

فهرست مطالب

۲	سر مقاله / معیار و حدود آزادی اداره مجله
۵-۳	دحج اړوند ځینی ناوړه دودونه مولوی عبدالملک حمیدی
۷-۶	اهمیت دعاء- قسمت دوم استاد غلام الدین کلاتری
۹-۸	د افغانانو خپلواکی او آزادی... شاه محمود درویش
۱۳-۱۰	نقش امنیت غذایی... استاد محمد شریف رباطی
۱۵-۱۴	حج و تأثیرات آن به حیات معنوی مولوی عبدالمعبود
۱۸-۱۶	دستاورد های اصلاحات اداری ناصرالدین دریز
۲۱-۱۹	د حج در سونه او حکمتونه استاد محسن حنیف
۲۵-۲۲	آیا زنان ناقص العقل و... مولوی عبدالعزیز
۲۸-۲۶	حق دسترسی زنان به میراث- قسمت دوم و آخر محمد عارف مصلح
۳۲-۲۹	جایگاه حکومت در اسلام الحاج مولوی غلام محمد جويا
۳۶-۳۳	د ستر څښتن گورته میلمه عبدالجبار مطمئن
۴۱-۳۷	فلسفه تشریح حج بیت الله الحرام استاد زین العابدین کوشان
۴۵-۴۲	آزادی و کثرت گزایی در متون دینی- قسمت اول عبدالوکیل رؤوفی
۴۸-۴۶	سنن و آداب انس با قرآن کریم سید مسلم شاه اسدی
۵۰-۴۹	خلقت طبیعت و دلالتش بر وجود خالق نسرین بیرزاده
۵۲-۵۱	د ریښتینو مؤمنانو ځینی صفتونه مولوی کوکب امرخیل
۵۳	زنان و اعمال صالحه رحمت الله آمینی
۶۰-۵۴	کارکردها و گزارش ها خبرنگار مجله توکل بخشی

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ
قُلْ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ
أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدِي

دیني، علمي، ادبي، تحقيقي او اجتماعي
مياشتنۍ خپرونه
دامتياز خاوند: د ارشاد، حج او اوقافو
وزارت
د قاسيس نېټه: ۱۳۳۱ لمريز کال

مدیر مسوول

مولوی عنایت الله شریفی

سکرتر مسوول

سید مسلم شاه اسدی

هیأت تحریر

ناصرالدین دریز
استاد غلام الدین کلاتری
استاد محمد شریف رباطی
استاد محسن حنیف
مولوی عبدالملک حمیدی

دور دوم، سال هفدهم، شماره پنجم

ماه اسد ۱۳۹۸ هجری شمسی

ذوالقعدة الحرام- ذوالحجة الحرام

۱۴۴۰ هجری قمری

معیار و حدود آزادی

به مناسبت گرامیداشت از صدمین سال روز استقلال کشور

قرآن کریم در راستای احترام به حقوق و اراده انسان، اندیشه و شعور او هرگونه تحمیل و اجبار را در محدوده انتخاب معقول او نهی می کند. اساساً در جامعه شناسی اسلامی تدبیر، تفکر، تحقیق و تعمق در انتخاب و پذیرش اصولی از موازات بشری، امتیاز قلمداد شده یک اصل ضروری محسوب می شود. قرآن کریم می فرماید: «... لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ...»، در دین هیچ اکراه و اجباری نیست مسلماً راه هدایت از بیراهه به خوبی آشکار و روشن شده است...» که در این آیت اشاره به حوزه اراده و انتخاب انسان گردیده است. در قسمتی از ماده ۳۴ قانون اساسی کشور پیرامون آزادی بیان که ممثل اراده انسانی او نیز می تواند باشد، چنین تصریح گردیده است: «هر افغان حق دارد فکر خود را بوسیله گفتار، نوشتار، تصویر ویا وسایل دیگر، با رعایت احکام مندرج این قانون اساسی اظهار نماید». آزادی بیان بر مبنای تفکر دینی یک سنت تحسین شده در خصوص تحول جامعه بوده و جزء توصیه مؤکد اولیای امور به شمار می رود، چنانچه قرآن کریم تبیین کننده گفتگوهای منطقی، استدلال عقلی، تفکر در خلقت، دعوت دیگران بایمان حکمت آمیز و شنیدن سخن مخالفان، خود حمایت از آزادی اراده و بیان به طریق اولی و انسانی آن می باشد، به سلسله ارشادات قرآن کریم (سوره زمر) به آن اشاره دارد. ﴿فَبَشِّرْ عِبَادَ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمْ أُولُوا الْأَلْبَابِ﴾ (پس آن بندگانم را مژده باد. کسانی که سخن ها را می شنوند آنگاه از بهترینش پیروی می کنند، اینانند کسانی که خداوند هدایتشان کرده و ایشان اند خردمندان.)

باید جداً توجه داشت که هرگونه استفاده سوء از آزادی به هر شکل آن و یا توطئه بر ضد ارکان اسلام و اصول اساسی آن که ارمان آور سعادت بشری باشد، ممنوع قطعی بوده و باید میان دشمنان اسلام که در پوشش شعار حمایت و دفاع از دین و تشکیل سازمان های به اصطلاح بشری که بیشتر به دنبال سود جوئی ابزاری از واژه آزادی هستند، با آزادی خواهان واقعی تفاوت قائل شد. زیرا آزادی اراده و بیان تازمانی بر معیار جهان بینی اسلامی قابل توزین و تطبیق است، که از تعرض به حریم و شخصیت دیگران مصون بوده، بر منافع و آزادی دیگران کوچکترین لطمه وارد نشود.

اسلام، حق دخالت در نظام سیاسی و برخورداری از حق انتخاب را به رسمیت می شناسد و از هرگونه استبداد نهی می کند و لزوم دخالت مردم در تعیین سرنوشت خویش را یاد آور شده و آزادی سیاسی آنان را به رسمیت شناخته و تأمین کرده است، شورا و رأی زنی برای تعیین سرنوشت جامعه و ملت را حق انسان میدانند. و می فرماید: ﴿وَأْمُرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ﴾ ﴿وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ﴾ در بستر قواعد دینی «آزادی» هیچ گاه نمی تواند مطلق و نا محدود باشد، دایره قواعد انسانی در جهان بینی توحیدی چنین تصریح گردیده است که: (جهان دارای مبدأ و معاد است و برای هدایت انسان، وحی و رسالتی آمده و انسان در عین طبیعی بودن، دارای مقام و حیثیت وجودی فراطبیعی می باشد، انسان مسافری است که عواملی را پشت سر گذاشته و عواملی را پیش رو دارد و با پدیدۀ مرگ نابود نمی شود. آزادی او در دایره دین الهی و دستورات حیات بخش آن مشخص شده است.)

باید توجه داشت که آزادی در عرصه های مختلف حدود و موازینی دارد و آزادی های لجام گسیخته و بدون قید، هرج و مرج به دنبال دارد. دین مبین اسلام در باره تعدی نکردن به حدود و احکام الهی و رعایت مرزهای الهی و حفظ منافع عامه در عرصه های وسیع وضاحت داده است. «این ها (احکام) حدود و مرزهای الهی است که از آن بصورت قطعی نباید تجاوز صورت گیرد، و هر کس تجاوز کند ستمگر است.»

از آن جا که انسان موجود محدودی است، آزادی او نیز در حوزه فعالیت های فردی و اجتماعی محدود است، چون وصف در اصل تحقق خود تابع هستی موصوف است، همان گونه که هستی انسان محدود است اوصاف و کمال او از قبیل حیات، علم، قدرت، اراده و مانند آن نیز محدود است، بناءً روی این اصل آزادی او نیز محدود خواهد بود.

و تنها مرجع تعیین حدود آزادی فقط خداوند متعال است.

بنابراین، از دیدگاه قرآن کریم حدود آزادی تا جایی است که مخالف برنامه های اصیل اسلام یا عفت عمومی و مصالح حکومتی که تبیین کننده اراده و حیثیت ملت است، در تضاد نباشد.

د حج لپاره ځینی لاره دودونه

لومړی برخه:

مولوی عبدالملک حمیدی

داسلام مقدس دین په حقایقو ولاړ، سپیڅلی او دانسانی فطرت دمقتضیاتو مطابق الهی دستورالعمل دی، دا دین دالهی وحی په ذریعه د الله پرنانزین استازی حضرت محمد باندی د الله تعالی لخوا نه تکمیل او بشپړ شو او ټول هدايات یی دبشر دسوکالی او بریالیتوب په موخه دی، ددغه دین دتکمیل او بشپړتیا په هکله الله رب العزت فرمایي:

﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾^{المائدة: ۳}

ژباړه: نن ورځ مې ستاسی دین کامل او خپل نعمت مې پرتاسو باندی تمام او داسلام مبارک دین مې تاسو لپاره غوره کړ.

د اکمال او بشپړتیا مانا دا ده چې نور نو هیڅ څه بهرندی پاته چې ددغه دین دبشپړتیا او یا نواقصو دلبری کولو لپاره ورته اړتیا وی، ځکه دا اوس داکمال حد ته رسیدلی دی، هیڅ نوع نقص، عیب، کمبودی او زیات پکې نشته او د قیامت ترورځی پوری به همداسی کامل، دهر مرض شفا او د هر سوال ځواب وی او دقیامت ترورځی پورې چې هرڅومره محیرالعقول اکتشافات او علمی څیړنی منځته راځی، دا ټول دقرآن د علم نه بهر څه نلری.

اسلامی شریعت دهمدغه دین- قرآن او نبوی احادیثو- مجموعه ده چې دمسلمانانو

لپاره یی لاره هواره کړی، هیڅ څه یی پټ او مرموز ندی پریښی نوکه مسلمانان په دغو دوو څراغونو عمل وکړی او دخپل ژوند لپاره یی خط مشی او سرلیک وگرزوی، بی شکه چې د دارینو نیکمرغی به یی په برخه کبړی او که یی ورباندی عمل ونکړ او یا یی ورته د شک په سترگه وکتل او دایی وانگیرله چې داخو زموږ ټولی ستونزی نشی راحل کولای، نوراشه یوې او بلې خواته لاس وغځوه، نو خپل ځان یی برباد او دواړه دنیاوی یی پخپل لاس خرابی کړی.

دودونه، رسمونه اورواجونه په هرقوم او هرهیواد کې وی چې ځینی یی ناوړه او دسلیم عقل او فطرت خلاف، او ځینی نور یی بیا ښه او دبشری ژوند دسمون اوتیکاو لپاره مرستندوی وی،

ځینی دغه دودونه دزمانی او عصرپه تجدید سره بدلون مومی او ځینی یی بیا موروثی ښه لری، چې خلف یی دخپلو اسلافونه په میراث وری او خلف نشی کولای په هغو کې یو ذره بدلون راوړی، که څه هم دهغو په نواقصو او بدو پایلو ښه پوهیږی خودا چې داسلافو میراث دی نوپکې نه بدلون راوستلای او نه یی هم پریښودلی شی، لکه دپخوانیو قومونو چې په شرک بت پرستی او نورو باطلو عقایدو باندې روړدی ؤ، که به الهی استازو ورته دحق لارې ته دعوت

ورکاوه نو هغه به یی نه قبلواه او دخپلو اسلافو دخط مشی نه اعراض ورته لوی جرم بشکاریده.

﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ﴾^{المائدة: ۱۰۴}

ژباړه: او که چېرې دوی ته وویل شی راځی په هغه څه چې دالله او دهغه رسول له لوری راغلی ورباندې عمل وکړی، نودوی به ویل: زموږ لپاره هغه څه بسنه کوی چې مور دخپلو پلرونو نه ترلاسه کړی، نوکه څه هم پلرونوی نه په څه پوهیدل او نه هم دحق لارې ته هدايت شوی ؤ خو بیا هم دوی یی لاره نه پریښودله.

داسلام دتکمیل او بشپړتیا نه وروسته نو به څه پاتې وی چې مسلمان یی پخپلو عباداتو، معاملاتو اوتولنیزو او انفرادی ژوندانه په پراوونو کې ورته اړتیا ولری ځکه:

﴿وَمَا آتَيْنَاكَ الرَّسُولُ فَخُذْهُ وَمَا نَهَيْكَ عَنْهُ فَانْتَهُوا﴾^{الحشر: ۷}

یعنی پرتولو هغو څه چې رسول راوړی دالله له طرفه ورباندی عمل وکړی او له ځان سره یی واخلي او دټولو هغو څه، چې منع کړی، ورڅخه ډډه وکړی.

هوکی!

دودونه او رواجونه باید د شریعت په تله وتلل شی، هغه دودونه چې د اسلامی شریعت له مفاهیمو او ارشاداتو سره په ټکر کې نه وی نو پروا نلری، بلکه ځینی یی د بشری ژوند د سمون لپاره ډیر مؤثر وي، خو که چیرې د اسلامی شریعت له احکامو سره په تصادم کې وی نو هغه مردود، ناوړه او باید په ضد یی مبارزه وشی.

دا دودونه او رواجونه له بده مرغه په ځینو وختونو او ځایونو کې د شریعت ځای نیولی وی، چې اوله خبره به درواج او عنعنې کیږی او دوهمه بیا د شریعت او یا خوداسی وی چې عرف، عنعنه او شریعت سره یوله بله گډوډ شوی وی او مسلمان د ځان لپاره پکې سوچه لار نشی پیدا کولی.

دا ناوړه دودونه په ځینو ځایونو کې دومره بد حالت ته رسیدلی دی چې خلک دمجبوریت له کبله ډیرمالي او ځانی تاوانونه کالی خو چې دا دودونه ترسره شی او څوک بیا ورته پیغور ورنکړی.

چې خبر ډیره اوږده نشی، راځم خپلی اصلی موضوع ته چې زموږ په گران هیواد کې له بده مرغه دنورو موضوعاتو ترڅنګ چې ناوړه دودونو دخلکو ژوند لوری سخت او ستونزمن کړی، یوه هم د اسلام پنځم رکن (حج فرضی عبادت دی) دناوړه دودونو موضوع ده چې زموږ د هیوادوالودغه مقدس عبادت یی له ناخوالو بیخایه مصارفو، ان عقیدوی ستونزو سره مخامخ کړی، دغه ناوړه دودونه په دريو برخو ویشل کیږی: د حج سفر نه مخکی، د سفر پرمهال، د حج سفر نه وروسته.

الف: هغه ناوړه دودونه چې د حج سفر نه مخکی رواج دی:

۱- د حج دینی فریضه د ځینو خلکو له انده یوه عنعنوی او تنافسی پدیده گرزیدلی چې له بده مرغه ډیرداسی کسان وی چې حج ورباندی فرض شوی نه وی، یا خو دکامل صحت

لرونکی نه وی او یا هم مالی توانمندی نلری، خو دا چې گاونډی یا خپلوان یا تربور یی حج ته تللی نودی وایې چې دا خوماته ډیره بده ده چې فلانی به حج ته تللی دی، ورته حاجی صاحب ویل کیږی، اوزه به نه ځم! نه راځه پیسی به قرض او یا به ځمکه گرو یا خرڅه کړم، خو حج ته ځم، او یا خودیر مزمن ناروغه وی، وایې راځه حج ته به ولاړ شم، که ژوندی راغلم خو فهاو نعمت او که مرشوم نو مرگ خومی هم په ښه ځای کې کیږی.

نوحج خویوه داسې فریضه ده چې خاص د فرضیت او اداء شرطونه لری، کله چې هغه شرایط تحقق ونه مومی، اصلاً یی فرضیت د بنده له غاری ساقط دی، ترڅو الله پاک ورته شرایط برابر کړی.

۲- ځینی داسی خلک دی چې د زکات ورکولو نصاب لری، مالداری، خو له بده مرغه که د زکات نوم ورته واخلي نو په تنده کې به یی یوسل او یوولس ولیکل شی، خو که ورته وایې چې حج ته ولاړ شه، نو خوښی به کوی او به ځان ورته چمتو کوی، حال دا چې زکات ورکول ترجیح نه مخکې یو الهی فرض دی، هغه مسلمان چې زکات نه ورکوی او حج ته ځی، څنګه به یی حج قبول شی آیا یوازی ددی لپاره چې خلک ورته حاجی صاحب وواپی، او نوم یی په خلکو کې یاد شی، حج ته ځی؟، چې دا کار خو هم ډیر خطرناک دی چې ریا په اسلام کې ناروا عمل دی او د ریا په سبب دهر نیک عمل اجر او ثواب له منځه ځی.

الله تعالی فرمایي:

﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا يُبْطِلُوا صِدْقَتَكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَىٰ كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِثَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾ البقرة: ۲۶۴

ژباړه ای مؤمنانو! خپل صدقات نوروته په منت اچولو او زیان رسولو باندی مه باطلوی، لکه هغه کس چې خپل مال د ریا- نورو خلکوته په ښکارولو- سره مصرفوی، پداسی حال کې چې په الله او دقیامت په ورځ ایمان نلری.

همدارنګه فرمایي: ﴿رَأَوْنَ النَّاسِ وَلَا

اسلامی شریعت د همدغه دین- قرآن او نبوی احادیثو- مجموعه ده چې د مسلمانانو لپاره یی لاره هواره کړی، هیڅ څه یی پټ او مرموز ندی پرینسی نو که مسلمانان به دغو دوو څراغونو عمل وکړی او دخپل ژوند لپاره یی خط مشی او سرلیک وگرزوی، بی شکه چې د دارینو نیکمرغی، به یی په برخه کیږی او که یی ورباندی عمل ونکړ او یایی ورته د شک په سترګه وکتل او دایی وانگیر له چې دا خو زموږ ټولی ستونزی نشی راحل کولای، نو راشه یوی او بلې خوانه لاس وغځوه، نو خپل ځان یی برباد او دواړه دنیاوی یی پخپل لاس خرابی کړی.

يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا النساء: ۱۴۲

ژباړه خلکوته ځان ښکاروی (ریا کوی) او دالله تعالی ذکر ډیر کم کوی.

دعن جنبد بن عبدالله بن سفیان قال: قال النبي صلى الله عليه وسلم: (من سمع الله به، و من يرأئى يرأئى الله به) متفق عليه

ژباړه څوک چې خپل عمل خلکو ته د ریا په غرض ښی نو الله به یی دقیامت په ورځ سپک کړی، او څوک چې خپل نیک عمل خلکو ته ښکاروی یادوی ترڅو خپل موقف لوړ کړی نو الله پاک به یی پټ راز خلکوته ښکاره کړی.

د اسلام پنځه ستړی بناوی یوله بل سره نه شلیدونکی تړاو لری او یو دبل تکمیل کوونکی دی، مثلاً یو سړی یوازی کلمه وواپی خو لمونځ نه کوی، نو یوازی دکلمی په ویلو خو اسلام نه تکمیلېږی، او یا روژه نیسی،

خو په روژه کې لمونځ نکوی، یا لمونځ کوی خو روژه پرته دکوم شرعی عذر نه نیسی،

یا حج ته روان وی خودی دمکمل نصاب لرونکی وی، زکات نه ورکوی، دخدای په لاره کې صدقات او خیراتونه نه باسی یا دا چې لمونځ هم کوی، روژه هم نیسی، زکات هم ورکوی، خو دټولو شرایطو لرونکی هم وی، خو حج ته نه ځی، یا په حرمینو کې استوګن وی خو حرم ته لمانځه نه ځی.....

الله پاک مسلمانانوته لارښوونه کوي چې اسلام پوره ومني او پرتولو ارشاداتو يې عمل وکړي، داسې نه چې ځيني يې کوي او دستونزو پرمهال نورې پرېږدي؟

الله پاک فرمايې:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلَاحِ كَآفَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ﴾
البقرة: ٢٠٨

ژباړه: ای مؤمنانو! داسلام دين پوره پوره داخل شئ او دغه دين مڪمل راوښي او دشيطان دكړنلارې پيروى مه كوي، يقيناً چې هغه ستاسې ښكاره دښمن دى.

همدارنگه الله تعالى هغه كسان چې قرآني هدايات ځينې مني او دنورونه انكار كوي داسې رتلي:

﴿أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ...﴾
البقرة: ٨٥

ژباړه: نوح كول يا حج ته تلل بايد دنورو سره دسيالي، ربا او ځان ښودنې عنعنه ونه گرځي، بلكه ديوه دروند الهى عبادت په سترگه ورته دكتل شئ او دحلالو پيسونه دزړه په خلوص او دشرعى احكامو دچوكاټ مطابق دغه فريضه اداء شئ، نو هله به ورته مېرور حج وويل شئ.

٣- ځينې حجاج داسې عادت لري چې كله الله تعالى يې بخت جور او دحج سفر زمينه ورته برابره او نوم يې هماغه كال تلونكو حجاجو په لست كې راڅرگند شئ، نو سمدلاسه په لوړو مصارفو باندې پيل كوي، درنې ميلمستياوې جوړوي خپل او خپلوان را دعوت كوي، محفلونه جوړوي، په هوتلو كې ددوډې خورلو او ميلمنو لپاره ترتيبات نيسي او په دې لاره كې دحج دتگ نه مخكې ډير لكښتونه او مصارف وكړي او خپله زياته بودجه او پيسې بيخايه رياءً مصرف كړي.

او ځينې بيا داسې هم وي چې كله حج ته روان شئ نو مخكې مفلس شوى وي او بيا دخپلوانو او دوستانو نه څه پيسې په قرض را

اخلي ترڅو په سعودي عربستان كې ورڅخه كار واخلي.

البته ميلمستيا، خيراتونه، صدقات او دوستانو پالل پخپل ذات كې خو ډير نيك او غوره عمل دى، خو په دې ورځو كې دا رنگه كارونه مناسب ندى، چې بايد ورڅخه ډډه وشي.

كيدائ شي ددارنگه كارونو ترسره كول يوه ډله خلك دمنطقوي يا قبيلوي دود يا سيالي له مخې دى ته وهڅوي چې بايد زيات تكليف په غاړه واخلي، خو حتماً ده ته ورته مصارف وكالي.

همدارنگه هسې نشي چې دغه كار يو دود، عنعنه او هغه دچاخبره تېره شئ چې راتلونكي نسلونه دمجبوريت او اقتداء بالسلف دغه كار ته مخه كړي، چې بيا په هغه صورت كې به يې گناه اصلي كسانو ته راجع كېږي.

لكه دمبارك حديث مفهوم چې وايي: كه څوك ديوه نيك كار بنسټ كېږدي نو هرڅومره خلك چې دهغه كار پيروى كوي، ده ته به يې اجر ورسېږي، او كه ديوه بد او ناروا كار بنسټ كېږدي نو څومره كسان چې پدغه لاره ځي، ده ته به يې گناه او عذاب راجع كېږي.

٤- كله چې يو مسلمان حج ته دتلو اراده وكړي نو خپل ترتيبات ورته نيسي، كله يې چې دسفر وخت رانېږدي شئ نو خپلو اولادونو او كورني ته دخبر او نيكي توصيه او وصيت كوي، داسې وكړي، هسې مكرې....

همدارنگه كوم امانتونه چې دده سره دخلكو وي او يا ورباندې كوم پور دچاوى، نو هغه بايد ورته وسپاري او ځان تړى خلاص كړي او يا پدې سره خپلو اولادونو او كورني ته توصيه وكوي چې دا امانت دفلاني دى ورباندې وي سپاري او دومره قرض مثلاً دفلاني راباندې دى، ورته وربې كړي، او ياهم دومره قرض مى پرفلاني دى، ورڅخه ترلاسه يې كړي او يا فلاني څيز مې امانت دفلاني سره دى، ورڅخه يې واخلي.

يعنى دا چې هغه معاملات چې دده او خلكو ترمنځ وي، بايد په پوره توگه يې تصفيه او يوطرفه كړي، ترڅو په آرام زړه سره دغه مبارك سفر ته ولاړشى، هسې نه چې معاملات يې كېږدو

پاته وي او دده دتگ نه وروسته يې پورورى او يا دمعاملاتو څښتن يې كورته مراجعه كوي او كورنۍ يې هم ورڅخه خبر نلري، نو دزړه له درده ورپسې بشيرا كوي چې فلاينه خدای خو دحج مه قبلوه!

همدارنگه دحج دآدابونه دا دي چې دخپلو خپلوانو، دوستانو او اقاربونه بښنه غواړي او خدای پاماني ورسره وكړي، ورته دخبر دعا وكړي او دوى ته وعده وركوي چې زه به مو ان شاءالله په حرمينو كې له خپلو دعاوونه نه هېروم، چې پدغه كار سره ددوستانو ترمنځ دخواخوري او ټولنيزې راشي درشې بازار نورهم تودپېرې او مينه او محبت زياتېږي.

خوځيني حاجي صاحبان دا كار ياخونه كوي او يايې ورته پام نه وي، دوستان او خپلوان يې ورباندې خبر هم نه وي، چې كله يې پوښتنه وكړي، فلاني چيرى دى، نو دا ځواب ترلاسه كوي، (چې حاجي په مكه كوره)!

نودغه كار كه څه هم پخپل ذات كې دومره زيات د اهميت وړ نه ليدل كېږي، خو په حقيقت كې ډير اهميت وړ دى.

حج دعبادت سفر دى، نوتول اړخونه، آداب، اسباب او كړنې پكې بايد دشريعت پر بنيا د ولاړى وي او ډير يوه وړوكى مستحب

عمل ته پكې بايد اهتمام او توجه وشي، ځكه په يوه ډير وړوكى مستحب عمل كې يې هم لوى حكمت نغښتى او په يوه ډير كمزورى مكروه عمل كې يې همدارنگه ډير حكمتونه نغښتى وي.

نو مسلمان ته پكار ده چې شريعت خپل لارښود وگرزوي، نه دود عنعنه او يا دا چې فلاني داسې وكړل نوزه هم هغسې كوم اشخاص بايد

دشريعت له ليدلورى وليدل شئ، نه شريعت داشخاصو دكړنو له نظره، معيار شريعت دى نه د اشخاصو كړنې. نور بيا

اهمیت دعاء

انسان در ابعاد مختلف زندگی خویش به ناگزیری‌های فراوانی روبرو است. در بدیهی‌ترین کسب منفعت یا جلب مصالح خویش ناتوان است، نمی‌تواند به تنهایی خویش زیان و ضرری را از خودش دفع کند. دشواری‌های زندگی همواره در میادین حیات و کارزار زندگی‌اش بر او چیره اند. نیازهای مختلف زندگی او را گرفتار، درمانده و وامانده می‌سازند.

بنابراین، انسان به صورت مستمر، در مسائل دینی و دنیوی و خورد و بزرگ زندگی خویش به دست حمایت عالم و قدیری ضرورت دارد تا بتواند تحت رعایت، هدایت و حمایت او، در مسیر موفقیت حرکت کند و به سرمنزل مقصود رحل اقامت افکند.

نایل‌شدن به این مامول ارجمند و ارزشمند، از راه دعاء و توسل به پروردگار عالم ممکن و میسر است. چون خدای سبحان به نفع و زیان ما آگاهست، آینده ما را می‌داند، از توانایی‌های پیدا و پنهان ما اطلاع دارد و آغاز و انجام مسیر حرکت‌مان را می‌شناسد. لذا دعاء به پیشگاه پروردگار می‌تواند راه‌های

دشواری‌گذر زندگی برای مان را سهل العبور سازد. با این حالت، اهمیت دعاء در زندگی برجسته می‌گردد.

بنده؛ همه مایحتاج دین و دنیایش را از پروردگاری که خزاین آسمان و زمین در دست اوست، می‌طلبد، اگر او اعطا کند مانع دیگری وجود پیدا نمی‌کند و اگر او منع کند، عطاکننده و بخشنده دیگری وجود ندارد. خدای سبحان می‌فرماید:

﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنزِّلُهُ إِلَّا بِإِذْنٍ مُّعْتَدٍ﴾
الحجر: ۲۱

خدای متعال دوست دارد تا بندگان را کلیه مصالح و نیازهای دین و دنیای‌شان از قبیل: خوراک، پوشاک، مغفرت، عفو، سلامتی و عاقبت در دنیا و آخرت را از او سوال کنند. پیامبر ﷺ می‌فرماید:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَيْسَ شَيْءٌ أَكْرَمَ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى مِنَ الدُّعَاءِ»^(۱) «الجامع الصحيح للسنن والمسائيد (۳۲ / ۲۶۸)، صحيح ابن حبان (۳ / ۱۵۱)، سنن الترمذي ت شاكر (۵ / ۴۵۵)، المستدرک علی الصحيحین للحاکم (۱ / ۶۶۶)»
و می‌فرماید:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّهُ مَنْ لَمْ يَسْأَلِ اللَّهَ يَغْضَبْ عَلَيْهِ»^(۲) «سنن الترمذي ت شاكر (۵ / ۴۵۶)»

با توجه به روایات فوق دعاء اهمیت بزرگ و جایگاه ارزشمند و سرنوشت-ساز در زندگی انسان دارد که باید هیچ‌گاهی از آن غافل نشود و دعاء را بخشی از برنامه‌های روزمره زندگی خود بسازد. خداوند ذاتیست که کسی از او سوال نکند (طلب خیر) نخواهد خداوند غضب میکند بر او.

فضیلت دعاء در قرآن و سنت

دعاء فضیلت‌های بی‌شماری دارد که با مراجعه به متون دینی روشن می‌شود که چه فضایل بزرگ و ارزشمندی برای دعاء شمرده شده است.

الف - فضیلت دعاء در قرآن کریم

دعاء در قرآن کریم جایگاه ویژه‌ای دارد، گاهی به دعاء امر شده، گاهی فضایل دعاء توضیح گردیده و گاهی نتایج مطلوب دعاء، بخصوص نتایج دعای پیامبران الهی و صالحان تاریخ که در دشواری‌ترین لحظات شرف اجابت یافته و موجبات نجات را فراهم نموده، مورد بحث قرار گرفته است. در زیر به برخی فضایل دعاء به صورت مختصر پرداخته می‌شود؛ خداوند متعال می‌فرماید:

۱- ﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ﴾

فَلَيْسَتْ جِيئُوا لِي وَلِيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ
يُرْشِدُونَ ﴿البقرة: ۱۸۶﴾

با توجه به آیه کریمه فوق، دعاء جواب می‌طلبد، تا هنگامی که اجابت دعای خویش را می‌طلبی، با پروردگارت مودب باش، که خدای سبحان ترا به سوی منهج خودش فرا می‌خواند؛ این که اگر دوست داری خدای متعال دعای ترا اجابت نماید، باید دعوت او را اجابت کنی. خدای سبحان می‌خواهد برای ما پیاموزاند که انسان برای طلب خیر به خویشتن دعا می‌کند، و نمی‌تواند این خیر را محدود سازد، چون شما یک چیزی را خیر می‌پندارید، در حالی که آن شر است. تا آوانی که دعای می‌کنید، شما گمان می‌کنید که این همان خیر است، در حالی که اصل در دعاء این است که شما خیر را دوست می‌دارید ولی راه فهم یا شناخت خیر و یا وسیله نیل به خیر را اشتباه گرفته اید. بنابراین؛ اجابت پروردگارت به این دعایت این است که اگر دعایت با خیر همراه نباشد، اجابتش را منع نماید. لذا اگر دعایت آنگونه که خواستی و سوال کردی از سوی خدای سبحان به اجابت نرسید، باید این پندار برایت ایجاد نشود که چرا خدای متعال دعایم را اجابت نمی‌کند؟ نه، دعایت را پذیرفته ولی ترا از شری که ناهمیده به وسیله دعا خواسته بودی، دور نگهداشت، چون کسی که از او طلب کرده‌ای حکیم و فرزانه است، می‌گوید: من خیر برایت عطا خواهم کرد، خیری که من می‌دانم بهتر از خیری است که تو می‌دانی، لذا خیر همین است که دعایت مستجاب نشود»^۳.

۲- ﴿وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ﴾ عاقر: ۶۰

در آیه بالا این موضوع بیان شده که خداوند متعال بر مردم فرض ساخته که در دعاء و عبادت تنها به سوی او روی بیاورند و استجابت دعای‌شان و مشمول عطف و عنایت ساختن آنها را وعده فرموده است.

همچنان کسانی که از دعاء و عبادت او سرباز می‌زنند، به داخل شدن جهنم وعده داده است^۴. یعنی از من سوال کنید، برای تان عطا می‌کنم و هرچه از حوایج دنیا و آخرت طلب می‌کنید، اجابت می‌کنم^۵. قرطبی می‌نویسد: مردم را به دعاء امر نموده و به استجابت وعده داده است و در میان آنها شرطی وجود ندارد^۶.

۳- ﴿ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ﴾ الأعراف: ۵۵-۵۶

پروردگارتان را با خشوع، فروتنی و سری بخوانید از اعتدا در دعا منع فرموده است. اعتدا در دعا آن است که به غیر خدا دعا کند، یا با خدا کس دیگری را نیز فراخواند، یا از صاحبان اسباب را بدون آماده کردن اسباب آن دعا نماید، یا در مورد چیزی سوال کند که سنت خدا در آن جاری نشده است؛ مانند: کسی از خدای متعال سوال کند که پیغمبر شود، یا کهن سالی از خدا بخواهد که جوانی‌اش برگردد.

سپس آنها را از فساد در زمین بعد از اصلاح آن نهی می‌کند. فساد در زمین با شرک و معصیت گسترش می‌یابد و معاصی شامل سایر محرّمات مانند: کشتن مردم، غصب اموال‌شان و تباهی زراعت‌شان و افساد عقول‌شان با سحر و مخدرات و افساد اعراض‌شان با زنا و امثال آن می‌گردد^۷.

هرگاه ژرف تر ملاحظه نماییم

مشاهده می‌کنیم که دعاء در فطرت انسان تعبیه شده است؛ چون هر زمانی که خودش را در تنگنا، دشواری، سختی و یا در برابر مشکلات می‌یابد، شتابان به خدای متعال دعاء می‌کند. این حالت، حکمتی را برای ما روشن می‌سازد که دعاء درمان روحی مشکلات نفس و زندگی فراوانی را احتوا کرده است. انسان محزون، سختی‌کشیده و مواجه‌شده با مشقت-ها و سختی‌ها، هرگاه دردهایش را با پروردگارش در میان بآزارد و از او کمک و تعاون طلب کند، احساس آرامش روانی و طمأنینه روحی می‌نماید، فشارهای تراکم یافته روانی‌اش از بین می‌رود یا کاهش می‌یابد، و روح امید و آرزو در وجودش دمیده می‌شود. در صورتی که این امور همراه با ایمان و اعتقادی باشد که خدای متعال دعای او را می‌شنود و به او نزدیک است و دعایش را اجابت می‌کند. افزون بر این که دعاء وسیله‌ای برای ذکر خدای متعال و انگیزش تقوای خدای سبحان با اعمال نیک و پرهیز از بدی‌ها می‌گردد^۸.

مآخذ:

- ۱- از ابوهریره رضی الله عنه روایت شده که گفت: پیامبر علیه السلام فرمود: هیچ چیزی در پیشگاه خدای متعال گرامی‌تر از دعا نیست.
- ۲- پیامبر علیه السلام فرمود: هرکه از خدای متعال سوال نکند(دعا نکند)، بر او خشم می‌گردد.
- ۳- تفسیر الشعراوي (۲/ ۷۸۳)
- ۴- التفسیرالحدیث (۴/ ۳۹۱)
- ۵- أوضح التفسیر (۱/ ۵۷۹)
- ۶- تفسیر القرطبی (۱۵/ ۳۲۷)
- ۷- أيسر التفسير للجزائري (۲/ ۱۸۳)
- ۸- التفسیرالحدیث (۲/ ۴۱۰)

د افغانستان خپلواکي او ازادۍ وړوځي په وياړ

شاه محمود درویش

کړي ده. البته دخپلواکي تر ټولو ساده مفهوم دادی، چې یو ملت دخپل برخليک دټاکلو واک او اختيار ولري يعنې خلک وکولای شي له هر راز دار، گواښ او فشار څخه پرته خپل ملي زعامت اوراتلونکی برخليک وټاکي او دخپلواکي ارزښت هم په همدې اصل کې نغښتی دی. بڼاً دافغانستان دملي خپلواکي لپاره لکه څنگه چې افغان باتورو او مېړنيو نارينه و ډيري سرښندنې او نه ستړي کيدونکي مبارزي کړي، ددوی ترڅنگ افغان پتمنو او غيرتي ښځو هم دهيواد دخپلواکي دگټلو په لاره کې فعاله ونډه اخيستي او په دې اړوند يې دتاريخ په زړه کې تل پاتې وياړلي کارنامې په زرينو کريښو ثبت کړي دي او نړيوالو ته يې خپله اتلولي او هيواد پالنه په اثبات رسولي ده. دبيلگې په توگه د پيغلې ((ملالی)) اتلولي چې په اړوند يې دخينو ليکوالو په ليکنو کې هم راغلي ده.

پيغله ملالی دميوڼد دسوځوونکي دښتي هغه قهرمانه، مېړنی، نوميالی، جنگيالی او اتله څېره ده چې په ۱۸۸۰ ميلادي کال کې يې دملي قهرمان سردار محمد ايوب خان غازي په مشرۍ دوهمه ملي جگړه يعنې د (افغان انگليس) په دوهمه جگړه کې دخپلو نورو افغاني جنگياليو او باتورو وروڼو ترڅنگ دوخت ددښمنانو پر وړاندې دمبارزي پرمهال داتلولی وياړ ترلاسه کړ. دانگريزانو له ټولو تجهيزاتو او په توپونو

شول او هغو کسانو چې په اسارت کې يې ژوند کاوه دافغانانو له هيواد پالنې او ازادۍ غوښتني څخه يې الهام واخيست او په دې هيله شول چې دافغانانو په ځير بايد ازادۍ او خپلواکي ته ورسېږي، ترڅو په خپل کورني او بهرني ژوند کې په خپلواک او مستقلانه ډول عمل وکړي او دافغانستان په ځير دنړۍ له ازادو هيوادونو څخه وشمېرل شي. همدا چې گڼ شمېر هيوادونه يو پر بل پسې خپلو ملي هيلو او آرمانونو ته ورسيدل او بالاخره دآزادۍ غوښتني وړانگې هرلوري ته خوري وري شوي او حتی دافريقا او لاتيني امريکا محکومې سيمې يې هم تر خپلې اغيزې لاندې راوستي، پر دې اساس تاريخ دافغانانو درشتينو مبارزو، سرښندنو، اتلوليو او برياليتوبونو شاهد دی او وي به، دا يو څرگند واقعيت دی چې دگران افغانستان خپلواکي زموږ دپلارونو او نيکونو دې سارو سرښندنو، اتلوليو او ميرانو پايله ده، له ازادۍ او خپلواکۍ سره مينه زموږ داتل ملت په وينه کې اخېدل شوي ده، هر ځل چې کوم يرغلگر زموږ پر وياړلي خاوري يرغل کړی او دافغانانو ازادۍ او خپلواکي ته يې سپک کتلي دي دا باتور، باهمته او با شهامته ملت يې پر خلاف را پورته شوی، قرباني يې ورکړي او ککړي يې نذرانه کړي دي، خو په بشپړه ميرانه او اتلولی يې دخپلې ازادۍ، خپلواکۍ، ملي واکمنۍ او مخکنۍ بشپړتيا ساتنه

بې له شکه دا يو انکار نه منونکی واقعيت دی چې دسر لوري افغانستان ملي خپلواکي دافغان مېړنيو او پر ازادۍ مينو ښځو اونارينه و دسرښندنو او اتلوليو پايله ده چې هغوی سل کاله وړاندې تر لاسه کړي ده، پر دې اساس د زمري آته وېشتمه په حقيقت کې دافغانانو د تاريخ ځلانده پاڼه ده او نن سبا هم دگران هيواد سر لوري افغانستان ملي خپلواکي ددې لپاره نمانځل کيږي چې له نن څخه پوره ((سل)) کاله وړاندې باتورو، با شهامتو، با همتو، تورياليو، آزادي غوښتونکو او هيوادپالو افغانانو وکولای شول په دريو برحقه او عادلانه جگړو کې دخپلو آزادي غوښتونکو مبارزو په ترڅ کې دوخت دښکيلاکگر، تيري کوونکي او زبرځواک پوځ پر وړاندې د هيواد پال، پر ازادۍ مين، پرمختگ غوښتونکي ملي اتل شاه امان الله خان غازي ترمدبرانه قيادت لاندې په دې وتوانيدل چې پر غاصب دښمن بری ومومي او ملي خپلواکي تر لاسه کړي. واقعاً دا هغه ورځ وه چې هغې ته بايد ((دآسيا دوښمنيتيا دسرچينې)) نوم ورکړو، ځکه دهيواد دخپلواکي د بيرته گټلو له دغې تاريخي ورځې را وروسته دآسيا په زړه کې دازادۍ هيلې او خوځښتونه را پيل

سمبال((پنځه ويشت زره)) كسيز پوڅ سره دافغانانو دجگړې پرمهال دماسپښين يوه نيمه بجه ټكنده غرمه وه چې ناڅاپه دغزا په ډگر كې نوميالی او ميرنی پيغله ملالی را پيدا شوه او پر افغاني لور غرور او احساس او لور آواز سره يې ناري كړي.

که په مېوند کې شهيد نه شوي خدا پرېو لالیسه بې ننگې ته دي ساتينه خال به ديار له وينو كيردم چې شنكي باغ كې گل گلاب و شرموينه ته په مېوند كې ځان شهيد كړه زه به كفن په تار د زلفو درگنډمه

همد راز ويل شوي چې دمېوند د تاريخي جگړې په ډگر كې په افغان بيرغ لرونكي سرتيري باندې ددښمن له خوا گوزار كېږي او نوموړی له خپل آس څخه له بيرغ سره يو ځای پرځمکه را لوبېږي، نو ددې له پاره چې افغان جنگيالي زلميان يې زړه نه شي او د دښمن پروراندې خپل جگړيز مورال له لاسه ورنه كړي اتله ملالی بيرغ په خپل لاس كې اخلي او دافغان جنگياليو د آزادۍ غوښتني احساساتو د راپارولو له پاره په لور آواز دا پورتنی لنډی وايي، په دې اړوند ويل شوي چې ددې قهرماني پښتني پيغلې حماسي لنډۍ لكه آسماني تندر دافغانانو زړونه ولرزول او دهغوی احساسات يې پرغورځنگونو راوستل اوپه ښكېلا كگر قوت يې يرغل وكړ او په پايله كې دانگليس استعماري لښكري يې د((جنرال نوتال)) په مشرۍ له ماتې سره مخامخ كړي او دښمن ته يې تاريخي ماتې وركړه، دغه شان دپيغلي ملالی په څير نورو افغان پتمنو او باشهامتو ميرمنو هم دهيواد ساتني په برحقه جگړه كې دافغان باتورو نارينه و ترڅنگ فعاله برخه اخيستي او په خپلو سرښندنو مبارزو يې دتاريخ په پاڼو كې په زرينو كړښو خپل نومونه ثبت او په يادگار پرېښي دي چې په دې لړ كې كولاى شو له څو تنو نورو اتلو ميرمنو څخه هم يادونه وكړو: باتوره افغان ښځه((ميرمن مستوره كوهدامتي)) چې دافغان انگليس په دويمه جگړه كې كله چې دنوموړي ميره دغازيانو

په ليكه كې په شهادت رسېږي دا اتله ميرمن په وېر او ماتم هم نه كښيني، بلکې دخپل ميره ټوپك غاړي ته اچوي او دجگړې په ليكه كې دكابل د شيرپور په سيمه كې غازيانو ته مرمی(كارتوس) ور رسوي، ترڅو په روانه جگړه كې افغان جنگيالي دكارتوسو له كمښت سره مخامخ نه شي همدا راز((ميرمن گنجان)) دمحراب خان بلوڅ ښځه وه چې دافغان انگليس په دويمه جگړه كې يې دکندهار ولايت په اړوند سيمو كې ددښمن پروراندې دجگړې په ډگر كې فعاله برخه اخيستي وه، همداشان ميرمن اكوم، سپينه ادي، غازي ادي اونورو سرښندنو ښځو اوگن شمير اتلونارينه و تاريخي مېراني، اتلولی اوکارنامي دپادولو وړ دي چې دهيواد دملي خپلواکي دگټلو او ساتلو له پاره يې كړي دي.

نوی د افغانستان باتورو او ميرنو اوسيدونكو! ويښ، بيدار او هوښيار شئ اوپه ځان كې لكه ددغه ډول باتورو افغانانو په څير رغنده نوښت او خوځښت راوئ، نقاق، تربگني او ځان ځاني پرېږدئ ديووالي او يوموتي توب پررسۍ خپلي منگولي ښي كلکي كړئ او نور د پرديو شومو اغراضو اوښرنكو نوله لومي څخه ځانونه وژغورئ، ځكه چې په نقاق ځان ځاني او تربگنی كې ستاسو بدمرغي او دهيواد تباهي نغښتي ده، دغه غمبزه عملاً مور او تاسي كابو دري نيمې لسيزې په خپل گران هيواد سرلوري افغانستان كې وزغمله، پردې اساس دخپلو پلرونو او نيكونو وياړلي كارنامي خپل سرمشق و گرځوئ لكه څنگه چې هغوی زمور لپاره ملي خپلواکي ترلاسه كړي ده، تاسي هم له هغې څخه د بشپړ يووالي په فضا كې په ښه توگه ساتنه وكړئ اوهم په ځان كې ددې پوهه او وړتيا پيدا كړئ چې په مرسته يې دهيواد اقتصادي خپلواکي هم ترلاسه كړئ او هم افغاني سوچه او سپيڅلی اسلامي فرهنگ د نورو ناولو فرهنگونو دبرغل له اغيزې څخه خوندي وساتل شي، ترڅو راتلونکي نسلونه هم ستاسي سپيڅلو هڅو او رغنده كارنامو ته دقدر په سترگه وگوري، پرې ووياري او تل يې په خورا درنښت يادونه وكړي.

ځكه دلر په څير دا يو ښكاره او څرگند حقيقت دی چې افغانانو تل دخپل هيواد د ملي نواميسوبه ساتنه كې له هيڅ راز قربانيو او سرښندنو څخه ډډه نه ده كړي او د تاريخ په پاڼو او هم دولسونو په كيسو كې داسي څه نه ترسترگو كېږي چې دغه واقعيت په كې ونه ځليږي، ځكه دوی پرخپل هيواد، خلكو، خپلواکي، پت او عزت خورا مين، ميرني او سرلوري خلك دي او هيڅكله هم د جا دزر او زور پروراندې يې خپل سرونه نه دي تپت كړي او تل سرلوري او ازاد او سيدلي دي او پاك الله ﷻ دي په سرلوري افغانستان كې روانه جگړه چې د پرديو په لمسون دوام لري په خپل قدرت په كامله توگه پای ته ورسوي او پرځای دي ورته تلپاتي نيكمرغه سوله ټينگه او قايمه كړي، ترهغه چې كلونه كلونه جگړه ځپلي افغانان په خپل پلرني ټاټوبي كې دسولي په نيكمرغه فضا كې آرام، خوښ او هوسا ژوند او د پاك خدای ﷻ له وركړې خور ژوند څخه دنړۍ دنورو هيوادونو د اوسيدونكو په څير خوند واخلي، پتمنو هيوادوالو له نيكه مرغه دادی اوس مور بيا هم دهيواد دملي خپلواکي د(نه نوي يمې) كليزې په درشل كې يوو، نو څومره به ښه وي چې مور دهيواد دملي خپلواکي ترڅنگ اقتصادي او فرهنگي خپلواکي هم ولرو يعني دخپل هيواد رنځور او كمزوری اقتصاد هم په خپلونه ستري كيدونكو هلو ځلو، كار او زيار سره په خپلو پښو ودروو او په خپل ځان كې ددې وړتيا او پوهه پيدا كړو چې دهيواد د اقتصادي خپلواکي د ترلاسه كولو له پاره دهيواد كانونه، مخکنی زيرمي او نوري طبيعي شتمنی رابرسېره كړو او د هيواد د اقتصاد دلاپياوړتيا لپاره ورڅخه كار واخلو او هم سوچه او سپيڅلی اسلامي فرهنگ د نورو ناولو فرهنگونو دبرغل له اغيزو څه په بشپړ ډول خوندي وساتو په ساتنه كې يې له هيڅ راز هلوځلو څخه ځانونه ونه سپموو.

نقش امنیت غذایی

در سلامتی انسان از دیدگاه اسلام

قسمت ششم:

استاد محمد شریف "رباطی"

مواظبت از حیوانات شیرده

یکی دیگر از رهنمودهای بدیع در سنت رسول خدا راجع به محافظت از داراییهایی تولیدزا این فرموده ایشان است که خطاب به میزبان انصاری خویش که می خواست به احترام ایشان گوسفندی را ذبح نماید، فرمود: "مواظب باش گوسفند شیردهی را ذبح نکنی" رواه مسلم فی الاطعمة عن ابی هریره.

این سخن را زمانی رسول خدا به میزبان خود فرمود که کاردی را در دست گرفته و قصد ذبح گوسفندی کرده بود، و رسول خدا او را از ذبح حیوانی شیرده نهی فرمود، زیرا نوزادشان به آن احتیاج دارد، و با کشتن آن، هم بچه و هم شیر تباه می شوند، و به جای آن می شود حیوان دیگری را ذبح کرد. ممکن است برای این سؤال پیش بیاید که کشتن یا نکشتن یک گوسفند چه تأثیری را می تواند بر روی درآمد های ملی و عمومی داشته باشد؟! در پاسخ به آنان باید گفت

که: رسول خدا مردم مسلمان را به مراعات ارزشهای ایمانی و اخلاقی معینی فراخوانده که التزام همه مردم به آن ضرورت است و نتایج بسیار عظیم آن زمانی که همه مسلمانان آن ارزشها را مراعات نمایند، بر کسی پوشیده نیست. ^۷

ذبیحه ها و خوراک های اهل کتاب

خداوند متعال درقرآن کریم می فرماید:

﴿وَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَكَانَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ فَآذِنُوا لَهُمْ بِطَعْمِ مَا رَزَقْتَهُمْ مِنَ الْكَفْلِ وَالْمَالِ الْمَحْرُومِ﴾
المائدة: ۵

«و خوراک اهل کتاب برای شما حلال است و خوراک شما نیز برای آنان حلال است.»، واژه ی طعام در این آیه به «ذبیحه ها» تفسیر شده است و ابن عباس، ابوامامه، مجاهد، سعید بن جبیر، عکرمه، عطاء، حسن و مکحول، قایل به این رأی هستند. دیگر این که فقهای مسلمان در باره ی حلال بودن ذبیحه های اهل کتاب برای مسلمانان اتفاق نظر دارند.

ابن کثیرمی گوید: اهل کتاب، متعهد به ذکر نام خداوند بر ذبیحه ها خود به عنوان عبادت هستند و نه ذکر آنچه که در مورد مسیح بدان اعتقاد دارند و

از همین رو هم هست که ذبیحه های مشرکان حرام به شمارآمده، زیرا که آنان نام خداوند را بر ذبیحه ذکر نمی کنند و تنها به خوردن حیوان ذبح شده اکتفا نمی کنند، بلکه مردار را نیز می خورند، برعکس اهل آن دو کتاب(تورات و انجیل) که به آنان اجازه داده شده که با مسلمانان همنشین شوند و اختلاط کنند به این امید که حقیقت و بزرگواری و آسانی و عدالت همه گیر اسلام را در یابند.

شایان یادآوری است که نظر مالکیه، خوردن چربی ذبیحه های یهودیان، به استثنای چربی پشت و اندرون احشاء و امعاء و چربی های آمیخته به استخوان، جایز نیست به دلیل این که چربی جز طعام یهودیان نیست و بر آنان حرام شده است؛ ولی اکثریت فقها در رد این استدلال مالکیه، به این روایت بخاری استناد کرده اند که: «هنگامی که یهودیان خیبر، گوسفند برشته- بریان- و کباب شده ای به پیامبر ﷺ هدیه کردند، ایشان پارچه کوچکی از آن گرفت ولی چون مسموم بود، آن را کنار گذاشت و دیگر از آن نخورد، اما در هنگام آوردن گوسفند، از یهودیان

اسد سال ۱۳۹۸

سؤال نکرد که: آیا آن قسمتی را که خود به حرام بودنش اعتقاد دارند از گوسفند جدا کرده اند یا خیر؟»^۸

ذبیحه های کشورهای که در عصر حاضر اعلام کفر کرده اند

از مشکلات عصر حاضر، گوشت های یخ زده و بسته بندی شده ی وارداتی از کشور کمونیستی و منکران وجود خداوند است که به تبلیغ و ترویج این فکر در دیگر کشورها هم می پردازند. حکم این گوشت های وارداتی، بنابر اجماع علمای سلف که با استناد به نصّ تصریح کننده بر تحریم ذبیحه های کافران صورت گرفته، حرام است به دلیل این که این کشورها، منکر خدا هستند و نام خدا را بر ذبیحه ها ذکر نمی کنند و به عبادت و پرستش خداوند در هیچ چیز اعتقاد و اعتراف ندارند. اما سازمان های تجاری کشورهای اسلامی که این گوشت ها را وارد می کنند، می گویند که: آنان عده ای را به منظور اشراف و نظارت بر ذبح این گوسفندها و ذکر نام خداوند بر آن ها مطابق با قواعد و اصول شریعت اسلام، می فرستند و پشت هر بسته از آن گوشت ها هم، گواهی مبنی بر این قضیه و بر این که گوشت مزبور مطابق با قواعد شریعت اسلام ذبح شده است ثبت می شود؛ که بدین ترتیب، جریان از این قرار می شود که گوشت ها یادشده را جمعی از کارمندان خریداری کرده اند و همین ها هم بر ذبح و ذکر نام خداوند بر آن مطابق با شریعت گواهی داده اند و آن ها را یک مسلمان ملتزم و متعهد به ذکر نام خداوند بر ذبیحه، سر بریده است؛ در نتیجه، هرگونه مسؤولیت و پیامد (دینی) برعهده ی سازمان و هیأت وارد کننده ی گوشت های

مذکور خواهد بود مادام که در ادعا و گواهی خویش دروغ گفته باشد.

اما با وجود این، خلل و شبهه ای در گواهی یاد شده وجود دارد به دلیل این که شاهدی که پشت هر بسته گوشت مهر ذبح مطابق با شریعت اسلامی را گواهی می کند، مشخص و معلوم نیست و مهر وزیر بازرگانی خارجی یا جایگزین او هم بر آن ثبت نشده و یا حتی هیچ گونه نشانه ای هم بر بسته های گوشت مذکور وجود ندارد که مشخص کند که گواهی و مهر یاد شده را کشور اسلامی وارد کننده ی آن گوشت صادر کرده است؛ که تمام این اشکالات، این شک و تردید را تقویت می کند که همه ی این ها مصلحت بینی ها و ملاحظاتی هستند که آن کشور های الحادی به قصد ترویج و رونق بخشیدن به تجارت خود انجام می دهند و البته که هیچ حکم شرعی ای نیز بر ظن و گمان بار نمی شود.

بنابراین، در این حالت، بر انسان مسلمان و دارای ثبات و تعهد نسبت به دین خود، لازم است که خود داری کرده، از خوردن این گوشت ها وارداتی از کشور های ملحد با هر کیفیت وصفی که باشد، پرهیز کند و بلکه به جای آن از گوشت های وارد شده از کشورهای اهل کتاب (مسیحی) - که شکر خدا فراوان هم هست - استفاده کند؛ زیرا که هیچ گونه ضرورت ایجاب کننده ای هم وجود ندارد که یک مسلمان را به خوردن ذبیحه های کافران وا دارد به علاوه که آن گوشت ها قابل جایگزین کردن با گوشت ذبیحه های اهل کتاب هم هست. بنابراین، به نظر ما چنین می آید - و خدا داناست - که: خوردن ذبیحه ها و گوشت های کشورهای کمونیستی، حرام است مگر آن که وزیر بازرگانی خارجی یا وزیر خارجه ی کشور اسلامی مربوطه، به روشنی اعلام

کند که گوشت های یاد شده، مطابق با شریعت اسلامی ذبح شده اند و نام خود را، به عنوان نایب و نماینده ی هیأت شاهد، در ذیل گواهی مرقوم نماید.^۹

ذبح اهل کتاب با وسایل برقی و امثال آن
آیا لازم است که ذبح اهل کتاب مانند ذبح مسلمانان با آلت برنده و نوک تیز و از ناحیه گلو انجام گیرد و یا خیر؟

اکثر علمای اسلام این شرط را لازم دانسته اند. ولی جماعتی از علمای مالکی فتوا داده اند که این شرط لازم نیست.

قاضی ابن العربی در تفسیر آیه ۵ سوره مایده گفته است: «این آیه دلیل قطعی است بر این که شکار و غذا و طعام اهل کتاب، از نعمتهای پاکیزه و تمیزی است که خداوند آنها را حلال نموده است پس غذای اهل کتاب حتماً حلال می باشد».

و فلسفه این که خداوند آن را تکرار کرده این است که شک و تردید و اعتراضاتی که از قلبهای فاسد سرچشمه می گیرند و باعث سؤالات و اعتراضات و بحثهای زیاد می شوند به کلی از بین بروند.

قاضی می فرماید: گفتند فلان نصرانی، گردن مرغها را می پیچاند و

پس از کشتن از این طریقه آنها را می پزد؛ آیا شما از این غذا

می خورید؟ در جواب گفتم: بلی این طعام را می خورم چون

هر چند از نظر اسلام این ذبح شرعی نیست، اما غذایی اهل کتاب می باشد و خداوند غذای

آنان را بدون قید و شرط برای ما حلال نموده است. بنابر این

غذایی که اهل کتاب برابر دین

خودشان آن را حلال بدانند، برای ما هم حلال است مگر خداوند بفرماید حلال نیست.

علمای ما می گویند از اهل کتاب زن بگیریم، و با آنها ازدواج کنیم و همبستر شویم؛ وقتی این موضوع بسیار مهم حلال باشد، چگونه جایز نیست غذای آنان را بخوریم در حالی که حلال و حرام بودن خوردن طعام نسبت به مسائل زناشویی، در درجه کم اهمیت تری قرار دارد؟ این نظریه ای بود که ابن عربی به آن فتوا داده است. ابن عربی در جای دیگری می گوید: (حیوانی که اهل کتاب بدون نیت ذبح، آن را می کشند، مانند حیوانی است که خفه اش می کنند یا سرش را خرد می نمایند و این ذبح مردار و حرام است) در این دو قول ابن عربی تضادی وجود ندارد چون قول اولش بدین معناست که هر ذبحی که به نظر اهل کتاب و در شرع آنان بعنوان ذبح صحیح محسوب باشد برای ما نیز حلال است هرچند از نظر ما ذبح اسلامی نباشد و معنای قول دوم قاضی این است که هر ذبحی که به وسیله اهل کتاب انجام گیرد ولی از نظر شرع و دستورات دینی آنان باطل باشد برای ما هم حرام می باشد. مفهوم مشترک ذبح در بین ما و اهل کتاب این است: (نیت کشتن و بی جان ساختن حیوان به منظور حلال شدن خوردن آن می باشد) این بود نظر جماعتی از علمای مالکی.

بر اساس نظر این علما و آنچه ذکر گردید چگونگی حکم گوشتهایی که از طرف ممالک اهل کتاب وارد می گردد مانند گوشتهای یخ زده مرغ، گاو و گوسفند که گاهی با وسایل برقی و امثال آن ذبح می شوند، برای

ما روشن می گردد، و می گوئیم مادام این نوع ذبحها (ذبح با وسایل برقی) از نظر اهل کتاب معتبر و درست باشد برای ما هم حلال است چون جز طعام ایشان می باشد و برابر مفهوم آیه ۵ سوره مائده (طعام اهل کتاب برای مسلمانان حلال است) اما گوشتهایی که از ممالک کمونیستی وارد می شود به هیچ وجه حلال نیست چون آنها اهل کتاب نیستند و خداوند متعال و تمام ادیان و رسالت انبیا را انکار می کنند.^{۱۰} هکذا عبدالقادر احمد عطا در کتاب خود (این حلال است و آن حرام است) پیرامون این موضوع چنین می نگارد: "حلال و مباح بودن طعام و خوراکی اهل کتاب به معنای جواز خوردن مردار یا حیوان مرده در اثر شاخ دیگر حیوانات یا حیوان مرده در اثر زدن و شکنجه، متعلق به آنها نیست به دلیل این که حیوانات یادشده اگر به دست شخص مسلمان آورده و برای خوردن آماده شوند، خوردنش حرام است و بنابراین، اگر فرد اهل کتاب آنها را بیاورد و برای خوردن آماده کند، به طریق اولی حرام خواهند بود.

کشتن به وسیله ی برق هم، عبارت است از کشتن حیوان با شوک الکتریکی که به نظر چنین می آید که این گونه حیوانات هم، از لحاظ تحریم، حکم نطیحه (حیوان مرده در اثر شاخ زدن دیگر حیوانات) را دارد همان گونه که خوردن گوشت حیوانی که در اثر تصادم و ضربه ی سگ شکاری دست آموز و بدون زخمی شدن کشته شده، حرام است، چرا که این نوع را پیامبر ﷺ به حیوان مرده در اثر شاخ دیگر حیوانات (نطیحه) ملحق کرده و حیوانی را که در اثر برخورد عرض چوب شکار (مضراض) کشته شده است به حیوان مرده در اثر زدن و شکنجه،

معلق ساخته است. روشن هم هست که حیوان کشته شده به وسیله ی شوک الکتریکی نیز تنها در اثر صدمه ی وارده ی جریان برق مرده و هیچ گونه زخم و جراحتی به آن وارد نمی شود.

شایان یادآوری است که حرام بودن گوشت حیواناتی که به وسیله ی جریان برق کشته می شوند، شامل ذبیحه های اهل کتاب که بدین شیوه کشته شده اند نیز می شود به دلیل این که این نوع ذبیحه ها اساساً برای خود آنان هم جایز و مباح نیست تا برای ما، مسلمانان هم، مباح و جایز باشد.^{۱۱}

ذبح زردشتی و کسانی که مثل زردشتی می باشند

علما در مورد حیوانی که به وسیله زردشتیان ذبح می شود اختلاف نظر دارند. اکثر آنها خوردن آن را منع کرده اند چون مشرک می باشند اما بعضی از علما عقیده دارند که حلال می باشد چون پیامبر فرموده است: (سوا بهم سنة اهل الکتاب)^{۱۲}

(با مجوسیان مانند اهل کتاب رفتار کنید)^{۱۳}

ابن حزم در کتاب خود (المحلی) در^{۱۴} فصل ذبح حیوانات می گوید: (مجوسی (زردشتی) اهل کتاب شد و در تمام مسائل مانند اهل کتاب با آنان رفتار خواهد شد).^{۱۵}

صابئی (قومی هستند موحد و یکتاپرست ولی به تاثیر ستاره ها در عالم باور دارند و به بعضی از پیغمبران هم معتقد اند) نیز از نظر امام ابوحنیفه اهل کتاب هستند.^{۱۶}

قاعده کلی: هر چه بر ما پوشیده باشد از آن سؤال نخواهیم کرد

بر مسلمان لازم نیست در باره

طعامی که چگونگی آن برایش روشن نیست سؤال و کنجکاوی نماید که چگونه ذبح شده است؟ آیا کلیه شرایط ذبح عملی گردیده است یا خیر؟ اسم خدا بر آن ذکر شده یا نشده؟ بلکه خوردن هر حیوانی که در غیاب ما توسط مسلمان جاهل یا فاسق و یا اهل کتاب ذبح شود، برای ما حلال می باشد. قبلاً هم حدیث بخاری را ذکر کردیم که جماعتی از پیغمبر ﷺ پرسیدند که فلان قوم برای ما گوشت می آورند ما نمی دانیم که به هنگام ذبح نام خدا بر آن ذکر شده است یا خیر؟ پیغمبر ﷺ در جواب ایشان فرمود:

(سموا الله علیه اثمم و کلوها) (شما اسم خدا را ذکر کنید و بخورید)

علما معتقد اند: این حدیث دلالت دارد که اصل بر این است که رفتار و تصرفات اشخاص، صحیح است و بر باطل حمل نمی گردد، مگر دلیل و برهانی بر نادرستی و بطلان آن وجود داشته باشد. «۱۷»

حیوان مباح با ذبح حلال می شود

سربریدن حیوان به منظور حلال شدن گوشت آن تشریح شده است و مقصود از ذبح، از نظر شرعی، جاری ساختن خون است و این هم مستلزم شناخت مکان ذبح، ابزار ذبح و شیوه و شروط ذبح است، اینک شرح و بررسی هر کدام:

۱- محل بریدن سر حیوان، حلقوم (مذبح) و قسمت پایین گردن و بالای سینه (نحر) است، و ذبح شرعی هم با بریدن کامل نای و مری، هر دو، انجام می گیرد اما بهتر و کامل تر آن است که دو شاهرگی که در دو طرف شکاف گلو و پایین گردن هستند به طور کامل بریده شوند. ولی با این حال، فقها در باره ی بریدن یا نبریدن برخی از این چهارتا

(نای، مری و دو شاهرگ واقع در دو طرف گلو) به شرح زیر اختلاف نظر کرده اند: امام شافعی و یارانش گفته اند که: قطع نای و مری شرط و بریدن دو شاهرگ مستحب است، و همین رأی اظهر روایات از امام احمد هم هست. لیث بن سعد، ابو ثور، ابن منذر و داود نیز گفته اند که: بریدن تمام آن چهارتا شرط است. امام ابوحنیفه و امام ابویوسف هم گفته اند: اگر سه مورد از آن چهار مورد قطع شود، کفایت میکند. از نظر امام مالک هم، قطع نای و دو شاهرگ، واجب است اما بریدن مری لازم نیست و در روایتی دیگر از وی آمده است: بریدن هر چهار مورد واجب است، همان طور که لیث و ابو ثور و داود گفته اند. امام ابویوسف نیز، در روایتی دیگر، گفته است که: اگر سه مورد از چهار مورد مذکور بریده شود، ذبیحه حلال است همان طور که ابوحنیفه هم گفته است؛ هم چنین، ابو یوسف در دومین روایت از وی، گفته است: اگر حلقوم و دو تا از سه مورد باقی مانده بریده شود، ذبیحه حلال است و در غیر این صورت، حلال نیست؛ نیز مطابق با سومین روایت از ابو یوسف، وی گفته که: بریدن حلق و مری و یکی از دو شاهرگ شرط است. محمد بن حسن هم گفته است که: اگر قسمت بیشتر هر کدام از چهار مورد مذکور بریده شود، ذبیحه حلال است و در غیر این صورت، حلال نیست (و مردار می باشد).

با توجه به اختلاف فقهی یاد شده، چنین به نظر می آید که پیروی از صورت کامل تر، یعنی: بریدن هر چهار مورد: حلقوم، مری و دو شاهرگ، بهتر و سزاوارتر است مگر آن که ضرورتی بسیار قوی برای اکتفا به بریدن برخی از آن چهار مورد و نه همه ی آن ها در میان باشد.

اما اگر سربریدن حیوان به شیوه ی مذکور دشوار و ناممکن گردید، بدین گونه که حیوان فرار کند و گرفتنش ممکن نشود. و یا آن که در چاهی بیفتد و بریدن حلقومش ممکن نباشد، در این مورد (چگونگی حلال شدن آن حیوان)، دو دیدگاه وجود دارد: ادامه دارد

مآخذ:

- ۷- نقش ارزشها و اخلاق در ارتباط با اقتصاد اسلامی ص ۲۲۹
- ۸- این حلال است و آن حرام است ص ۲۱۹.
- ۹- این حلال است و آن حرام است، تألیف: عبدالقادر احمد عطاء مترجم: دکتر سالم افسری استادیار دانشگاه کردستان، ویراستار عثمان نقشبندی، انتشارات: سندج کردستان، سال چاپ ۱۳۹۱ ص ۲۱۵ و ۲۲۲
- ۱۰- حلال و حرام ص ۸۵
- ۱۱- این حلال است و آن حرام است ص ۲۲۱.
- ۱۲- این حدیث را مالک و شافعی روایت کرده اند. اما آنچه به عنوان تمه این حدیث ذکر می کنند اینست: به جز اینکه از آنها زن نگیرید و ذبح آنان را نخورید» اما این تمه در نزد علمای حدیث به صحت نرسیده است، ت ۴۳
- ۱۳- و بخاری و غیر بخاری این را نقل کرده اند، ت ۴۴
- ۱۴- ج ۷ ص ۴۵۶ .
- ۱۵- این حزم کسی است که نظر او معتبر می باشد. نظر این حزم در حفظ نصوص و تاریخ ملتها و عقاید آنان سندیت دارد. و بغدادی در کتاب «الفرق بین الفرق» صراحتاً گفته که مجوسی به پیامبری زرتشت ایمان داشتند. بعضی از علمای جدید اسلامی که به فرهنگ ملتها قدیمی آشنایی دارند این موضوع را تأیید کرده اند مانند مولانا ابو الکلام آزاد .
- ۱۶- بعضی از محققین معاصر عقیده دارند که بعضی از مشرکان دیگر مثل برهمنیان و بودائیان و غیر آنها مثل مجوس می باشند و عقیده دارند که اینها هم اهل کتاب بوده اند ولی از ابتدا آن را از دست داده اند به تفسیر المنارج ۶ در تفسیر آیه «و طعام الذین او تو الکتاب...» فصل طعام بت پرستان و زنان آنان مراجعه کنید. ۲
- ۱۷- حلال و حرام ص ۸۷

حج و عمره آن به حاکم معنوی

مولوی عبدالمعبود

موسم حج اعمال سیئه را مانند بدگویی و مجادله کردن با کسی در اندک چیز فساد و فحشاء را انجام دادن و نیز جماع کردن خلاصه هر عملیکه باعث غضب الهی و نافرمانی از احکام خداوند باشد انجام دادن آن حرام و گناه است. هر عمل نیک و صالحه را که حاجی در آن ایام انجام می دهد خداوند به آن آگاه است، همچنان خداوند متعال بنده خود را به تقوا و توشه آخرت امر می نماید واقعاً باید هر مسلمان و حاجی تقوا را به خود لازم دانسته از غضب خداوند و عذاب آخرت بترسد هیچ کسی طاب و طاقت آنرا نداشته و ندارد. حضرت رسول اکرم ﷺ ذریعه گفتار و رفتار گهربار خویش در باره فضیلت حج و درجه آن چنین فرموده است: قال رسول الله (من حج لله فلم يرفث ولم يفسق رجع كيوم ولدته امه) متفق عليه کسیکه حج را خاص بخاطر خداوند ﷺ انجام دهد فسق و فجور در آن موسم نه نماید به طفل نوزاد بی گناه می ماند که از مادر بدون معصیت زاده شده است یعنی هر فرد و شخصیکه بخاطر کسب خالق لایزال حج فرضی را ادا کند در هنگام موسم حج فسق و فجور و اعمال سیئه

دگرگونی درونی و انقلاب را بمیان آورده بدرجه رفیع علیاء ارتقاء یافته در آن صورت میتوان گفت بحیث یک انسان کامل تکامل یافته از سجایا و مزیای غیبی برخوردار گردیده فیوضات، کرامات و تشعشع انوار الهی و رحمت بیکران محبت خداوند تاثیر انداخته در جمله صالحین و در زمره متقیان و بنده خاص خداوند ﷺ قرار خواهد گرفت.

ذات پاک خداوند متعال ذریعه آیه مبارکه کلام ازلی و ابدی خود در مورد حج حین انجام مناسک حج چنین فرموده بیان داشته است: ﴿فَمَنْ فُضِّ فِيهِ مِنَ الْحَجِّ فَلَا رَفَثَ وَلَا سُوْقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفَعَّلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمَهُ اللَّهُ وَتَكَرَّرُوا فِيهِ خَيْرَ الْزَّادِ الْقَوِيِّ وَأَنْتَوْنَ

يَتَأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ ^{البقرة: ۱۹۷} برای کسیکه حج واجب گشت برای آن شخص درست نیست در ایام حج جماع کردن فحش و فسوق انجام دادن مجادله و بدگویی کردن و آن جزو کار خیری که می کند خداوند به آن آگاه هست و توشه آخرت برگیرید بدرستیکه بهترین توشه تقوا میباشد و بترسید از خداوند، ای صاحبان عقل یعنی در ایام

حج رکنی از جمله ارکان عمده و زبده اسلام و پنجمین بنای اسلام میباشد، حج بخاطر تزکیه نفس، کسب و حصول رضای خداوند لایزال، رجوع بدرگاه ذات اقدس الهی، ندامت از گناهان مرتکبه، امتناع از جرم و جنایات بی حد و حصر در طول عمر ترک و ترد خصایل خبیثه و خسیسه حیوانی و اجتناب از اعمال سیئه مزموم و قطع تفکرات و خیالات فاسده، جلوگیری از گفتار و پندار و کردار بد انجام میگردد مفهوم واقعی و حقیقی حج آنست شخص مسلمان و متدین وقتیکه اراده حج را نموده بیت الله می رود، در آن مقام معظم قلباً بخداوند رجوع نموده از کرده های خویش پشیمان شده از همه اعمال زشت و ناپسند و خصلت مقبوحه توبه نصح کرده با خالق و رازق خویش عهد و پیمان می بندد که دوباره به ارتکاب گناه اصرار نورزیده و قلب و فکر خود را صفایی بخشیده در بهبودی و اصلاح خویش کوشیده سعی و تلاش میورزد تا رشته محبت و علاقه و رابطه خویش را با ذات وحدت الوجود مستحکم و حالت

مذمومه از آن سرزنزد مانند طفلی هست که از مادر بدون ارتکاب معصیت تولد میگردد شخص حاجی باید طبق احکام الهی و فرموده های حضرت رسول اکرم ﷺ عمل نموده قلباً و حقیقتاً از جنایات مرتکبه توبه نموده دوباره به معصیت باز نگردد بناءً گناه های آن مورد عفو و گذشت قرار گرفته از گناه پاک میشود.

حضرت رسول ثقلین در این مورد مهربانی نموده فرموده است: ((العمره اتي العمره كفارة لما بينها والحج والمبرور ليس له جزاء الا الجنة)) ^{متفق عليه} و گناه های که در بین این دو عمر سر میزند و انجام میابد کفاره هست حج مبرور جزای آن جنت است یعنی هر شخصیکه یک بار عمره نماید و گناه های که از نزد آن صادر شده است کفاره میباشد تا عمره دیگر هر عمل که از انسان سرزنزد خداوند ﷻ بواسطه عمره آنها از بین میبرد و کسیکه حج کند البته جزا و پاداش آن جنت است. از حضرت رسول الله روایت شده و پیغمبر بزرگوار چنین فرموده است: ((سئل رسول الله صلى الله عليه وسلم اي العمل افضل؟ قال: ايمان بالله و رسوله قبل ثم ما اذا قال حج مبرور)) ^{متفق عليه} از حضرت رسول اکرم ﷺ سوال کرده شد کدام عمل در نزد خداوند ﷻ بهتر است حضرت رسول الله فرمودند: ايمان آوردن بخداوند ﷻ و رسولش شد بعد از ايمان کدام عمل در نزد خداوند ﷻ بهتر است؟ حضرت رسول الله فرمودند: جهاد کردن در راه خدا ﷻ و بار سوم از حضرت رسول الله سوال کرده شد باز کدام عمل بهتر است؟ حضرت رسول الله فرمودند: حج مبرور، یعنی در جمله عمل های صالحه این سه عمل در نزد خداوند ﷻ دوست تر و محبوب تر و بهتر است.

حضرت خالق لایزال در مورد فضیلت حج و منافع آن چنین ارشاد نموده میفرماید: ﴿ وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَكُم مِّنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ لِّشَاهِدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَةٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِيعُوا أَمْرَ اللَّهِ وَالرَّسُولِ ﴾ ^{الحج: ٢٧-٢٨} ای رسول ما مردم را به ادای مناسک حج اعلام کن تا آنان پیاده و سواره از هر راه دور بسوی تو جمع آیند تا در آنجا منافع دنیوی و اخروی بسیار برای خود فراهم بینند و نام خدا را در ایام معین یاد کنند که ما آنها را از حیوانات چهار پا یعنی شتر، گاو و گوسفند روزی دادیم تا از آن بخورند و فقیران بیچاره را نیز از قربانیها طعام دهند. خداوند ﷻ پیغمبر بزرگوار حضرت ابراهیم ﷺ را امر و اعلان حج برای بندگان خویش صادر کرد تا بندگان مسلمان و متدین از هر گوشه و کنار بخاطر ادای مناسک حج جمع شده مطیع بودن خود را برای خالق خویش نشان داده امر پروردگار را انجام دهند. همچنان منافع روحی و منافع اقتصادی را در این ایام متبرکه درک و مشاهده نموده از حال فقیران بی بضاعت مطلع شده امانت و هم دردی اسلامی و انسانی را به برادران مسلمان اظهار و به آنها یاری رسانند از محتوای آیه متبرکه چندین چیز مستفاد شده و مفهوم گرفته میشود.

اول منافع روحی و تزکیه نفس

دوم منافع تجارتي

سوم منافع در حین سیر و سفر.

چهارم منفعت شناخت و آشنائی با مسلمانان جهان و معرفت با اقوام و طوایف.

پنجم منافع اقتصادی و رفع فقر و تنگدستی در موسم حج برای همه گان

و عموم مسلمانان معلوم و هویدا است یگانه حکمت و فلسفه فرضیت حج تزکیه روحی و نفس است از جنت باطنی و اعمال ناشایست و مذموم ظاهری شرط اساسی حج کردن همانا پاک نمودن خود را از گناه و جنایت درونی حضرت امام جعفر صادق ﷺ در این مورد چنین گفته است از فخر فروشی بپرهیز حذع و فریب کاری خود را دور دار از معصیت به خداوند ﷻ نگهدار حضرت رسول اکرم ﷺ در مورد رفع فقر و بی بضاعت بواسطه انجام مناسک حج چنین ارشاد نموده می فرماید: ((عن ابن مسعود قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم تا بعوايبن الحج و العمرة فانهما نفيان الفقر و الذنوب كما ينفى الكبر حيت الحديد و الذهب و الفضة ليس لحجة المبرور ثواب الا الجنة)) ^{رواه ترمذی}

حضرت عبدالله بن مسعود ﷺ از حضرت رسول اکرم ﷺ روایت کرده و حضرت رسول اکرم فرموده اند: متابعت کنید میان حج و عمره بدرستی که حج و عمره از بین میبرد فقر و بی بضاعتی و گناه را هم چنانکه آتش کثافت و چرک آهن، طلا و نقره را از بین میبرد.

یعنی وقتیکه حج می کند باید عمره نمایید و نیز وقتیکه به عمره می روید باید حج کنید هر دوی مکان باعث از بین رفتن فقر و تنگدستی و عفو

گناهان میشود هم چنانکه آهن، طلا، نقره در آتش گداخته شوند

همگی کثافت کردار آنها میباشد به سبب آتش از بین

میروند و پاک میگردد هم چنان بنده هم از گناهان پاک شده فقر و غریبی آن رفع گردیده خداوند متعال وضع اقتصادی

شان را بهتر میسازد.

دستاورد های اصلاحات اداری

ناصرالدین دریز

پیشرفت های اصلاحات اداری گرچه محدود اند، ولی بازهم موفقیت و تعهد حکومت افغانستان را در قبال حکومتداری خوب نشان می دهد. چنانچه برخی مراجع مستقل نظر به تحقیقاتی که در زمینه انجام داده اند، از پیشرفت های نسبی اصلاحات اداری سخن به میان آورده اند.

۸. تأیید اشخاص از پیشرفت اصلاحات

اداری: جنرال پتریوس فرمانده کل نیروهای سابق آیساف در افغانستان در یک نامه سرگشاده به حکومت وقت افغانستان از میزان پیشرفت برنامه اصلاحات اداری تذکر به عمل آورده بود. به همین گونه شماری از مسوولان ارشد حکومت و جامعه جهانی نیز پیشرفت های اصلاحات اداری را تأیید نموده اند.

۹. اذعان مراجع مستقل از پیشرفت اصلاحات اداری: در گزارش های منابع مستقل دیگری نظیر: بانک جهانی، اداره انکشافی ملل متحد، اداره انکشافی ایالات متحده امریکا، واحد تحقیقات افغانستان و... نیز به نحوی به پیشرفت های اصلاحات اداری اشاره رفته است.

۱۰. دست یافتن افراد غیرسیاسی به پست های مدیریتی: در نهایت بسیاری از افراد غیرسیاسی به پست های

مسوولیت های وظیفوی، تحصیلات و تجارب، نمبر خاص و... درج باشد.

۳. دیتایس و سوانح کمپیوتری برای کارکنان: برای نخستین بار حکومت افغانستان در طول تاریخ اداری خود قادر گردید تا سوانح کمپیوتری و دیتایس مشخص و معلومات جامع را از وضعیت کمی و کیفی کارکنانش (در مرکز و ولایات) در اختیار داشته باشد.

۴. استخدام بست های مدیریتی: از میان ۴۲۴ هزار بست خدمات ملکی که زیر پوشش اصلاحات در آمده اند، در حدود ۱۲۹ بست اول و ۱۷۸۶ بست دو می باشد که روند استخدام آنها توسط بورد تعیینات خدمات ملکی صورت می گیرد.

۵. ثبت مشخصات کارکنان خدمات ملکی در دستگاه بایومتریک: قرار است تا سال ۱۳۹۹ تمام مشخصات کارکنان خدمات ملکی ثبت دستگاه بایومتریک گردد. این یک موفقیت بی پیشینه به کمیسیون مستقل اصلاحات اداری و خدمات ملکی پنداشته می شود.

۶. استخدام بست های غیرمدیریتی: پروسه استخدام سایر بست های (۳، ۴، ۵، ۶، ۷ و ۸) با نظارت کمیسیون مستقل اصلاحات اداری و خدمات ملکی، مطابق قانون توسط خود اداره ها (مرکزی و ولایتی) صورت می گیرد.

۷. تعهد حکومت در قبال حکومتداری خوب:

پیشرفتهای در عرصه اصلاحات اداری ما را نسبت به آینده اداره خدمات ملکی امیدوار ساخته و روزنه ای را به سوی شایسته سالاری می گشاید.

تطبیق برنامه های اصلاحات اداری به صورت درست و بدون مداخله، سنگ بنای روش جدید استخدام شفاف را در کشور بر زمین نهاده و افراد شایسته و بی واسطه را که گمان نمی بردند در پست های بلند خدمات ملکی مقرر شوند، به آرزوهای دیرینه شان نایل می گرداند.

در مبحث ذیل به بخشی از دستاوردهای اصلاحات اداری به گونه فشرده اشاره می رود.

۱. حجم وظایف هر کارکن و اداره بر بنیاد

اسناد کتبی: برنامه اصلاحات اداری یک رشته کاهش و افزایش را نظر به ضرورت اداره، در ساختار تشکیلاتی ادارات به وجود آورد. پیش از آن تعداد دقیق کارکنان، حجم وظایف هر اداره و هر کارکن بر بنیاد اسناد کتبی واضح نبود.

۲. لایحه وظایف مشخص برای

هریک از کارکنان: برای هر کارکن خدمات ملکی لایحه وظایف روشن وجود نداشت که در آن مشخصات پست، هدف وظیفه،

مدیریتی دست یافتند که پیش از این گمانش را نمی بردند.

چالش‌ها فراراه اصلاحات اداری

شکی نیست که اصلاحات اداری دستاوردهایی را به همراه داشته، ولی مواردی اند که به عنوان چالش‌های عمده فراراه اصلاحات اداری تلقی می گردند. البته پرداختن به آنها می تواند روند تطبیق این برنامه را تسهیل و تسریع بخشد.

مبهرن است که رسیدگی و رفع شماری از این معضلات، نیازمند کسب تجارب و زمان است، اما برخی دیگری از این چالش‌ها می تواند با تطبیق قانون و جلوگیری از مداخله بیجا در امور استخدام کارکنان خدمات ملکی و مانع شدن از بهره بری منفی از هرم ارزیابی و... بهبود یابد. در آتیه این میحث به برخی از این دست چالش‌ها اشاره می رود.

۱. انتصاب افراد غیرمتخصص: بسیاری از مشکلات نظام اداری، ناشی از ناکارایی مدیران و افراد است نه سیستم. انتصاب شماری از افراد غیرمتخصص، غیرمتعهد و سودجو از طریق شناخت در پست‌های حکومتی باعث شده که حرکت تکاملی اداره عامه با کندی مواجه گردد.

۲. کندی روند اطلاع رسانی: گاهی ناتوانی مدیریتی و مسلکی و زمانی کندی روند اطلاع رسانی به عنوان چالش‌های عمده فراراه تطبیق برنامه اصلاحات اداری تلقی می گردند. این امر سبب شده که سودمندی برنامه‌های اصلاحات اداری به صورت درست به گوش شهروندان نرسد و دامنه شعاع دستاوردها و موج پیشرفت‌های اصلاحات اداری پوشیده و پنهان بماند.

۳. حاکمیت اندیشه‌های فرد محورانه در ادارات: هنوز کابوس سیاه اندیشه‌های فرد محورانه بر روح برخی مدیران و

نبض اداره‌ها حاکم است. شیوه‌های جدید مدیریت اشتراکی و روح با همی که به صورت متناوب با بهره‌گیری از نیروی عقل جمع و گردش وظیفوی توان ظرفیتی اداره را افزایش می بخشد، در بیشتر اداره‌های حکومتی مورد کاربرد ندارد.

۴. ارزیابی اجراآت: گاه و بیگاه ارزیابی اجراآت به یک مشکل کلان برای کارکنان حکومت مبدل شده و مانند شمشیر دامو کلس، بهانه‌ای و ابزاری برای از میان برداشتن رقیبان گردیده است. مثل این که شمشیر برهنه به دست زنگی مست داده شود.

۵. مقاومت ادارات در برابر اصلاحات: مشکلات دیگری نیز وجود دارد که در برابر اصلاحات اداری صف کشیده اند. از جمله اداره‌هایی اند که به دلایل مختلف در مقابل تطبیق اصلاحات مقاومت می کنند. تعدادی از اداره‌ها نمی خواهند که اصلاحات را در عمل پیاده بسازند و آن را در داخل محفظه‌ها، دوسیه‌ها و پروپوزل‌ها محبوس نگاه می دارند.

۶. شناخت و مصلحت برای استخدام افراد: برای انتخاب افراد به ویژه در پست‌های بلند مصلحت‌ها، شناخت‌ها و انعطاف پذیری‌ها هنوز به صورت کامل رنگ نه باخته است. کرسی‌ها به گونه سرپرست از قبل برای مدت‌های طولانی برای افراد مورد نظر ریزف می گردند.

۷. سودجویی از پست‌های پردرآمد: حتی در مواردی لیاقت و شایستگی به تنهایی برای احراز پست‌های مدیریتی و پردرآمد کافی نیست. تعدادی از کرسی‌ها به دلیل داشتن معاش‌های بلند، امتیازهای ویژه و عایدات پنهانی، چهره‌ی یک کالای بازرگانی را به خود اختیار کرده و خرید و فروش می شوند و مانند یک متاع میراثی، تقسیمات می گردند.

۸. امتیازات در پست وزارت در اختیار یک قوم یا یک گروه: در برخی وزارت‌ها پست‌های مدیریتی، تعلق به یک گروه، به یک ولایت و یا یک قوم می گیرد و امتیازات بلند به

افراد ویژه اختصاص می یابد. طوری که نه تنها وزیر و معین، مربوط یک حلقه اند؛ بلکه اکثر ریاست‌های کلیدی نیز در بست حفظ می گردند.

۹. دست مافیا در تعیین برخی افراد: گاهی روند شایسته‌گزینی در بست‌های خدمات ملکی و انتخاب برای پست‌های سیاسی و حکومت‌سازی خوب به وسیله برخی از جناح‌های حزبی و دسته‌های مافیا به طور هدفمندانه با مشکل مواجه می گردد تا از آب آلوده ماهی گیرند و مبادا برنامه‌های اصلاحی مانع سود و سروری آنان در جامعه گردد!

۱۰. پرداخت معاش‌های چندگانه: پس از روی کار آمدن حکومت انتقالی، پرداخت معاش‌های چندگانه در اداره عامه کشور ترویج یافت. بسیاری اوقات تفاوت معاش‌های کارمندان دولت و سطوح مدیریتی از ۵۰ تا صد برابر و در مقایسه با برخی مشاوران تا ۵۰۰ برابر تفاوت را نشان می دهد که نمی توان در این شیوه پرداخت، استدلال عقلانی و منصفانه را مشاهده نمود.

کمسیون مستقل اصلاحات اداری توانست تا حدودی جلو پرداخت برخی از معاش‌های گوناگون را بگیرد؛ ولی هنوز هم برخی تفاوت‌ها همچنان پا برجا است.

۱۱. بررسی منصفانه اسناد تحصیلی: مراجع ذیربط تعلیمی و تحصیلی، گاهی اسناد شماری از افراد را به صورت منصفانه بررسی نمی نمایند. شماری که هنوز اسناد دوره لیسه را در دست ندارند، سند لیسانس و ماستری را از داخل و خارج کشور به دست آورده و تا کرسی‌های کلان حکومتی راه می یابند.

۱۲. تفری ها خلاف رشته تحصیلی: در تعدادی از اداره‌ها هنوز

ساختارهای غیرمعیاری حاکم است. گرچه لایحه وظایف مشخص برای تعدادی از پست های خدمات ملکی ترتیب گردیده، اما دیده می شود که بعضی اوقات به آن ها کمتر ارج گذاشته می شود. طوری که انجیر در پست اداری، حقوقدان در پست ژورنالیست، داکتر در پست مالی، و قاضی در اداره منابع بشری استخدام می گردد.

۱۳. کم توجهی برای بلند بردن ظرفیت کارشناسان اصلاحات اداری: ظرفیت ثابت کارشناسان اصلاحات اداری و عدم توجه اکادمیک و تاکید جدی به ارتقای ظرفیت معیاری و مداوم آنها و سهم ضعیف مشاوران و مسوولان در برنامه های آموزشی بر میزان مشکلات، بیشتر از پیش می افزاید.

۱۴. ضعف مدیریتی: ناتوانی مدیریتی در سیستم دولتی، ظرفیت های پایین برخی مدیران بست های بلند، نبود کافی ابزار تخنیکی جدید، سیاسی شدن، قومی شدن و تجاری شدن پست های دولتی به عنوان آسیب های جدی در برابر بالندگی، پویایی و عدالت گستری دستگاه اداره عامه و رشد متوازن اقتصاد ملی شناسایی می شوند.

۱۵. فساد اداری: فساد مالی، سؤاستفاده از ابزارهای گروهی و لسانی به صورت سازمان یافته، شاهرگ حیات حکومت را زیر فشار قرار داده است. چندین گزارش سازمان شفافیت بین الملل نشان دادند که افغانستان از نظر فساد اداری در جایگاه بلندی قرار دارد. با تاسف که فساد اداری مانند لکه ناپاک بردمان پاک مردم نجیب کشور بدنمایی می کند.

برون رفت و بهسازی، با بیداری و تغییر پژوهش های جهانی نشان می دهند که فقر، جهل، بیکاری، فساد اداری، فساد اقتصادی و اقتصاد مافیایی در

جامعه از عوامی اند که اکثر منجر به ناباوری مردم نسبت به حاکمیت گردیده و فاصله میان ملت و حکومت را افزایش می دهند.

چنانچه خروش و خیزش حرکت های آزادیخواهانه مردم جهان برای بازساخت و بازپرداخت به زیرساخت ها و پیش ساخت های عالانه در بیشتر کشورهای جهان با عوامل نام برده، تنیده و با هم گره خورده اند.

مولفه هایی نظیر اشتغال زایی، کارآفرینی، کاهش فساد اداری و مالی، افزایش شفافیت کاری در عملکردهای اجرایی، عدالت گستری، قانونمداری و فرهنگ سازی از عوامل پیشگیرانه و بازدارنده انقلاب های مردمی خوانده می شوند.

این مهم تحقق نمی یابد مگر با اصلاح اداره عامه به صورت همه جانبه، تغییر و تعقیب عدلی افراد آلوده به فاسد و زدایش فکر و فرهنگ اقتصاد حرام از باور لایه های مختلف مردم جامعه.

اگر فرافکنی نشود، باید گفت لازم است تا برای سلامت نظام و برچیدن تومار تبهکاری، هرچه بیشتر روند اصلاح نظام خدمات ملکی، به صورت واقعی تسریع و تقویت یابد تا به غایله بحرانی که کشور را به گروگان گرفته، زودتر پایان بخشیده شود.

ولی اصلاحات فرایند زمانگیر و مستمر است و تطبیق برنامه های آن با شکیبایی هوشمند تحقق می یابد. ممکن است که ره آوردهای اصلاحات به زودی و در کوتاه مدت قابل لمس نباشد؛ اما می تواند که به آهستگی سبب تقویت و تحکیم نظام گردد.

پس اصلاح نظام خدمات ملکی به عنوان یک وجبیه ملی، ضرورت به حمایت قوی و دوامدار سیاسی، اقتصادی و تبلیغاتی دارد تا کشور را از پرش و حرکت بر لبه تیغ بران و هبوط در تاریکی ها و تیرگی ها بازداشته و

ملت را به سمت شگوفایی و رفاه واقعی کمک نماید.

امروز افغانستان اولین مدل های اصلاحی را جهت آوردن تغییرات بنیادی در نظام خدمات ملکی به تجربه گرفته است؛ زیرا آوردن اصلاحات در اداره عامه کشور ضرورتی انکار ناپذیر است.

پدیده اصلاحات سفر طولانی است که ضرورت به بارها تجدید نظر و تغییر دارد؛ حالا تازه این سفر دراز آغاز گردیده است. کشور نخستین گام ها را در این راستا برداشته و به آزمایش می گیرد. آزمایشی که در تاریخ اداری کشور بی پیشینه بوده و از خط پایین تر از صفر آغاز گردیده است.

طبیعی است که پیامدهای های مثبت اصلاحات سبب می شود که اداره عامه با ظرفیت و انگیزش بیشتر حرکت نموده و در کمیت و کیفیت بازدهی و عرضه خدمات بهبود به عمل آید و نظام سیاسی هر چه بیشتر تقویت یابد. پس سیاسیون کشور نباید دست حمایت از برنامه های اصلاحات اداری بردارند.

ناموس ازل را تو امینی تو

دارایی جهان را تو یساری تو

ایمینی

ای بنده خاکی تو زمانی تو

زمینی

صهبا یقین در کش و از دیر

گمان خیز

ای غنچه ی خوابیده چو نرگس نگران

خیز

کاشانه ما رفته به تاراج غمان

خیز

۱۸ سال ۱۳۹۸

۱۸

د حج درسونه او حکمتونه

استاد محسن (حنيف)

دلته د حج هغه عمومي حکمتونه بيانېږي چې په قرآن کي يې يادونه شوې ده. اسلام د الله دين دی او الله حکيم ذات دی، کارونه او حکمونه يې ډېر حکمتونه او گټې لري. دا بېله خبره ده چې ځيني وخت د هر عبادت سره يو ځای حکمت نه ذکر کېږي، يا د هر چا ذهن نه په رسېږي. خوداسي احکام هم لرو چې حکمتونه او گټې يې يو ځای ورسره ذکر شوي دي ان تردې چې په ځيني احکامو کي گټې او زيانونه سره پرتله شوي هم دي؛ لکه د شرابو په مسأله که چې وايي په دې کي لويه گناه هم شته او خلکو ته گټې هم لري، خو گناه يې تر گټو ډېره لويه ده. په دې اړه سورة البقرة: ۲۱۹ وگوره. الله تعالى ويلي:

ترجمه: چې کله مي ابراهيم ته د بيت الله ځای وټاکي او حکم مې ورته وکړ چې زما سره هيڅ شی مه شريکوه او د طواف کوونکو، درېدونکو، رکوع او سجده کوونکو لپاره زما کور پاک وساته. په خلکو کي د حج اعلان وکړه، خلک به درته راشي پلي او پرهرتش نسي او بڼ سپاره چې د هري لري لارې درته روان وي د دې لپاره چې خپلې گټې وويښي او په معلومو ورځو کي د الله نوم پر هغه څارويو حيواناتو ياد کړي چې دوی ته ئې ورکړي، نو د هغو څخه خورئ او خوراک ورکوي هغه بدحالي فقير ته. بيا دي خپلې خيرې لري کړي او خپل نذرونه دي پوره کړي او پر پخواني کور دي طواف وکړي.

دلته په اجمالي ډول ويل شوي چې خلک دي د دې لپاره حج ته راشي چې خپلې گټې مشاهده کړي. که د دغو گټو تفصيل وغواړو دا به کومې گټې وي؟ طبيعي ده چې گټې هم مادي کېدای شي او هم معنوي؛ قرآن کریم چې د حج د بحث په پای کي ويلي: ﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾ البقرة: ۲۰۱

ترجمه: اې زموږ ربه! مورته هم په دنيا کي ښه حالت را په برخه کړه او هم په آخرت کي ښه حالت او د اور د عذابه مو وساته.

قرآن کریم چې وايي: ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ...﴾ البقرة: ۱۹۸

ترجمه: پر تاسو کومه گناه نشته په دې کي چې (د حج په وخت کي په تجارت کولو سره) د خپل رب څخه روزي وغواړئ. (په دې اړه د تفصيل لپاره: صحيح البخاري کتاب الحج بَابُ التَّجَارَةِ أَيَّامَ الْمُوسِمِ: ۱۷۷۰ وگوره)

په حج کي د معنوي گټو د جملې څخه راتلونکي برخي دي:

(أ) د الهي فرض ادا کول او د گناه څخه خلاصون؛ لکه څرنګه چې په د فضايلو په بحث کي د دې خبرې دلايل ياد شول.

- ۱- د مسلمانانو له حاله خبرېدل.
- ۲- د مختلفو دودونو څخه خبرېدل.

پيغام

 استاد سال ۱۳۹۸
 ۱۹

۳- د معلوماتو کچه یې پراخېدل، پند او عبرت اخیستل؛ ځکه الله تعالی ويلي:

﴿ أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونُ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ ﴾
الحج: ۴۶

ترجمه: آیا دوی په ځمکه کې نه دي ګرځېدلي ترڅو داسې زړونه ولري چې عقل په وکاروي، یا داسې غوږونه ولري چې (حق) په واورې؛ ځکه (د حق څخه) سترګې نه ړندېږي، لیکن هغه زړونه ړندېږي چې په سینو کې دي.

۴- د ورورولۍ او ملي یووالي درس:

په حج کې ټول خلک: غریب او شتمن په یو ډول احرامي جامو کې الله تعالی ته درېږي. د دغه کار غوښتنه دا ده چې د دوی ترمنځ دسیمې، رنگ، ژبې او حتی فقهي مذهب تعصب نه وي. بلکې ټول مسلمانان به په یو امام پسي لمونځ کوي او د مسلمانانو د هر مذهب شخص چې هملته ومري، همدا یو امام د کوم تبعیض پرته د ټولو مسلمانانو جنازه کوي.

۵- د حوصلې، زغم او ښو اخلاقو درس:

په حج کې د مختلفو سیمو، بېلابېلو ژبو خلک یو د بل سره په ډېره ښه فضا کې نژدې ژوند کوي، یو بل نه خوروي؛ ځکه ټول د یوه ملت لارویان دي چې هغه د اسلام ملت دی؛ د دې ټولو څخه باید افغان مسلمان ولس دا زده کړي چې یو بل څه ډول وزغمي او په آرامه ژوند ورسره وکړي؛ الله تعالی ويلي:

﴿ الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ ﴾
البقرة: ۱۹۷

ژباړه: حج معلومي میاشتي دي، نو که چا په دغو میاشتو کې د حج پرېکړه وکړه، (احرام ئې وتړی) نو بیا نه جنسي اړیکې، نه بې امري او

نه جګړه شته په حج کې.

۶- د سولې او امن راوستلو درس:

د بیت الله په شاوخوا حرم کې داسې امن او سلامتي وي چې د نړۍ په هیڅ ځای کې نشته. خلکو ته په کار ده چې د همدې ځایه د ځان سره د امن او سولې پیغام واخلي؛ (أ)

ځکه د یوې خوا امن د حج مرکز بیت الله او هغه سپېڅلي چاپېریال شعار دی؛ د بیت الله په اړه الله تعالی ويلي دي: ﴿ لَئِنْ أُولَ الْأَيْمَاتِ وَضَعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِنِكَ مَبَارَكًا وَهُدًى لِّلْمُتَلِمِينَ فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مِّمَّا كَانُوا يَازِغُونَ ﴾
آل عمران: ۹۶ - ۹۷

ترجمه: یقیناً اولنی کور چې د خلکو لپاره ایښوول شوی همغه دی چې په مکه کې دی، مبارک او نړیوالو ته لارښود. په هغه کې ښکاره نښانې دي: د ابراهیم د ربځ اوڅوک چې ورننوزي خوندي (په امن) وي.

﴿ جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْيَتِيمَ الْحَرَامَ قِبْلَةً لِّلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلْبَةَ الَّتِي كَانُوا يُعَلِّمُونَ أَنَّهُ اللَّهُ يَكْلُ كُلِّ شَيْءٍ عَلَيْهِ ﴾
المائدة: ۹۷

ژباړه: الله د کعبې دا محترم کور د خلکو لپاره د قیام ذریعه ګرځولی او عزتمنه میاشت او نذرشوي او امیل په غاړه څاروي هم، دا د دې لپاره چې پوه شئ چې الله په ټولو هغه شیانو پوهېږي چې په آسمانونو او ځمکې کې دي او دا چې الله په هر څه ښه پوه دی.

دلته الله تعالی کعبه او عزتمني میاشتي خلکو ته د سمون بېلګې معرفي کړي دي. بیت الله او عزتمني میاشتي د خلکو لپاره د سمون اوبقا ذریعه په دې ډول دي چې په دغو میاشتو کې هرورور امن او ډاډمنه فضا خلکو ته برابرېږي او که په بل وخت کې جګړه پیل شوې هم وي دا وخت به درول کېږي؛ تر څو دا فرصت ورکول شي چې دوی خپلې چارې سمې کړي؛ په عزتمنو میاشتو کې د جګړې د پیل کولو اجازه نشته، البته که چا

یرغل وکړ، جواب ئې کېدای شي. (سورة التوبة: ۳۶ وسورة البقرة: ۱۹۴ وګوره. عزتمني میاشتي، څلور دي، جګړه پیلول په دغو میاشتو کې جواز نه لري او دا څلور میاشتي دي: ذو القعدة، ذو الحجة، محرم ورجب. (صحيح البخاري: ۴۶۶۲ وګوره).

د بیت الله چاپېریال (ټول حرم) په هکله هم الله تعالی ويلي دي:

﴿ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا آمِنًا وَيُتَخَفَتِ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ أَفَلَا يَبْطِلُ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَكْفُرُونَ ﴾
العنکبوت: ۲۷

ژباړه: آیا دوی دې ته نه ګوري چې حرم مي امن والا جوړ کړی دی په داسې حال کې چې د دوی په شا وخوا کې خلک نښتول کېږي، آیا نو دوی په باطل معبود باور کوي او د الله د نعمتونو څخه انکار کوي.

(ب) د بلي خوا حج د ابراهیم څخه د راپاتنه شوي تعلیماتو برخه ده چې د خپل وطن د امن او اقتصاد په هکله ئې قرآن کریم تګلاره داسې بیانوي:

﴿ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ فَمَنْ يَبْعَثْ اللَّهُ مِنْهُ مِنْ عِصْيَانِي فَإِنَّكَ عَفُورٌ رَّحِيمٌ رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بُيُوتًا بِهَذَا الْبَلَدِ الْيَتِيمِ الْأَمْرَمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴾
ابراهيم: ۳۵ - ۳۷

ترجمه: چې کله ابراهیم وويل: اې زما ربه! دا وطن امن والا جوړ کړې، ما او زامن مي د بتانو د بنده کې څخه لري وساتي. اې ربه! بې شکه دوی ډېر انسانان ګمراه کړي دي، نو چا چې زما لارروي وکړه، هغه زما ملګری دی او چا چې زما بې امري وکړه نو بې شکه ته بخښونکی مهربان يې. اې زموږ ربه! بې شکه ما خپل ځيني اولادونه ستا د عزتمند کور د څنګه په داسې مانده کې واوسول چې هغه بې

کرهني دی، اي زموږ ربه! (دا) د دې لپاره چې لمونځ سم سيده وساتي؛ نو د خلکو زړونه داسي جوړ کړي چې دوی ته ميل کوي. دوی ته د حاصلاتو څخه روزي ورکړي؛ گوندي دوی ستا مندوی جوړ شي.

دلته ابراهيم عليه الصلاة والسلام په خپله دعا کي د الله تعالی څخه د وطن امنيت، اقتصاد (خورنيز توكي) او د شرک څخه نجات غوښتی. نو دا ښيي چې د ابراهيم عليه السلام د ملت هر لاروی بايد خپل د وطن لپاره سوله، امن او پياوړی اقتصاد وغواړي؛ ځکه دا هغه نعمتونه دي چې ژوند ورسره سمېږي؛ د مشرکانو د پلمو په رد کي الله تعالی ويلي: ﴿وَقَالُوا لَنْ نَبْعِثَ الْهَدْيَ مَعَكَ نَخَلَّفُ مِنْ أَرْضِنَا أَوْلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا آمِنًا يُجِئُ إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِزْقًا مِنْ لَدُنَّا وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ القصص: ۵۷

ترجمه: کافرانو ويلي: که د هغه هدايت لارووي وکړو چې ستاسره شته، موږ دخپلې ځمکې تښتول کېږو. آيا دوی ته مي په خوندي حرم کي ځای نه دی ورکړی چې د هر شي حاصلات ورته را جمع کېږي زموږ د لوري د روزی په توگه؟ خود دوی ډېری نه پوهېږي.

دلته د حرم اړوند الله تعالی دوه نعمتونه ياد کړي دي: يو امنيت. بل هر ډول حاصلات (خورنيز توكي) ورته را رسېدل. امنيت او اقتصاد هغه لوی نعمتونه دي چې شکر ئې الله تعالی پر خپلو بندگانو فرض کړی، ورته ويلي ئې دي:

﴿فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ﴾ قېش: ۳-۴

ژباړه: نو خلک دي د دې کور د هغه څښتن عبادت کوي چې د لوړي څخه ئې وساتل او د وېري څخه ئې په امن کړل.

امنيت او اقتصاد هغه نعمتونه دي چې ناشکري ئې انسان د ذلت او خواری سره

اسلام د الله دين دی او الله حکيم ذات دی، کارونه او حکمونه يې ډېر حکمتونه او گټې لري. دا بېله خبره ده چې ځيني وخت د هر عبادت سره يو ځای حکمت نه ذکر کېږي، يا د هر چا ذهن نه په رسېږي. خو داسي احکام هم لرو چې حکمتونه او گټې يې يو ځای ورسره ذکر شوي دي ان تر دې چې په ځيني احکامو کي گټي او زيانونه سره پرتله شوي هم دي؛ لکه د شرابو په مساله که چې وايي په دې کي لويه گناه هم شته او خلکو ته گټي هم لري، خو گناه يې تر گټو ډېره لويه ده.

مې سره توتته توتته کړل: په دې کار کي يقيناً هر صبرکوونکي احسان منونکي ته عبرتي دلائل دي.

کوم څه چې د وطن د امن او ارزښت په اړه دلته قرآن کریم ياد کړي دي. عقل هم دغه تاييدوي: ځکه نن تجربې دا ښوولې چې مسجد حرم ته هم څوک د خپل وطن د پېژندپاني پرته نه شي تلای، د دې سره چې په مسجد حرم کي الله تعالی ټولو خلکو ته مساوي حق ورکړي دی، په دې اړه يې ويلي دي:

﴿وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَنَكُفِ فِيهِ وَالْبَادِ...﴾ الحج: ۲۵

ژباړه: هغه مسجد حرام چې خلکو ته مې داسي گرځولی چې د بهر راتلونکی او ځايي اوسېدونکی مې پکښې برابر گرځولي دي.

دغه مسجد حرم چې د قرآن کریم په متن کي خلک په هغه کي برابر حق لري، دغه ته هم څوک د خپل ملي هويت يا پاسپورټ درلودلو پرته نه شي ورتلای.

مخامخ کوي: الله تعالی ويلي دي: ﴿وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ آمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعَمِ اللَّهِ فَأَذَقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ﴾ النحل: ۱۱۲

ترجمه: الله مثال بيان کړی د يو ښار چې بېغمه وو، روزي ئې د هر ځايه په پراخه ډول ورته راتله خود الله د نعمتونو نا شکري ئې وکړه، نو الله دوی په لوړي او وېري وپوښل د هغه څه په وجه چې دوی کول.

د پخوانيو يمې عربو يوه قبيله چې د سبأ په نامه يادېدل. په اړه ئې الله ويلي:

﴿وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي بَنَرَكْنَا فِيهَا قَرْيَ ظَهْرَةَ وَقَدَرْنَا فِيهَا السَّبْرَ سَبْرًا فِيهَا لِيَالِي وَأَيَّامًا آمِنِينَ فَقَالُوا رَبَّنَا بَعْدَ بَيْنِ أَسْفَارِنَا وَظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ وَمَزَقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَقٍ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾ سبأ: ۱۸-۱۹

ترجمه: د دوی او هغه ښار ترمنځ چې برکت مې په کي اچولی وو. يو بلته ښکاره کلي مې جوړ کړه، د مزل اندازه مې په کې معلومه کړه (ورته مې وويل): د شېې او د ورځي بېغمه په کې گرځئ، نو دوی وويل: اي زموږ ربه! زموږ د سفرونه په منځ کي لري والی راوړلې او د ځانو سره ئې ظلم وکړ، نو دوی مې د تاريخ برخه (عبرتي قصې) وگرځولې او په مکمل ډول

آیا زن ناقص العقل و ناقص الدين هستند؟

قسمت اول:

مولوی عبدالعزیز

نحمدہ و نصلی علی رسولہ الکریم و علی آلہ و اصحابہ الی یوم الدین.

عده ای از مردم که به ظاهر خود را مسلمان می نامند و داعیه یی دین مداری و فهم دینی را زمزمه میکنند، در موعظه ها و صحبت های خود وانمود می سازند که دین اسلام دینی است که مقام مرد در آن برجسته بوده و مرد نماد کامل عقل و دین بشمار میرود، و زنان من حیث کل در درجه ای کمتر از مردان قرار داشته و عقل و دین شان به مرحله کمال نمی رسد، و برای توجیه این نظر خود به بعضی نصوص قرآن کریم و احادیث نبوی ﷺ استدلال نموده اند که با رزرتین آنها از این قرار است:

۱- ابوسعید خدری روایت میکند که: (خرج رسول الله صلى الله عليه وسلم في أضحى أو فطر إلى المصلى، فمر على النساء، فقال: «خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي أَضْحَى أَوْ فِطْرٍ إِلَى الْمُصَلَّى فَمَرَّ عَلَى النِّسَاءِ فَقَالَ: يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ تَصَدَّقْنَ فَإِنِّي أُرَيْتُكُنَّ أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ فَقُلْنَ: وَبِمَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: تُكْثِرْنَ اللَّعْنَ وَتُكْفِرْنَ الْعَشِيرَ، مَا رَأَيْتُ مِنْ نَاقِصَاتِ عَقْلِ وَدِينٍ أَذْهَبَ لِلْبَبِّ الرَّجُلِ الْحَارِمِ مِنْ إِحْدَاكُنَّ قُلْنَ: وَمَا نَقُصَانُ دِينِنَا وَعَقْلِنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: أَلَيْسَ شَهَادَةُ الْمَرْأَةِ مِثْلَ نِصْفِ شَهَادَةِ الرَّجُلِ قُلْنَ: بَلَى، قَالَ: فَذَلِكَ مِنْ

نُقُصَانِ عَقْلِهَا، أَلَيْسَ إِذَا حَاضَتْ لَمْ تُصَلِّ وَلَمْ تُصُمْ قُلْنَ: بَلَى، قَالَ: فَذَلِكَ مِنْ نُقُصَانِ دِينِهَا)»^۱

«رسول الله روز عید قربان یا عید فطر به سوی مصلا رفت. در آنجا، سری به زنان زد و خطاب به آنان فرمود: «ای گروه زنان! صدقه دهید. زیرا شما را بیشترین اهل دوزخ دیدم». پرسیدند: چرا؟ ای رسول خدا! پیامبر اکرم ﷺ فرمود: «بخاطر اینکه شما بسیار نفرین می کنید و از شوهرانتان نافرمانی نموده و ناسپاسی می کنید (یعنی اگر خطایی از شوهرتان سرزد تمام نیکی هایش را به کناری گذاشته و به فراموشی می سپارید، و تنها همان خطا و اشتباه را می بینید) و هیچ ناقص عقل و دینی نمی تواند مانند شما، مردان عاقل را فریب بدهد.»

عرض کردند: ای رسول خدا! نقصان عقل و دین ما چیست؟ فرمود: «مگر نه این است که گواهی یک زن، نصف گواهی مرد محسوب می شود؟» گفتند: بلی. رسول خدا، فرمود: «این خود، نشانگر نقص عقل شما است.» آنحضرت ﷺ باز فرمود: «مگر نه اینکه در ایام حیض و قاعدگی، نماز نمی خوانید و روزه نمی گیرید؟» عرض کردند: بلی. رسول الله فرمود: «این هم دلیل بر نقص دین شماست.»

در این حدیث چهار مسئله ذکر گردیده است: ۱- اکثر اهل دوزخ زنان میباشند.

۲- شهادت زن نصف شهادت مرد است.

۳- زن ناقص العقل است.

۴- دین زن نسبت به مرد ناقص است. نسبت واضح شدن مطالب فوق لازم است که خلاصه تفسیر و توضیحی را که علمای معروف اسلام در مورد حدیث فوق دارند، بیان نمایم؛ تا خواننده بتواند توضیح مطالب را درک نموده و نظریات غیر صحیح را نقد نماید، بعداً دلایل موافق و مخالف را از قرآن کریم و احادیث نبوی ﷺ ذکر نموده و نظریات را نقد و بررسی خواهیم نمود، و در اخیر نتیجه تحقیق خود را به عرض خواننده گان محترم و گرامی تقدیم خواهیم نمود.

عده ای دشمنان اسلام با استفاده از فهم غیر صحیح و ظاهری از این حدیث، علیه اسلام و مسلمانان تبلیغ و شایعه پراگنی میکنند که جواب شبهات شان در ضمن بحث بیان خواهد شد.

علمای حدیث می فرمایند که: در این حدیث رسول الله فرمود:

به من نشان داده شد که اکثریت اهل جهنم زنان اند، از روایت های دیگر این حدیث معلوم می شود که رسول الله فرمود: «در شب معراج برایم جهنم را نشان دادند و وقتی که به جهنم سرکشیدم اکثریت آن را زنان تشکیل می داد و در

طریق دیگر حدیث آمده است که رسول الله بعد از ادای صلات کسوف فرمود: « برایم در عرض این دیوار- دیوار مصلی- جهنم نشان داده شد و ما نند این روز منظرهای خطرناک ندیدم و دیدم که اکثریت اهل جهنم زنان بودند.»^۲

سیرت رسول الله طوری بود که چنانکه در مورد وعظ و تبلیغ مردها توجه داشت، در مورد اصلاح و وعظ و تبلیغ زنان نیز توجه داشت و بسا اوقات زنان را متوجه امراض روحی ایشان ساخته و از آنها می طلبید که کجی و نواقص خود را اصلاح نمایند، در یک روز عید قربان و یا عید فطر به میان جماعه ای از زنان رفت و به زنها وعظ و تبلیغ نمود- که در آن جمله این سخنان گهربار را به ایشان فرمود: «ای گروه زنان! صدقه دهید. زیرا شما را بیشترین اهل دوزخ دیدم». پرسیدند: چرا؟ فرمود: بخاطر اینکه شما بسیار نفرین می کنید و از شوهرانتان نافرمانی نموده و ناسپاسی می کنید...»

فهمی که شارحان حدیث در مورد فوق دارند:

حدیث به طور اجمال به عیوب و نواقص عمده زنان- آفات زبانی و احساسات زیاد زنان- توجه نموده و از زنان خواست از درشت زبانی، زبان درازی و انکار احسان شوهر اجتناب نمایند و رسول الله زنان امت خود را از سرنوشت شوم که اکثریت زنان به سبب این عیوب در پهلوی دیگر گناهان داشتند مطلع ساخته و ایشان را به اسلوب شدید هشدار و وعظ نموده و راه های اصلاح از آن عیوب را به ایشان تذکر داده و متوجه ساخت که باید خود را از آن عیوب اصلاح نمایند.

و نیز برای زنان بیان نمود که الله ﷻ به حکمت که به خودش معلوم است فرصت های عبادت را در زنان نسبت به مردان کمتر میسر نموده، و زمینه نیکی

ها و حسنات را در مردان نسبت به زنان زیاد فراهم نموده است، بناءً برای زنان لازم است که آنچه را که از ایشان نیکی و حسنات زیاد به طریق طبیعی فوت شده جبران نمایند، و برای جبران نقیصه طبیعی و مشکل که قبلاً ذکر شد خود را مزین به صدقه دادن و طلب استغفار از الله ﷻ نمایند و آنچه را که الله ﷻ به ایشان داده است غنیمت شمرده و استفاده خوب نمایند، شاید این حسنات سبب محو و نابودی گناهان و جبران نقیصه طبعی شان گردیده و مستحق مغفرت و جنت الله ﷻ شوند، و نیز حدیث اشاره دارد که زنان برای مردها جذاب هستند و نسبت همین جذابیت خواست های خود را معقول باشد و یا غیرمعقول حتی به مردان عاقل و با تدبیر هم تحمیل می کنند...»^۳

این بود فهم و شرح مسائل عمده ای که اکثریت محدثین از این حدیث فهمیده اند.

از این حدیث عده ای مردم در مورد نقصان عقل زنان و نقصان شهادت ایشان نیز استدلال نموده اند که ایجاب دقت بیشتر را می طلبد.

اما عده ای افراد گور دل و مغرض که لعاجت را پیشه نموده و دشمنی اسلام و مسلمین را در سینه داشته و همیشه سعی و تلاش دارند که زهر افگنی نموده و از هر در و بر، علیه اسلام و مسلمین استفاده کنند، نظر به ظاهر حدیث فوق خواستند در قلب مسلمانان وسوسه نموده و شبه پردازی نمایند که، دوتنوع شبه در حدیث فوق ایراد نمودند:

۱- اسلام زنان را کم هوش تر و کم خرد تر از مردان می داند که حدیث فوق دلیل آن است، در حالیکه صدها زن عالم در علم فیزیک، پزشکی، هندسه، ادبیات و... مثل مردان در عالم وجود دارد، و در بسا موارد زنان بر بسیاری از مردان در علوم مختلف پیشی گرفته و تخصص حاصل نموده اند!

۲- اسلام مطابق حدیث فوق وغیره نصوص دینی، مقام دینی زنان را پائین تر از مقام دینی مردان می داند؛ بنا بر این هیچ گاه ممکن نیست زنان از مردان با فضیلت تر باشند! در حالیکه در هر مذهب و دین زنان بسیاری را داریم که، از مردان باتقوا تر و دین دار تر هستند!

برای دفع شبه های آنها عده ای نصوص قرآن کریم و سنت نبوی ﷺ را ذکر نموده و واضح میسازیم که شبهات باطل شان جز سرابی نبوده و حقیقت ندارد.

قرآن کریم اهلیت زن را در همه مسؤلیتهای: ایمانی، اجتماعی، تعبدی، مالی، جهادی و اخلاقی و تعلیمی مثل مرد بدون کدام فرقی تثبیت و تأیید نموده است، و مطابق همین اهلیت به هر عملیکه در پیش گرفته و انجام میدهد ثواب و عقاب مرتب ساخته و حدود و معایری معین نموده که در آن تبعیض میان زن و مرد وجود ندارد.

مثلاً: برای زن سهمی در میراث معین نموده و امر به تادیبه آن کرده است، برای زن در نکاح مهر را لازم قرارداد و برایش حق مطلق در تصرفات مالی و آنچه بدست می آرد داده است ولو هر قدر زیاد و بزرگ باشد بدون جزوی ترین مداخله، اشراف و اجازه مرد اگرچه مرد پدرش باشد و یا برادرش و یا شوهرش... حق دارد بخرد بفروشد، مالک جایداد و زمین شود

زراعت کند درو کند، قرض بگیرد و بدهد، بخشش نماید، وصیت کند، چیزی بنویسد اجاره کند و به اجاره بدهد، اختیار نفس خود را دارد که با هر که خواسته باشد نکاح نماید مگر در صورتیکه معتوه و یا مجنون باشد در آن وقت اذن و وجود ولی شرط است، و حق دارد باشوهر خود خلع و یا مصالحه نماید...

و به زن مسؤلیت تفکر نمودن در نعمت های الله ﷻ و تدبیر در کتاب الله و آموختن علم و تعلیم را داده است مثل مسؤلیت که به مرد درین راستا داده است، و زنان را مثل مردان حق در بیعت و اظهار نظر در مسایل سیاسی و شرعی عطا نموده است.

مثلاً: در قرآن کریم، زنان نیز مانند مردان، مأمور به یاد گیری علوم اسلامی و دیگر علوم انسانی و طبیعی می باشند:

ا- در علوم دینی: قرآن کریم انسان ها را به سعی در زمین، برای طلب علم و کسب معرفت در باره ای پروردگار دستور داده است:

﴿ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴾
العنکبوت: ۲۰

« بگو: در زمین بگردید و بنگرید که خدا چگونه در آغاز موجودات را پدید آورده است (چه رنگ و بو و سیما و ویژه گیهای به هر یک داده است، و چه اسراری در آنها به ودیعت نهاده است. تا از مشاهده اشیاء پی به راز و رمز آنها ببرید و در برابر قدرت مافوق تصور آفریدگارشان سر تسلیم فرود آورید، و بدانید کسی که اول این جهان را از نیستی به هستی آورده است) بعداً هم جهان دیگر را پدیدار می کند. چرا که خدا بر هر چیزی توانا است.»

در حدیث صحیح روایت شده است که رسول الله فرمودند:

﴿ مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ ﴾^۴

« خداوند نسبت به هر کس ازادهی خیر داشته باشد، فهم دین را به او نصیب می کند» و نیز فرمودند:

﴿ مَنْ جَاءَ مَسْجِدِي هَذَا، لَمْ يَأْتِ إِلَّا لِيُخَبِّرْ تَعَلُّمَهُ، أَوْ يُعَلِّمَهُ، فَهُوَ بِمَنْزِلَةِ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ﴾^۵

« هر کس به مسجد من بیاید صرف برای یاد گرفتن خیر یا

آموختن آن، او به منزله ی مجاهد در راه خدا خواهد بود.»

و در حدیث معروف میخوانیم که رسول الله فرمود:

﴿ طَلَبَ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَىٰ كُلِّ مُسْلِمٍ ﴾^۶

« طلب علم به هر مسلمان فرض است»

و نیز فرمود: ﴿ مَنْ دَعَا إِلَى هُدًى، كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلُ أُجُورِ مَنْ تَبِعَهُ، لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْئًا، وَ مَنْ دَعَا إِلَى ضَلَالَةٍ، كَانَ عَلَيْهِ مِنَ الْإِثْمِ مِثْلُ آثَامِ مَنْ تَبِعَهُ، لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ آثَامِهِمْ شَيْئًا ﴾^۷

« هر کس که به هدایتی فرا خواند برای او، پاداشی همانند کسانی خواهد بود که از او پیروی کنند. بدون اینکه چیزی از پاداش آنان کاسته شود و هر کس به گمراهی فراخواند برای او گناهی مانند گناه کسانی است که از او پیروی می کنند بدون اینکه چیزی از گناه ایشان کاسته شود.»

در این حدیث دیده می شود که هر کس مردم را به هدایت دلالت کند برایش مجازات نیک داده میشود و هر که مردم را به گمراهی دلالت کند برایش عذاب داده می شود، بدون فرق این که دلالت کننده مرد بوده و یا زن باشد.

وزمانی که خطاب دینی به صورت مطلق باشد، شامل زنان و مردان به طور مساوی خواهد بود، مگر در صورتیکه قرینه و دلیل تخصیص وجود داشته باشد که در این احادیث دلیلی وجود ندارد که زنان را از خطاب خارج کند، و این مسئله ای است که همه ی علماء در آن اتفاق دارند.

أم المؤمنین عائشه رضی الله عنها از بزرگ ترین فقهای اسلام محسوب می شوند وعده ای صحابیات دیگر که اهل فتاوا بوده وشهرت علمی دارند زیاد است، و پس از ایشان نیز زنان فقیه بسیاری آمدند که علم را از اهلش گرفته و به طلبه علم بخشیدند^۸،

نصوص دینی، زنان را چنانکه گفته آمد به یادگیری علوم شرعی امر کرده، عده ای نصوص بیان گردید و وجود صدها زن عالم و دانشمند از قرن اول تا عصر حاضر شاهد مدعای ما میباشد، و ثابت گردیده

که زنان از نظر قدرت عقلی، می توانند علوم شرعی را مثل مردان بیاموزند! نصوص و حقائق فوق نشان می دهد که شخص منصف که به اسلام اطلاع و آگاهی دارد میدانند که دین مقدس اسلام زنان را از ناحیه ی هوش و فهم کمتر از مردان نداشت و ناقص العقل نمی گوید و این شبه که اسلام زنان را ناقص العقل می داند عاری از حقیقت است.

ب. مسلمانان بدون در نظر داشت جنس مذکر و مؤنث ترغیب به کسب همه ای علوم شده اند: پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند:

﴿ الْمُؤْمِنُ الْقَوِيُّ، خَيْرٌ وَأَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الْمُؤْمِنِ الضَّعِيفِ ﴾^۹

« مؤمن قوی نسبت به مؤمن ضعیف، بهتر و نزد خداوند نیز محبوب تر است.» معلوم است که همه علوم منفعت بخش بوده و در مفهوم «قوت» داخل هستند و خیردادن از مقام مؤمن قوی نزد الله صلی الله علیه و آله، برای ترغیب و امر به کسب نمودن اسباب قوت است، و در این حدیث که نیز لفظ «مؤمن» آمده است مختص به جنس مذکر نیست؛ پس مردان و زنان مسلمان، همگی به کسب قوت و قدرت تشویق شده اند و این امر جز با کسب علوم ممکن نیست. همچنین در حدیثی حسن وارد شده است که رسول خدا فرمودند:

﴿ أَلَا الدُّنْيَا مَلْعُونَةٌ مَلْعُونٌ مَا فِيهَا إِلَّا ذِكْرُ اللَّهِ وَ مَا وَالَاهُ وَ عَالِمٌ أَوْ مُتَعَلِّمٌ ﴾^{۱۰}

« آگاه باشید که دنیا و هر چه در آن است، ملعون می باشد، مگر ذکر خداوند و اطاعت از او، و عالم یا متعلم بودن» و این تشویق است به یادگیری علوم، بدون آن که در جنس خاص (مذکر یا مؤنث) و موضع خاصی (دینی یا دنیوی) حصر شده باشد. و مطابق مفهوم حدیث تمامی علومی که به بشریت در دین و دنیا شان کمک می کنند را شامل می شود. زنانی در تاریخ اسلام بودند که به نحو، صرف، شعر (که از حوزه ی علوم شرعی خارج هستند) و بعضی از علوم

حاشیه‌های شرعی زنان به میراث

از نظر فقه اسلامی

قسمت دوم و آخر:

ابوحذیفه محمد عارف مصلح

اقسام اصحاب فرایض و سهم آنها :

اصحاب فرایض عبارت از کسانی اند که سهم معین برای آنها در کتاب الله ذکر شده است و تعداد آنها به دوازده تن می رسد که هشت تن از آنها را خانمها تشکیل می دهند که قرار ذیل اند. ۱- زوجه ۲- دختر یا دختران ۳- دختر یا پسر ۴- خواهر عینی { از یک پدر و مادر باشد } ۵- خواهرعلاتی { صرف از پدر باشد } ۶- خواهر مادری { صرف در مادر شریک باشد } ۷- مادر ۸- جده صحیحه {مادر کلان}

بیان سهم خانمهای که ذوالفروض اند:

۱- زوجه: برای زوجه و یا

زوجات در صورت نداشتن اولاد

و یا اولاد پسر گرچه مراتب او

تنزیل نماید چهارم حصه میراث

میرسد چنانچه در آیه دوازدهم

سوره النساء این حق زوجه

چنین بیان شده است: ﴿وَلَهُنَّ

الرُّبُوعُ مِمَّا تَرَكَتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ

وَلَدٌ﴾ ^{۱۲} النساء: یعنی برای خانم ها

چهارم حصه متروکه شوهران

آنها است در صورتیکه اولاد نداشته باشند و در صورت موجودیت اولاد و یا اولاد پسر گرچه مراتب او تنزیل کند هشتم حصه میراث را میرسد چنانچه در جزء دیگر آیه مبارکه سوره النساء به آن اشاره شده است: ﴿فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّلُثُ مِمَّا تَرَكَتُمْ﴾ ^{۱۱} النساء: یعنی اگر اولاد داشته باشید پس برای خانمهای شما هشتم حصه متروکه شما تعلق میگیرد.

۲- دختران میت: یک دختر مستحق

نصف متروکه پدر خود میگردد چنانچه

درین آیه مبارکه به آن اشاره شده

است: ﴿وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ﴾ ^{۱۱} النساء:

یعنی اگر دختر میت یکی باشد

مستحق نصف متروکه میگردد و اگر دو

و یا بیشتر از آن باشند مستحق ثلثان

میگردند که درین آیه مبارکه به آن

اشاره شده است: ﴿فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ

أَثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَتُمْ﴾ ^{۱۱} النساء: یعنی اگر

زنان بیشتر از دو باشند پس برای آنها

دو ثلث متروکه است و اگر با دختران

میت پسران میت نیز یکجا باشد درین

صورت همه عصبه قرار می گیرند و بعد

از اداء سهم اصحاب فرایض بقیه متروکه به آنها تعلق میگیرد و حسب قاعده للذکر مثل حظ الانثیین تقسیم میگردد که درین آیه مبارکه ذکر شده است: ﴿يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَّيْنَ﴾ ^{۱۱} النساء:

۳- دختران پسر: دختر پسر یکی باشد

نصف دو یا بیشتر از آن باشند

مستحق ثلثان از میراث میگردند و

عصبه میگردند با برادران خود و

مستحق ششم حصه میراث میگردند

با یک دختر میت و محروم از میراث

میگردند در صورت موجودیت پسر

میت و یا دو دختر میت مگر اینکه با

مذکر محاذی و اسفل از خود عصبه

قرار گیرد و دلایل ثبوت احوال

دختران پسر همان دلایل است که برای

دختران ذکر شده زیرا در اولاد وساطه

داخل اند.

۴- خواهران عینی. خواهر عینی یکی

باشد مستحق نصف میگردد باستناد

به این آیه مبارکه: ﴿إِنْ أَمْرًا هَلَكَ لَيْسَ لَهُ

وَلَدٌ وَلَهُ أَخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَتُمْ﴾ ^{۱۱} النساء:

و اگر دو و یا بیشتر از آن باشند

اسد سال ۱۳۹۸

۲۶

مستحق ثلثان میگردند که درین جزء آیه به آن اشاره شده است: ﴿فَإِنْ كَانَتْ أُخْتَيْنِ فَلَهُمَا الثَّلَاثَانِ مِمَّا تَرَكَ﴾ النساء: ۱۷۶ و با برادر عینی خود عصبه میگردند چنانچه در آیه { ۱۷۶ } سوره النساء ذکر شده است: ﴿وَلِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَرِسَاءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ﴾ النساء: ۱۷۶ و همچنان با دختران و یا دختران پسر میت نیز عصبه میگردند که درین حدیث شریف ذکر شده است: { اجعلوا الاخوات مع البنات عصبه } و با پسر و پسر پسر میت اگرچه مراتب آنها تنزیل نماید و با پدر میت اتفاقاً و پدر کلان آن اختلافاً خواهران عینی از میراث محروم میگردند که در اول این آیه مبارکه به آن اشاره شده است: ﴿إِنْ أَمْرًا هَكَذَا لَيْسَ لَهُ وَكَلٌ﴾ النساء: ۱۷۶

۵- **خواهران علاتی**. خواهران پدری یکی باشند نصف دو و یابیشتر از آن باشند مستحق ثلثان میگردند و مستحق ششم حصه میراث میگردند با یک خواهر عینی و با دو خواهر عینی از میراث محروم میگردند مگر اینکه بآبِ ادرار خود عصبه قرار گیرند و درین صورت مابقیه سهم اصحاب فرائض برای آنها حسب قاعده داده میشود و همچنان با دختران میت و دختران پسر میت عصبه میگردند و با پسر میت و پسر پسر میت و با پدر میت اتفاقاً و با پدر کلان میت اختلافاً و همچنان با برادران و خواهران اعیانی نیز خواهران علاتی از میراث محروم میشوند دلایل ثبوت این حقوق همان دلایل است که برای اثبات احوال خواهرانی اعیانی ذکر شده.

۶- **مادر**. مادر باموجودیت اولاد و یا اولاد پسر اگرچه مراتب آنها تنزیل نماید مستحق ششم حصه میراث می گردد که درین آیه ذکر شده است:

﴿وَلَا يُورِثُ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا الشُّدُّ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَوَكَلٌ﴾ النساء: ۱۱ و همچنان در موجودیت دو و یا بیشتر از دو خواهران عینی یا علاتی و یا هم اخیافی مادر مستحق ششم حصه میراث میگردد که درین آیه ذکر شده است: ﴿فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِلْأُمِّهِ الشُّدُّ﴾ النساء: ۱۱ و در عدم موجودیت این ها ثلث کل ترکه را مستحق میشود و ثلث مابقیه فرض احد زوجین را میگیرد در صورتیکه با یکی از زوجین و پدر میت یکجا باشد که درین آیه ذکر گردیده است: ﴿فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَكَلٌ وَوَرِثَةٌ أَوْ آوَاهُ فَلِلْأُمِّهِ الثُّلُثُ﴾ النساء: ۱۱

۷- **جده صحیحه**. مادر کلان مستحق ششم حصه میراث میت میگردد یکی باشند و یابیشتر و در موجودیت مادر جده مادری و پدری محروم میگردند و در موجودیت پدر تنها جده پدری محروم میگردد و دلیل اثبات حق وراثت و تعیین سهم جده این حدیث مبارکه است: { أن الرسول صلی الله علیه وسلم أعطی الجدة السدس إذا لم یکن دونها أم }

۸- **اولاد مادر (برادران و خواهران اخیافی)**

اولاد مادر اعم از دختر و پسر در صورتیکه تنها یک فرد باشد حصه او سدس است چنانچه درین آیه مبارکه ذکر شده است: ﴿وَإِنْ كَانَتْ رَجُلًا یُورِثُ كَلِّئَةً أَوْ أَمْرًا وَلَهُ أَحٌ أَوْ أُخْتُ فَلِکُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا الشُّدُّ﴾ النساء: ۱۲ و در صورتیکه دو و یا بیشتر از دو باشند سهم آنها ثلث می باشد ولی ذکور و اناث آنها در تقسیم برابر اند. ﴿فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرًا مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ﴾ النساء: ۱۲ و در صورت موجودیت اولاد میت و یا اولاد پسر میت و یا موجودیت پدر و پدر کلان میت از میراث محروم می گردند.

عصبات: عصبه شرعاً بالای کسی اطلاق میشود که سهم معین نداشته باشد و در

صورت نبودن صاحبان فروع تمام متروکه و در صورت موجودیت اصحاب فروع باقیمانده سهم اصحاب فروع را از متروکه میت مستحق می گردند. عصبه نسبی به سه دسته تقسیم میشوند. عصبه بنفسه عصبه بغیره و عصبه مع غیره و ازین سه قسم عصبات دو قسم آن مختص به خانمها میباشد یکی عصبه بغیره و دیگر عصبه مع غیره.

عصبه بغیره به مؤنثی اطلاق می شود که سهم اصلی آن در میراث نصف و یا ثلثان باشد ولیکن بخاطر یکجا شدن با برادر خود عصبه قرار میگیرند و آنها چهار اند. دختر دختر پسر خواهر عینی خواهر علاتی.

و عصبه مع غیره به مؤنثی اطلاق میشود که در عصوبت خود به مؤنث دیگر محتاج باشد و مؤنث دیگر در عصوبت با او شرکت نداشته باشد و آنها عبارت از خواهران عینی و خواهران علاتی اند که به سبب دختران و یا دختران پسر میت عصبه می گردند.

ذوی الارحام: هرگاه هیچ یک از عصبات و اصحاب فروع وجود نداشته باشند تمام متروکه و یا باقیمانده آن به ذوی الارحام پرداخته می شود.

ذوی الارحام را چهار صنف تشکیل میدهد که بالترتیب یکی بر دیگری در ارث مقدم شناخته میشوند.

۱- **صنف اول** عبارت از آن فروع میت اند که از جمع ذوی الفروع و عصبات نباشند مثل اولاد دختران و اولاد دختران پسر.

۲- **صنف دوم** عبارت از آن اصول میت اند که ذوی الفروع

و عصبات نباشند مثل جد غیر صحیح و جد غیر صحیح.

۳- صنف سوم عبارت از آن فروع اصل قریب میت اند که ذوی الفروض و عصبات نباشند مثل دختران برادر پسران و دختران خواهر و غیره.

۴- صنف چهارم عبارت از اولاد اصل بعید میت اند که ذوی الفروض و عصبات نباشند مثل عمه خاله و غیره.

حجب: حجب بدو نوع است:

۱- حجب نقصان که باعث تقلیل حصه مستحق ارث میشود.

۲- حجب حرمان که بصورت کل از میراث محروم می گردد.

شش نفر از ورثه هیچ گاه به حجب حرمان مواجه نمی شوند که سه تن آنها را خانمها تشکیل میدهد که عبارت از مادر، دختر و زوجه است.

حجب نقصان بر پنج نفر از ورثه وارد میشود که چهار تن آنها را خانمها تشکیل میدهند که عبارت اند از مادر، دختر پسر، خواهر پدري و زوجه.

احوال و اسهام مختلف زنان و مردان در میراث:

احوال که در آن سهم زنان بیشتر از سهم مردان است:

مثال اول: شخصی وفات کند در حالیکه از خود وارث یک دختر و پدر و مادر را گذاشته باشد درین صورت حسب قواعد علم فرائض نصف متروکه به دختر میت تعلق میگیرد و ششم حصه متروکه به مادر میت تعلق میگیرد و مابقیه متروکه به پدر میت تعلق میگیرد لذا درین جا سهم دختر از پدر و مادر میت بیشتر است با وجود

اصحاب فرائض عبارت از کسانی اند که سهم معین برای آنها در کتاب الله ذکر شده است و تعداد آنها به دوازده تن می رسد که هشت تن از آنها را خانمها تشکیل می دهند که قرار ذیل اند. ۱- زوجه ۲- دختر یا دختران ۳- دختر یا دختران پسر ۴- خواهر عینی { از یک پدر و مادر باشد } ۵- خواهر علاتی { صرف از پدر باشد } ۶- خواهر مادری { صرف در مادر شریک باشد } ۷- مادر ۸- جد صحیح {مادر کلان}

سوم حصه متروکه میت به برادر و خواهر اخیافی آن تعلق میگیرد که مساویانه در میان خواهر و برادر تقسیم می گردد.

حالتی که زنان در میراث میت ذی حق پنداشته میشوند و مردان محروم قرار می گیرند.

مثال اول: شخصی در حالی وفات کند که از خود وارث یک دختر و یک خواهر عینی و یک برادر علاتی گذاشته باشد درین صورت توزیع متروکه چنین صورت می گیرد نصف متروکه به دختر میت تعلق میگیرد مابقیه متروکه به خواهر میت تعلق میگیرد و برادر میت با وجود مرد است از حق وراثت محروم میگردد.

مثال دوم: شخصی در حالی وفات کند که از خود وارث یک دختر و سه خواهر عینی و کاکا بجا گذاشته باشد درین صورت نصف متروکه به دختر میت داده می شود و باقی متروکه برای خواهران میت داده میشود و کاکا میت درین جا ذی حق دانسته نمی شود با وجود که مرد است و زنان ذی حق دانسته میشود.

که زن است و پدر میت مرد است.

مثال دوم: یک زن در حال وفات کند که از خود وارث یک دختر، شوهر و پدر را بگذارد درین صورت هم حسب قاعده علم میراث نصف متروکه متوفی به دختر آن تعلق میگیرد چهارم حصه متروکه برای شوهر متوفی داده میشود و بعد از اداء سهم اینها مابقیه متروکه به پدر متوفی تعلق میگیرد درین جا هم با وجود که دختر میت یک زن است ولی سهم آن از شوهر و پدر میت که مرد اند بیشتر است.

احوال که سهم زنان مساوی با سهم مردان است:

مثال اول: شخصی در حال وفات کند که وارث آن پدر، مادر و فرزندش درین صورت حسب قاعده علم فرائض برای هریکی از والدین میت ششم حصه میراث میرسد و مابقیه به طور عصوبت به فرزند میت تعلق میگیرد درین مثال مادر با وجود که زن است ولی سهم آن مساوی با سهم پدر میت است.

مثال دوم: یک شخصی در حال وفات کند که وارث آن یک خواهر اخیافی و یک برادر اخیافی باشد درین صورت حسب قواعد علم میراث ثلث یعنی

جایگاه حکومت در اسلام

مولوی غلام محمد "جويا"

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الصُّلُوعَ فَمِنْهُمْ مَّنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَّنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَمَا نُظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكذِبِينَ﴾ النحل: ۳۶

« به میان هر یک از ملت‌ها پیامبری را فرستادیم که محور رسالت همه آنها این بوده است: تنها خداوند را عبادت و فرمانبرداری نمایید و از طاغوت و (فرمانروایان و بتان جاندار و بی جان و...) دوری کنید. خداوند گروهی از مردم را (بخاطر کردار نیک و شایسته خود، به راه راست) هدایت نمود، و گروهی دیگر از آنان (به دلیل کردار ناشایست) مستحق گمراهی گردیدند، (و چنانچه در این مورد شک و تردید دارید در سرگذشت آنها بیاندیشید) و در سرزمین سیر و سفر کنید. و ببینید که سرانجام کار کسانی که (آیات خداوند را) تکذیب کرده اند، به کجا انجامیده است.»

از زمانی که انسان زندگی اجتماعی را آغاز کرد، و روابط آنان به بایدها و نبایدها و روا و ناروا نیاز پیدا نمود، خداوند متعال. آنان را به راهی که در دنیا آسایش، آزادی و دادگری و در عقبای سعادت و پیروزی و کامیابی را در پی دارد، از طریق پیامبران پاک و خیرخواه، راهنمایی نمود.

پیامبرانی که خود اسوه و الگوی ایمان و آزادی خواهی و دادگری بودند، و با پدیده های پستی که پرده سیاه را بر روی آینه زندگی انسانها می کشید، مقابله و مبارزه نمودند، و در جهت دگرگونی وقایع نامطلوب و ناسازگار و زیانبار بر اساس

شناساندن ارزشها و ضد ارزشها (یتلوا علیهم آیات) و ایجاد دگرگونی مثبت در ساختار شخصیت و رشد فکری و معنوی انسانها بر اساس آن ارزشها «ویزکیهم» و آگاه نمودن از بایدها و نبایدها ﴿وَعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ﴾ البقرة: ۱۲۹ و نمایاندن و ارایه راه حل‌های کار بردی و عملی برای به واقعیت در آوردن آن ارزشها و رهنمودها در عرصه حیات فردی و اجتماعی بوده است.

پیامبران پاک و صمیمی و آزادیخواه در شرایط زمانی و مکانی ویژه ای بر اساس حکمت خداوند مأموریت ابلاغ پیام و رسالت را پیدا نموده اند. شرایطی که در آن پایه های منزلت و کرامت انسانها مورد تهاجم جدی و خطرناک دو پدیده و ناهنجاری بسیار ویرانگر و بنیان برانداز قرار گرفته، که یکی از آن دو پدیده اصل رابطه مستقیم انسان را با خداوند هدف قرار داده و دومی روابط سالم و سازنده انسانها را با یکدیگر زیر سوال برده بود.

پدیده اول: در شرایطی که فرعونیان و در کنار آنان قارونها و هامانها با بهره گیری از حربه های زور و زر و تزویر، سلطه ستمکاران خود را بر مردم تحمیل نموده و کششهای ناروای نفسانی و منافع مادی و سیاسی و حزبی خود را به صورت قوانین و لوایح در آورده و مردم را مجبور به پیروی از آن نموده بودند. پیامبران خداوند، برای رهایی انسانها از بردگی و بندگی اجتماعی و سیاسی و اقتصادی دیگر انسانها را بازگردانید و سیر زندگی جامعه بشری به روال طبیعی و سازگار با

فطرت انسانی، پیام توحید و یکتا پرستی و مبارزه با فرمانروایان و معبودان ستمکار و خودکامه را به مردم رسانیده و آنان را برای دست یابی به وضعیت مطلوب و شایسته همراهی نموده، که رویارویی ابراهیم با نمروذ، موسی با فرعون، و طالوت با جالوت و حضرت محمد ﷺ با سران و بزرگان و مشرکین قریش نمونه هایی عینی و عملی از آن مبارزه مقدس و رهایی بخش بوده است.

پدیده دوم: عده ای با سوء استفاده از باورها و احساسات مردم و بهره برداری از ارزشها و مقدسات دینی، خود را نماینده و نایب و کارگزار خداوند و دین او جلوه داده، و کششهای ناپسند خود عملاً ارتباط اختیاری انسانها را با معبود خویش قطع نموده و خود را میان خداوند و انسانها واسطه قرار داده و کششهای نفسانی و کردارها و اندیشه های پوچ و باطل خود را بنام دین بر آنان تحمیل نموده و عملاً بر روی دریچه قلب انسانها که بایستی بر روی حقایق ایمانی و واقعیت های اجتماعی باز شود قفل نهاده، و اندیشه آنها را به اسارت خویش در آورده و از رشد و تعالی و تزکیه واقعی آنان جلوگیری کرده اند. و به جای هدایت آنان را به سوی بندگی خداوند، آنها را به بردگی فکری و معنوی خود گرفته اند.

در راستای رویارویی با این دو پدیده خطرناک و هلاک کننده،

که عرصه های فکری، معنوی و اجتماعی و سیاسی زندگی انسانها را دچار تزلزل و فروپاشی می نماید، خداوند متعال بر اساس دانش و حکمت خویش بنیان و دعوت پیامبران را بر اندیشه «لا اله الا الله» و توحید و یکتا پرستی قرار داده است. «لا اله الا الله» ای که در واقع نهضت و حرکتی فکری، ایمانی، و معنوی در عرصه اجتماعی و سیاسی است و همچون شمشیری دو لب «معبودها» یا فرمانروایان ستمکار و فریاد رسان فریبکار را لت و پار می نماید.

«لا اله الا الله» ای که به تعبیر شهید بزرگوار اسلام سیدقطب: «باوری است که ریشه در دل دارد، و عینکی است که از ورای آن دنیای غیب و شهادت نگریسته می شود، و روش و راهبردی است که رنگ و بوی خاصی را به زندگی می بخشد.»

«لا اله الا الله» ای که همه طاغوتهای خود کامه و ستمکار و فریبکار را در همه زمانها و مکانها در جهت آزادی انسانها از بند اسارتشان مورد هدف قرار میدهد. و بین مدعیان دروغین نیابت و وکالت از جانب صاحب رسالت را بر خاک ذلت می مالد.

«لا اله الا الله» ای که بر اساس آگاهی و ایمان و آزادی خواهی، انسان ها را از بردگی و بندگی دیگر انسانها رها نموده و به سوی شاهراه خیر و سعادت و اطاعت آگاهانه از ارزشهای ارزش آفرین که انبیا پیام آور آن بوده اند، رهنمایی مینماید.

بر همین اساس است که خداوند به طور منظم و مداوم دو معنای محوری توحید الوهیت یعنی انحصار عبودیت و استعانت از خداوند را در نماز ها که آبشار رحمت خداوند و آفتاب عالمتاب جهان معنویت و رمز و راز رابطه انسانها و آفریده گار آنها یاد آور شده و با جمله «إِيَّاكَ تَعْبُدُ وَإِيَّاكَ تَسْتَعِينُ» - دو جمله ای که گستره ی آن به گستردگی آسمان ها و زمین است - اهل ایمان را به آگاهی و

آزاده گی و رویارویی با واقعیت های نا مطلوب در همه عرصه های زندگی فرا میخواند.

هرچند باران رحمت توحید همه عرصه های زندگی فکری، فردی، معنوی، مادی، سیاسی و اجتماعی انسانها را دربر میگیرد، اما بخاطر تأثیر پذیری همه آنها از آن دو پدیده ی نامیمون یعنی وجود و «حاکمیت فرمانروایان ستمکار، و فریاد رسان فریبکار، نامفهوم است همراه با آگاهی و ایمان، تلاش برای فروپاشی آنان و رهایی انسان ها از آن دو سرطان مرگ آور است. و در این راستا استعانت از «صبر و صلاة» و پیروی از سنت» و مراعات حکمت در دعوت و پای بندی به مشورت و همراهی با جماعت و معرفت که واقعی و توسل به اسباب و قوانین مادی و معنوی و بهره گیری از دانش ها و تجربه های علمی و فنی بشری، عوامل سربلندی دنیا و سعادت عقبی خواهند بود.

بناءً: قضیه حکومت اسلامی ساخته و پرداخته حرکت اسلامی و بنیانگذاران و پیروان آن نیست، بلکه حقیقتی است که نصوص انکار ناپذیر و قاطع اسلام و حوادث ثابت تاریخی و ساختار رسالت فراگیرش، آن را گواهی میدهند.

از نصوص قرآن به دو آیه سوره النساء اکتفا می نماییم.

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ﴾
النساء: ۵۸ - ۵۹

ترجمه: بی گمان خداوند به شما مؤمنان دستور می دهد که امانتها را به صاحبان امانت برسانید و هنگامی که در میان مردم به داوری نشستید به دادگری داوری کنید خداوند شما را به بهترین امور اندرز می دهد بیگمان خداوند مدام شنوا و بینا بوده و می باشد ای کسانی که ایمان آورده اید از خدا و از پیامبر اطاعت کنید! و از کار داران و فرمانروایان مسلمان خود فرمانبرداری نمایید و اگر در موردی

اختلاف پیدا کردید آن را به خدا «با عرضه به قرآن» و پیغمبر «با مراجع به سنت نبوی» او برگردانید.

آیه اول فرمانروایان و کارگردان را مورد خطاب قرار می دهد که از امانتها امانت داری کنند و عدالت را مبنای حکومت خویش قرار دهند. زیرا سپردن امور به کسانی که اهمیت و شایستگی آن را ندارند با زیر پانهادن عدالت و مساوات زمینه سازی نابودی و ویرانی مردم و مملکت میگردند. چنانچه در روایت صحیحی آمده است که: هر گاه امانتها ضایع و تباه شوند، آمدن عذاب قیامت را انتظار داشته باشید. سؤال شد که ضایع نمودن آنها چگونه است؟ فرمود: هرگاه کارها و مسئولیتها به آدمهای نالایق سپرده شد، انتظار داشته باشید که به عذاب گرفتار و دچار خواهید شد. رواه البخاری فی کتاب العلم.

آیه دوم راوی خطابش با مردم اهل ایمان است که فرمانروایان را چنانچه از خود آنان باشند پس از فرمانبرداری از خداوند و پیامبرش فرمانبرداری نمایند. و موارد اختلاف را به خدا و پیامبر، یعنی کتاب و سنت ارجاع دهند. و لازمه چنین چیزی آن است که مسلمانان دارای حکومت با نفوذ باشند تا از آن اطاعت صورت گیرد در غیر اینصورت چنین توجیهاتی بیهوده خواهد بود.

چنانچه شیخ الاسلام ابن تیمیه کتاب معروف خود بنام (السیاسة الشرعية فی اصلاح الرأعی والرعية) را بر اساس این دو آیه تألیف و تدوین نموده است.

وقتی که به سنت مراجعه می نمایم که رسول خدا می فرماید: هرگاه مرگ به سراغ کسی بیاید ک بیعت و پیمانی را نپذیرفته باشد، به مرگی جاهلیت گونه مرده است. (رواه مسلم فی کتاب الأمارة).

در مورد «خلافت و امارت قضاوت» و ویژگیها و حقوق پیشوایان از جمله هوا داران و همکاری بر اساس امور ارزشمند، و اندرز و التزام در شرایط عادی و در موقع سخت و حدود فرمانبرداری و

شکیبایی در مقابل انحراف آنها، و چهار چوب مسئولیتهای فرمانروایان از جمله در ارتباط با اقامه شریعت و احکام خداوندی، و مراعات حقوق مردم، و ضرورت مشورت با اهل دانش و حکمت، و سپردن امور به اهل دانش و تخصص، برگزیدن اطرافیان پاک سیرت و اهل درایت، و اقامه نماز و پرداخت زکات، و امر بمعروف و نهی از منکر..... بسیاری مسایل دیگر در ارتباط با اداره حکومت و امور سیاست، ده ها احادیث و روایات صحیح نقل گردیده است.

به همین دلیل است می بینیم که امور مربوط به امامت و رهبری و خلافت را در کتابهای اصول عقاید، همچنین در کتابهای فقهی مورد بحث قرار داده اند. از طرف دیگر کتابهایی نوشته شده است که صرفاً امور مربوط به قوانین حکومتی و اداری و قضایی و مالی و سیاسی را مورد بحث قرار داده اند، که می توان به کتابهای: الاحکام السلطانیة نوشته ماوردی و کتاب دیگر در همین زمینه که توسط ابوعلی نگارش یافته و کتاب الغیائی «تألیف امام الحرمین جوینی» السياسة الشرعية نوشته ابن تیمیة، تحریر الأحکام «تألیف ابن جماعة» الخراج، نوشته ابو یوسف و کتابی در همین زمینه نوشته یحیی بن آدم و کتاب (الأموال) نوشته ابو عبید و کتابی در همین زمینه نوشته ابو زنگویه و دیگر کتابهای که برای اداره امور قضات، مرجع قضاة بوده اند، مانند: انطرق الحکیمه ابن القیم جوزیه و تبصرة و معین الأحکام و..... اشاره کرد.

شواهدی از طبیعت اسلام:

ساختار و ماهیت اسلام از جهتی که دین و رسالت جهانی و شریعت فراگیر و عمومی است و لازمه چنین رسالتی و چنین طبیعتی آن است که همه عرصه های گوناگون زندگی را فرا بگیرد، و هیچ یک از جوانب آن را مورد بی توجهی قرار ندهد تا آدم ها لابلالی و منکر دین و اهل فساد به میل خود نتوانند آن را

جولانگاه کششهای ناروای نفسانی خود قرار دهند.

از طرف دیگر اسلام مردم را به سامان دهی و تعیین چهارچوب مسؤولیتهای فرامیخواند و بی نظمی و درهم ریختگی را در هر چیز ناپسند می شمارد، و حتی رسول خدا ﷺ ما را رهنمایی میفرماید که در نماز های جماعت در صفهای منظم بایستیم، و علماء و دانشمندان آگاه تر را امام خود بنماییم، و به هنگام سفر یک نفر را امیر و رئیس خود قرار بدهیم.

امام ابن تیمیة در کتاب السياسة الشرعية میگوید: (باید بدانیم که پیشوایی و اداره امور مردم یکی از بزرگترین واجبات دین است و حتی بر پای و اجرایی دین و اداره دنیا بدون آن ممکن نیست و مصلحت انسان ها تنها در سایه زندگی اجتماعی است که تأمین میشود زیرا هر یک از افراد جامعه به گونه ای به یک دیگر نیاز دارند و وجود رهبر و رئیس لازمه زندگی اجتماعی است در این رابطه رسول خدا میفرماید:

(هرگاه سه نفر عزم سفر کردند یکی را امیر خود قرار بدهند). رواه ابو داود.

و امام احمد از عبدالله بن عمر روایت مینماید که رسول خدا فرموده است:

(روا نیست که سه نفر در صحرائی زندگی کند و یکی را امیر یا رئیس خود قرار ندهند). وقتی که رسول خدا در اجتماعی ساده و سه نفره در سفر و غیر سفر تعیین رهبر و امیر را واجب گردانیده است هدف ایشان جلب توجه و تذکر به مسلمانان در مورد اهمیت رهبری در دیگر امور مهم اجتماعی است.

همچنین خداوند متعال امر به معروف و نهی از منکر را بر اهل ایمان واجب گردانیده است و لازمه عمل به این مسئولیت و جود قدرت و رهبریت است. و همچنین سایر واجبات مانند: جهاد و اقامه قسط و عدالت، و تدارک حج و جمعه و جماعات و اعیاد، و کمک به ستمدیدگان و اقامه حدود، تنها در سایه قدرت و امارت امکان پذیر خواهند بود. در این رابطه روایتی آمده است که: (فرمانروایی سایه ی

خداوند در زمین است)، و به همین خاطر بود که فضل بن عیاض و احمد بن حنبل و دیگر بزرگان گفته اند: اگر تنها یک دعای ما مورد قبول خداوند قرار میگرفت آن را برای وجود فرمانروای فرمانبردار خداوند به کار می گرفتیم. فتاوی شیخ الاسلام ابن تیمیة جلد ۲۸ صفحه ۳۹۰-۳۹۱

دلیل این اهتمام بزرگان به قضیه حکومت و رهبری آن است در صورت وجود حکومت فرمانروایان صالح و پرهیزگار بسیاری از مردم راه اصلاح و پرهیزگاری را در پیش خواهند گرفت.

همچنین ساختار طبیعت رسالت اسلام در این رابطه که مکتب و روش است که میخواهد زمام امور را در دست بگیرد و زندگی انسان ها را آنگونه که میخواهد سرو سامان بدهد و امور اجتماعی و روند حرکت بشری را بر اساس اوامر خداوند، منظم و اداره نماید، قابل تصور نیست که با خطابه و تذکر و اندرز و موعظه بسنده کند و احکام و رهنمودهایش را در همه زمینه ها به وجدان و خواست خود افراد واگذار نماید زیرا در آنصورت اگر وجدان و دلها انسانها دچار بیماری یا مرگ میگردد، آن احکام و تعالیم نیز دچار مرگ و بیماری می گردیدند. خلیفه سوم رضی الله عنه می فرماید که: خداوند کارهایی را که به وسیله سلطان سرو سامان می دهد، به وسیله قرآن رو به راه نمی نماید. برخی از مردم به وسیله قرآن و معیارها و ارزشها و اندرزها راه هدایت را در پیش می گیرند، و برخی دیگر تنها با استفاده از زور و سر نیزه است که از

بد کاریهای خود دست بر می دارند. به همین خاطر است که خداوند میفرماید:

﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنفَعٌ لِلنَّاسِ﴾
الحدید: ۲۵ (مجموع الفتاوی، ج ۲۸ ص ۲۵۴).

ما پیامبران خود را به همراه دلایل آشکار روانه کردیم و برای آنان کتابهای آسمانی و قوانین و

معیارهای شناسایی حق و عدالت را نازل نمودیم تا مردم دادگرانه رفتار کنند و آهن را پدیدار کردیم که در آن توان فراوان و منافع بسیاری برای مردم وجود دارد.

ابن تیمیه می گوید: هر کس از سیر در مسیر قرآن منحرف شود با بهره گیری از قدرت که حافظ مصلحت عمومی است مجبور به مراعات موازین می گردد. به همین خاطر اقامه دین بر اساس قرآن و قدرت است. (مجموع الفتاوی، ج ۲۸، ص ۲۶۴)

امام محمد غزالی نیز میگوید: دنیا کشتزار آخرت است، تنها به وسیله دنیا است که دین کامل می گردد. فرمانروایی و دیانت دو پدیده جدایی ناپذیرند. دین اصل و اساس است و فرمانروا پاسدار آن، هر چیزی که بدون اصل و اساس باشد، سر انجامش ویرانی و تباهی است و هر پدیده ای هم که دارای حافظ و پاسداری نباشد، تباه می گردد. فرمانروایی و پابندی به موازین تنها در سایه قدرت و حکومت ممکن است. (أحیاء علوم الدین: ج ۱، ص ۷۱)

در هیچ زمان و شرایطی اسلام از حکومت مسئولیت شناس بی نیاز نیست. به ویژه در زمان معاصر این ضرورت بسیار بیشتر است. زمانی که پدیده (حکومت های ایدئولوژیک، پدیدار گردیده، حکومتهایی که باورها و اندیشه هایی را پذیرفته و ساختار آموزش و فرهنگ و قانونگذاری و قضاوت و اقتصاد و دیگر امور داخلی و سیاست خارجی خود را بر اساس آن اندیشه پایه ریزی و اداره می نمایند.

حکومت در اسلام حکومتی (عقیدتی و فکری) است، و بر اساس باور و روش خاص بنیانگذاری می شود و تنها تشکیلات و سازمان امنیتی برای رویارویی با مشکلات داخلی و تهاجم خارجی در راستای ایجاد امنیت برای امت اسلامی نیست. بلکه مسئولیت آن فراتر و گسترده تر از اینگونه مسائل است. و اساس وظیفه مسئولیت

آن بر آموزش و پرورش مردم که بر مبنای ارزشها و اصول اسلامی و فراهم گردانیدن جو و شرایط سازگار برای تبلور و واقعیت پیدا کردن اندیشه ها و احکام و تعالیم آن است، تا بتواند الگویی بشود برای آنهایی که راه هدایت را جستجو می کنند، و حجتی برای آنهاست که راه گمراهی و بد کاری را در پیش می گیرند.

به همین دلیل است که ابن خلدون رسالت (خلافت) را اینگونه تعریف می کند که: عموم مردم را بر راهی قرار دهد که شریعت آن را راه خیر و مصلحت دنیا و آخرت آنها می داند. زیرا همه تحولات و پدیده های دنیوی از نگاه شارع در ارتباط با مصالح آخرت قرار میگیرند. و خلافت در واقع نیابت و وکالت است از صاحب شریعت که هدف آن حراست از دین و اداره امور دنیا است. (مقدمه ابن خلدون: ج ۲، ص ۵۱۸)

به همین دلیل است که خداوند متعال مؤمنینی را که به فرمانروایی دست یافته اند و حکومتی را تشکیل داده اند، اینگونه توصیف می فرماید: ﴿الَّذِينَ إِذَا مَكَرَهُمْ فِي الْأَرْضِ قَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ﴾^{الحج: ۴۱} آن مومنانی که خداوند به ایشان وعده ی یاری و پیروزی داده است کسانی هستند که هرگاه در زمین ایشان را قدرت بدهیم، نماز را برپا می دارند و زکات را می پردازند و امر به معروف و نهی از منکر می نمایند.

شعار و عنوان حکومت در اسلام همانی است که ربیع بن عامر خطاب به رستم فرخزاد فرمانده ارتش ایران بیان داشت که: خداوند ﷺ ما را فرستاده است تا مردم را از بردگی انسانها آزاد کنیم و آنها را تنها به فرمانبرداری از خداوند رهنمون شویم، و از محدودیت و تنگی دنیا آنان را به گستردگی و فراخی دنیا و آخرت راهنمایی کنیم، و از ستم ادیان و مذاهب نجاتشان دهیم و آنها را با عدالت اسلام آشنا نماییم.

هچنین لازم به تذکر است که چنین حکومتی که بر اساس عقیده و اندیشه پایه ریزی شده هیچگاه محلی و منطقه وی، قومی، لسانی و نژادی فکر نمی کند بلکه حکومت است که حامل رسالت جهانی و فراگیر میباشد.

زیرا خداوند متعال مسئولیت رسانیدن پیام نور و هدایت را بر عهده امت اسلامی قرار داده است. و آنان را برای قرار گرفتن به عنوان اسوه و الگو و معلم به رهنمایی بشریت مأمور نموده

است امت اسلامی امتی نیست که خود به خود و برای پرداختن تنها به خویشتن پدیدار گردیده باشد بلکه رسالتی است همگانی و جهانی که خداوند خود آن را به وجود آورده و بهترین امتش توصیف نموده و آنان را اینگونه مورد خطاب قرار داده است:

﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ﴾^{البقرة: ۱۴۳}

ترجمه: و به این گونه شمارا امت میانه قرار دادیم تا بر مردم گواه (و الگو) شوید. در همین رابطه است که رسول خدا پس از این که به دنبال صلح حدیبیه فرست یافت و برای حکام فرمانروایان ممالک مختلف دنیای آنروز پیغام فرستاد و آنان را به ایمان به خداوند و قرار گرفتن در زیر پرچم توحید فرا خواند، و فرمود که چنانچه این دعوت را نپذیرید در مقابل خود و مردم مسئول خواهید بود و میفرماید که این آیه را در آخر نامه های او بنویسند:

﴿يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَسَاءَلُوا إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَّاهُ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِن دُونِ اللَّهِ فَإِن تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ﴾^{آل عمران: ۶۴}

ترجمه: ای اهل کتاب: بیایید بر سر سخنی که میان ما و شما یکسان است بایستیم که جز خدا را نپرستیم و چیزی را شریک او نگردانیم و بعضی از ما بعضی دیگر را به جای خدا به خدایی نگیرد. پس اگر (از این پیشنهاد) اعراض گرداند، بگوئید که شاهد باشید که ما مسلمانیم.

در فرجام کلام از همه مردم مسلمان و مجاهد افغانستان مخصوصاً کار گزاران اداره سیاست و دولت مردان رجامندیم تا به حکم خداوند ﷺ در این مرحله حساس تاریخ بر سرنوشت مردم مظلوم و باهم برادر افغانستان بازی نکرده و در راستای اطاعت کلام رب العالمین ﴿وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا﴾^{آل عمران: ۱۰۳} جنگ زده از مناقشه و زیر پا نمودن اطاعت از قانون و احکام شریعت مقدس اسلام اجتناب نموده ملت مسلمان افغانستان را ممنون سازند.

د ستر خښتن کور ته ميلمه

عبدالجبار مظمئن

د حضرت علي كرم الله وجهه څخه روايت دی چې فرمايې: (مَنْ قَدَرَ عَلَى الْحَجِّ فَتَرَكَهُ فَلَا عَلَيْهِ أَنْ يَمُوتَ يَهُودِيًّا أَوْ نَصْرَانِيًّا. رواه الترمذی و احمد).

ژباړه: هر څوک چې حج ته د تلو مالي او بدني توان ولري او ولاړنسي، نو بيا يې خوښه چې يهودي مري او که نصراني!! ددي قول مفهوم داشو چې دغسي کس دي نو ځان اسلام ته نه منسوبوي، نوره يې خوښه خپله چې ځان باندي د يهودي، نصراني، مجوسي يا هر بل نوم ايردي... او دا چې جناب نبی کریم ﷺ په خپلي سپارښتني کې و حضرت ابودر غفاري ﷺ ته وفرمايل: (وُحَجُّ حَجَّةٍ لِعَظَائِمِ الْأُمُورِ) ددي موضوع ښکارندويي کوي چې هغه ﷺ غوښتل مسلمانان د سنت او نقلي حج ته هم وهڅوي، فرض حج خو لا پر خپل ځاي دی.

آنحضرت ﷺ د حج او غمري سره خورا زياته مېنه درلود او تل يې هبله وه چې حج او عمره وکړي او دا يې د خپلو سنتونو څخه ګڼل، د حضرت ابوهريره ﷺ څخه روايت دی چې يو ځل آنحضرت ﷺ وفرمايل: (يَا أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّ اللَّهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْكُمْ الْحَجَّ فَحُجُّوا... فَقَالَ رَجُلٌ، أَكُلَّ عَامٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَسَكَتَ حَتَّى قَالَهَا ثَلَاثًا. فَقَالَ رَسُولُ

باندې فرض کړی دی او حج يې د اسلام له پنځه رکنونو څخه ګرځولی دی او په خپل خوږ کلام کې يې د حج اړوند داسي حکم نازل کړی دی:

... وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ عَنِّي وَعَنْ عِبَادِهِ الْمَكَلِّمِينَ ﴿٩٧﴾ آل عمران: ٩٧

ژباړه: او په هغه چا چې هلته د تلو (مالي او بدني) توانايي لري د الله ﷻ له حقونو (فرضونو) نه يو ددي کور زيارت دی، او که څوک (د الله د کور زيارت نه کوي او يا انکار تري کوي) کافر کېږي نو (ځانته يې تاوان اړولی ځکه) د الله ﷻ له ټولو مخلوقاتو نه يې نيازه دی.

په صحيح البخاري او صحيح المسلم کې د حضرت عبدالله بن عمر ﷺ څخه روايت دی چې رسول الله فرمايې: (بُئِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ... وَ أَنْ مُحَمَّدًا رَسُولَ اللَّهِ... وَ إِقَامَ الصَّلَاةِ... وَ اِيتَاءِ الزَّكَاةِ... وَ صَوْمَ رَمَضَانَ... وَ حَجَّ بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ).

ژباړه: د اسلام دين پر پنځه بنسټونو ولاړ دی: (لمړی) په دي شاهدي ورکول چې لايق د عبادت نسته غير له يو الله، او دا چې حضرت محمد ﷺ د الله رسول دی. (دويم) د پنځه وخته لمونځ کول. (درېم) زکات ورکول. (څلورم) د روژې مياشتې روژه نيول. (پنځم) د الله د کور زيارت (حج) کول دي.

د هر مؤمن مسلمان لپاره د ايمان د پياوړتيا او قوت يوه اړينه لاره داده چې په ژوندانه کې يوځل د خپل پالونکي او ستر خښتن کور ته د ميلمه په توګه ورشي او د حج مبارکه فريضه ترسره کړي. د حج مراسم په ژوندانه کې د ايمان د پياوړتيا لپاره يوه ډيرو اغيزناکو تګلارو څخه ده. حج د مسلمان په ايمان کې نوي انرژي تزريقوي او روح يې د ګناهونو له زنګ څخه د الله ﷻ د رحمت په اوبو پريمختي. آنحضرت ﷺ څومره ښکلي فرمايې: (مَنْ حَجَّ فَلَمْ يَرَفْتْ وَلَمْ يَفْسُقْ رَجَعَ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ) متفق عليه

ژباړه: هر چا چې د حج فريضه اداء کړه، او د حج په وخت کې د ښځو سره جنسي نږدیکت ونکړ او ګناه تري ونشوه، داسي له ګناهونو پاک راکړي لکه هغه ماشوم چې تازه نړۍ ته سترګې غړولي وي. او په بل حديث شريف کې فرمايې: (الْعُمْرَةُ إِلَى الْعُمْرَةِ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُمَا، وَالْحَجُّ الْمَبْرُورُ لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلَّا الْجَنَّةُ). متفق عليه.

ژباړه: له يوې عمري تر بلې عمري پوري د هغو ګناهونو کفارده ده چې په دي منځ کې سوې وي، او داسي نیک حج چې د الله په دربار کې قبول شي، پرته له جنت نه بله بدله او قيمت نه لري. همدا لامل دی چې سترخښتن د خپل کور زيارت پر مسلمانانو

اللَّهُ ﷻ: لَوْ قُلْتُ نَعَمْ لَوَجِبَتْ وَلَمَّا اسْتَطَعْتُمْ. ثُمَّ قَالَ: ذُرُونِي مَا تَرَكْتُكُمْ فَإِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَتْ قِبَلِكُمْ بَكْتَرَةٌ سَأَلْتَهُمْ وَ اِخْتِلَافِهِمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ، فَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ فَأَتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَادْعُوهُ).

ژباړه: ای خلکو! الله ﷻ په تاسو باندې حج فرض کړی دی، نو حج وکړئ...! یو شخص پوښتنه وکړه ای د الله رسوله آیا هر کال حج وکړو؟ آنحضرت ﷺ سکوت وکړ، ترڅو دا پوښتنه درې ځلې تکرار شوه. بیا رسول الله وویل: که ما (بله) ویلي وای نو په تاسو به (هر کال حج) واجب شوی وای او ستاسو به په طاقت هم نه وه!! بیا یې (اصحابو کرامو ته د پند او نصیحت په توګه) وویل: هرڅه چې مې تاسو ته و نه ویل ما پرېږدئ، ځکه له تاسو مخکې امتونه د خپلو ډیرو پوښتنو او د خپلو پیغمبرانو سره د اختلاف له امله تباه او برباد شوه. نو کله چې ما تاسو ته د کوم کار سپارښتنه وکړه، تر خپل توان پورې یې وکړئ او که مې له کوم شي منعه کړئ نو بیا هغه پرېږدئ.

د ستر څښتن میلستیا:

ستر څښتن د خپل کور میلمنو ته عزت ورکړی او هغوي ته یې د بخښني زيری ورکړی او هغوي ته یې خپل ځانګړي میلمانه ویلي دي ځکه د آنحضرت ﷺ څخه روایت دی چې فرمایې: (الْحُبَّاجُ وَالْعُمَارُ وَفَدَّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَرُؤَاؤُهُ، إِنْ سَأَلُوهُ أَعْطَاهُمْ، وَإِنْ اسْتَعْفَرُوهُ عَفَّرَ لَهُمْ، وَإِنْ دَعَا أُسْتَجِيبَ لَهُمْ). رواه ابن حبان

ژباړه: حاجیان او عمره کونکي: د ستر څښتن استازي او زیارت کونکي دي، که له هغه څخه یوڅه وغواړي، هغوي ته یې ورکوي، که له هغه څخه بخښنه وغواړي نو بخښنه ورته کوي، او که هغه ته یرغ کړي نو هغه ځواب ورکوي.

سبحان الله! دا څومره ښکلي او په زړه پوري میلستیا ده چې له یوې خوا د کعبې مبارکې څنګ ته د

د هر مؤمن مسلمان لپاره د ایمان د پیاوړتیا او قوت یوه اړینه لاره داده چې په ژوندانه کې یو ځل د خپل پالونکي او ستر څښتن کور ته د میلمه په توګه ورشي او د حج مبارکه فریضه ترسره کړي. د حج مراسم په ژوندانه کې د ایمان د پیاوړتیا لپاره یو له ډیرو اغیزناکو تګلارو څخه ده، حج د مسلمان په ایمان کې نوي انرژي تزریقوي او روح یې د ګناهونو له زنگ څخه د الله ﷻ د رحمت په اوبو پرېمنځي، آنحضرت ﷺ څومره ښکلي فرمایې: (مَنْ حَجَّ فَلَمْ يَرْفُثْ وَلَمْ يَفْسُقْ رَجَعَ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ) متفق علیه

رحمت په سیوري کې ناست یې او له بلې خوا د ستر څښتن ﷻ میلستیا دي نصیب سوي او په هغه ځای کې چې د څښتن د ستر کلام د نزول ځای دی او زموږ د ستر غمخوار حضرت محمد ﷺ مبارک قدمونه هلته ایښودل سوي، هملته یې د ژوند خوږي او ترڅي تیري کړي او ستر تکلیفونه یې زموږ لپاره ګاللي دي. دا هغه ځمکه ده چې ملانکو د هري خوا هجوم پري راوړی او احاطه کړی یې ده او همدارنګه هرکال په زرګونو او میلیونو انسانان ورته راځي اوزیارت یې کوي، زموږ خور پیغمبر ﷺ دي مطلب ته داسي اشاره کوي: (إِنَّ اللَّهَ قَدْ وَعَدَ هَذَا الْبَيْتَ أَنْ يَحْجَّهُ كُلَّ سَنَةٍ سِتْمَانَةَ أَلْفِ فَيَنْ نَقْضُوا أَكْمَلَهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنَ الْمَلَائِكَةِ).

احرام تړل او تلبیه ویل:

کله چې مؤمن مسلمان احرام تړي، نو په حقیقت کې خپل تړاو د هر هغه څه سره شکوي چې په ځمکني او مالي اړخ پوري تړاو ولري، هغه په ژوندون کفن غاړي ته اچوي او د ځمکي پر مخ د ټولو مخلوقاتو او په ځانګړي توګه ټولو انسانانو سره ځان برابر ګڼي. هلته هیڅ منصب او مقام نسته، هیڅ مشري او لوبڼه نسته، هیڅ توپیر او لوبڼه نسته بلکه ټول لکه د رمنځي غاښونه برابر او مساوي دي. هلته ټول د بنده کې په خاورین لباس کې په ملامتو زړونو او ګنهارو مخونو باندې د خپل ستر او بخښونکي خدای ﷻ بلخي ته مثبت ځواب وایې او نعري وهي: (لَبَّيْكَ... اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ... لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ... إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ).

ژباړه: ستر څښتن ددغه کور سره وعده کړي چې هرکال به شپږلکه انسانان ددې زیارت ته راځي او که کم شول نو الله ﷻ به یې په ملانکو پوره کوي. او همدارنګه په بل حدیث مبارک کې فرمایې: (يُنزِلُ عَلَيَّ هَذَا الْبَيْتِ فِي كُلِّ يَوْمٍ مِائَةً وَعِشْرُونَ رَحْمَةً، سِتُونَ لِلطَّائِفِينَ، أَرْبَعُونَ لِلْمُصَلِّينَ وَ عِشْرُونَ لِلنَّاطِقِينَ) رواه ابن حبان والبيهقي

ژباړه: هره ورځ په دې کور(کعبې) باندې (۱۲۰) یوسل او شل رحمتونه اورېږي، شپيته د طواف کونکو لپاره، څلویښت د لمونځ کونکو لپاره او شل د تماشا کونکو پوري تړاو لري. ان هغه کسان چې نه طواف کوي او نه لمونځ کوي خو یوازي ناست دي او د الله ﷻ کورته گوري نو هغوي هم د الله له میلستیا یې بهري نه پاتي

دیني پیغامونه
 ۱۳۹۸ سال
 ۳۴

پي د کوربه (الله ﷺ) خوښ نه سي!! وايي چې کله امام حسين د حضرت علي (کرم الله) زوي د حج په نيت احرام وتړل او پراوښ سپور سو، رنگ يې ژبر سو او پر بدن يې لوزه راغله او ونسو کولاي تلبيه (لبیک اللهم...) ووايي!! چې کله پوښتنه تري وسوه چې ولي؟ هغه وويل: بيريږم چې ما به ږغ پورته کړي وي خو منل شوی به نه وي!!

د ستر څښتن د کور طواف:

او چې کله مؤمن مسلمان طواف کوي نو اړيکه يې د ترټولو لوري مرتبي (ملاً اعلی) سره ټينگه سي، روح يې د هغو ملانکو په صف ور گډه شي کومي چې د ستر څښتن د عرش پر شاوخوا ترخمکي پوري حلقه دي.

﴿وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِئِينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾
الزمر: ۷۵

ژباړه: او (په هغه ورځ) به ملائکي وگوري چې د الله ﷻ د عرش شاوخوا يې حلقه جوړه کړي او د خپل رب په ستايني او تسليح بوختي دي، او د (الله ﷻ) د بنده گانو) ترمنځ په حقه فيصله کيږي (او بيا د ټولي هستی لخوا ږغ پورته کيږي) ويل کيږي چې ټولي ستايني د مخلوقاتو د پالونکي لپاره ښايي.

د حجر لاسود موجهول او لاس ايښودل:

او کله چې مؤمن مسلمان پر حجرالاسود باندي لاس ايردي نو داسي احساس کوي چې د ستر څښتن پر اطاعت، د هغه په لاره کې د جهاد او نه ستړي کيدونکي تلاش لپاره هوکړه ليک او تړون لاسليکوي او دا پيمان خورا دروند تړون دی: خپله ستر پالونکي فرمايي:

﴿فَمَنْ نَكَتْ فَإِنَّمَا يَنْكُتُ عَلَى نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهِ اللَّهُ فَمِثْرَتُهُ أَجْرًا عَظِيمًا﴾
الفتح: ۱۰

ژباړه: او هرڅوک چې تړون ماتوي نو ځان ته تاوان رسوي، او هغه څوک چې د الله ﷻ سره پر خپل کړي تړون باندي ثابت پاته سي، نو ستر څښتن به خورا ستره بدله ورکوي. او رسول الله په همدې هکله څومره روښانه او

ښکلي فرمايي: (الْحَجَرُ لَأَسْوَدُ يَمِينُ اللَّهِ ﷻ فِي الْأَرْضِ يُصَافِحُ بِهِ خَلْقَهُ، كَمَا يُصَافِحُ الرَّجُلُ أَخَاهُ).
ابن حبان

ژباړه: حجرالاسود د الله ﷻ (بلا كيفه) لاس دی چې د خپلو بندگانو سره د ميني او محبت لاس ورکوي، لکه څنگه چې يو سړی خپل ورور ته لاس ورکوي.

د کعبې پوښ ته د تضرع لاس اچول:

او دا چې يو مؤمن مسلمان د خپل ستر څښتن د کور پرده ټينگه کړي او د مغفرت دعاگانې وکړي، د خپلو کړو گناهونو اعتراف وکړي او پري بخښنه وغواړي، ددي ښکارندويي کوي چې دا بنده څومره عاجز دی او څومره د خپل بادارد خوښی او رضایت تلوسه او تلوار لري، ان تردي چې خپله الله ﷻ دا حالت داسي بيانوي:

﴿ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾
الأعراف: ۵۵

ژباړه: خپل پروردگار په عاجزی او په پټه راوبلی (په چيغو او ناروا غوښتنو يې مه رابلئ) چې د هغه تیری کونکي نه خوښيږي. او فرمايي:

﴿وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ﴾
غافر: ۶۰

ژباړه: ستاسو پروردگار فرمايي: ما څخه وغواړئ چې درېې کړم، هغوي چې زما له بلني او پالني ځانونه سترگني، په خواری به دوزخ ته داخلېږي. او حضرت نبي کریم ﷺ فرمايلي: (إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا ابْتَلَاهُ حَتَّى يَسْمَعَ تَضَرُّعَهُ) مسند

ژباړه: کله چې د الله کوم بنده خوښ وي، نو ازماښت پري کوي، ترڅو يې زاری واوري. او همدا رنگه جناب آنحضرت ﷺ فرمايي: (إِذَا دَعَا أَحَدُكُمْ فَلْيُعْظِمِ الرَّغْبَةَ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَتَعَاطَاهُ شَيْءٌ) ابن حبان

ژباړه: کله چې تاسو کې کوم يوه د الله ﷻ څخه کوم څه غوښتل نو سترشی دي تري وغواړي، ځکه د الله ﷻ لپاره هيڅ شی ستر نه دی.

د صفا او مروه ترمنځ نگ راتگ:

او دا چې يو مؤمن مسلمان د صفا او مروا ترمنځ په بيړه ځي اوراځي، دا په دي معنا ده چې په خپل ځان باندي د ستر څښتن د رحمتونو د اورښت سخت تری دی، ځکه بيړه کوي او دا دعاگانې پرلپسي لويي: (رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَتَجَاوَزْ عَمَّا تَعْلَمُ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعَزُّ الْأَكْرَمُ).

ژباړه: ای پالونکي! ما ته بخښنه وکړه، په ما رحم وکړه، او زما (له هغو گناهونو) چې ته خبر يې راتېر سه، ته په رښتيا عزتمند او سخاوتمند يې.

﴿رَبَّنَا إِنَّا فِي الذُّنُوبِ حَاسِنَةٌ وَفِي الْأَخِرَةِ حَاسِنَةٌ وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾
البقرة: ۲۰۱

ژباړه: ای زموږ پالونکي! موږ ته په دي نړۍ کې ښکېني نصيب کړه او په بله نړۍ (آخرت) کې ښکېني نصيب کړه او موږ (د دوزخ) له اوره ليري وساته.

يو مؤمن مسلمان د دعاگانو په لوستلو سره د خپل ستر او قدرتمند څښتن ﷻ په وړاندي د عاجزی او کمزوری احساس کوي او د رحمت غوښتنه يې کوي.

د عرفات په ميدان کې پاته کيدل:

د عرفات ميدان د مؤمن مسلمان لپاره داسي يو ميدان، داسي يوه ورځ او داسي يوه لحظه ده چې نفس، روح او ځان يې سخت تکان خوري، زړه يې ريرېدي او د عرفات ورځ د محشر د سختي ورځي ياد نيغ سترگو ته دروي. لکه څنگه چې ستر څښتن د محشر د ورځي په هکله فرمايي:

﴿وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يَنسِلُونَ﴾
يس: ۵۱

ژباړه: اوپه شپېلۍ کې پوکېږي اوناڅاپه ټوله له قبرونو راپاڅي (او دحساب کتاب لپاره) خپل پروردگار ته په تلوار روانيږي. او بيا په همدغه سوره کې فرمايي:

﴿إِن كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ﴾
يس: ۵۲

ژباړه: تريوه پځ به زيات نه وي (چې هغوي ته له قبرونو نه د راوتلو بلنه وركوي) نو ناخپه به ټوله زموږ په حضور كې (د قضاوت لپاره) حاضرېږي. له همدې وجهي ده چې د عرفات ورځ ډيره ارزښتناكه ده او هيڅه بله كومه كرنه او عمل د عرفات ځاي نسي نيولاي او په همدې لحاظ حضرت محمد ﷺ فرمايې: (الْحَجُّ عَرَفَةٌ)

ژباړه: حج، همدغه عرفات كې ولاړي ته وايي.

او د گناهونو د غوره كفاري په هكله فرمايې: (إِنَّ مِنَ الذُّنُوبِ ذُنُوبًا لَا يَكْفُرُهَا إِلَّا الْوُفُوفُ بِعَرَفَةَ)

ژباړه: په گناهونو كې ځيني داسي دي چې بيله د عرفات پر ميدان لاړي، بل شى يې لمنځه نسي وړلاي.

د ترېلي شيطان ويشتل:

د يوه مؤمن مسلمان لپاره د شيطان ويشتل په دې مفهوم ده چې نور يې د شيطان او د هغه د ملگرو سره د دښمنۍ جار وهلى، هغه به نور د نفسي خواهشاتو، هوا او هوس پسي نه ځي او د سترخښتن د سپارښتنو په لاره كې به پايښت او استقامت كوي.

د شيطان ويشتل د كلك هوډ او پځي ارادي په مانا ده، په دې چې د الله ﷻ د خوښۍ سره سم نيغه لاروړم او داسي په دې لاره ټينگ پاتېږم چې تر قيامته نه تري ليري كيږم.

د شيطان ويشتل د سترخښتن سره نوى لاسليك او تړون دى په دې چې هر ډول قربانۍ او سرښندنې ته تياريم او خپل نهايت تلاش او هڅه كوم ترڅو د الله، اسلام، حق او عدالت بيرق برانده او د طاغوت، كفر، باطل او ظلم بيرق ترېښو لاندي وي.

او دا چې يو مؤمن مسلمان د خپل ستر خښتن د كور پرده ټينگه كړي او د مغفرت دعاگانې وكړي، د خپلو كړو گناهونو اعتراف وكړي او بري بخشنه وغواړي، ددې ښكارندويې كوي چې دا بنده څومره عاجز دى او څومره د خپل بادار د خوښۍ او رضایت تلوسه او تلوار لري، ان تر دې چې خپله الله ﷻ دا حالت داسي بيانوي:

﴿ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾ الأعراف: ٥٥

كې وليدل چې تا حلالوم، وگوره چې څه نظر لري؟! وي ويل: اى پلاره! په هغه كار چې امر شوى يې وېې كړه، كه خداي كول ما به له زغم كونكو وويي...)

نو هر مؤمن مسلمان او په ځانگړي توگه د الله ﷻ دلاري دعوتگرانو ته ښايې چې دا ياد حوادث باربار تر نظر تير كړي او د انبياء ﷺ په سرښندنو كې سوچ وكړي، ځكه چې دلته د سترخښتن په دربار كې د عبوديت او قناعت اوج ليدل كيږي او د سترخښتن و سپارښتنو ته بشپړه تسليمي وړاندي كيږي لكه څرنگه چې الله ﷻ په خپل كلام كې فرمايې:

﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُمْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا﴾ الأحزاب: ٣٦

ژباړه: هيڅ نارينه او ښځينه مؤمن ته حق نسته، په هغه كار كې چې الله ﷻ او د هغه پيغمبر ﷺ فيصله پري كړي وي، له خپل ځانه اختيار پكې ولري او هرڅوك چې د الله ﷻ او د هغه د پيغمبر ﷺ د سپارښتنو نه سرغړونه كوي نو خورا ښكاره گمراهۍ كې اخته سوي دى.

الله ﷻ فرمايې: ﴿الَّذِينَ آتَاهُمُ اللَّهُ مَالًا يَتَّبِعُونَ أَوْلِيَاءَهُمْ لِيَنْفِقُوا الَّذِي آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِمْ قَالُوا لَوْلَا آتَانَا اللَّهُ مَالًا لَكُنَّا زَاهِقِينَ﴾ الأعراف: ٦٠-٦١

ژباړه: اى د آدم بچيانو! ايا ما تاسو ته نه وو ويلي چې د شيطان عبادت مه كوئ، ځكه چې هغه ستاسو لپاره ښكاره دښمن دى. او دا چې زما عبادت وكړئ او همدغه نيغه (مستقيمه) لارده.

ذبح او قرباني كول:

د يوه مؤمن مسلمان لپاره د خپل سترخښتن ﷻ دربار ته قرباني كول له يوې خوا د هغه او د سترذات ﷻ تر منځ د واټن د كميدو لامل كيږي او د بل پلوه د اب الأنبياء حضرت ابراهيم خليل الله ﷻ سنت را ژوندى كول دي هغه ستر سنت چې نږدې وو خپل د زړه ټوټې حضرت اسماعيل ﷻ پر غاړه يې چاره راكښلي واي، هغه داستان چې حضرت ابراهيم ﷻ خپل ماشوم ته فرمايې:

﴿فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَبْنَؤُا إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانظُرْ مَاذَا تَرَى قَالَ يَا بَتِ أَعْمَلُ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ﴾ الصافات: ١٠٢

ژباړه: او كله چې (هغه وزبږيد او غټ سو او) داسي ځاي ته ورسيد چې كار وكړي، (حضرت ابراهيم) وويل: اى زوكيه! ما خوب

فلسفه تشریح حج بیت الله الحرام

استاد زین العابدین (کوشان)

مراسم پرشکوه حج، همچون عبادات دیگر، دارای برکات و آثار فراوانی در فرد و جامعه اسلامی است که اگر در مطابقت به سنت فرستاده خدا و برنامه صحیح انجام پذیرد، و از آن بهره برداری بهینه گردد، شاهد تحول بزرگ و مثبت در خود و جوامع اسلامی خواهیم بود، زیرا مراسم حج در ابعاد مختلفش، هریک از دیگری ریشه دار تر و مفید تر است، مهمترین فلسفه حج، همان دگرگونی اخلاقی است. به همین دلیل است که خداوند متعال به ابراهیم علیه السلام پیغمبر اولوالعزم خویش چنین ارشاد می فرماید: ﴿وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَكَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ﴾ الحج: ۲۷ " و در میان مردم برای (ادای) حج بانگ بر آورتا (زایران) پیاده و (سوار) بر هر شتر لاغری که از هر راه دوری می آیند بسوی تو روی آورند "

مؤلف فی ظلال القرآن در تفسیر آیه شریفه فوق می نویسد: « همیشه وعده خدا تحقق پیدا می کند، از آن زمان که ابراهیم بوده است تا به امروز و تا فردا و فردا های دیگر، همیشه دل های مردمان بسوی این خانه مورد احترام خدا بال و پر می گشاید و بدانجا می آید، و عاشقانه به دیدن و طواف کردن این خانه بار سفر بر می بندد و پرواز می کند، دارائی که توانائی دارد بر پشت شتران و سائرمركب ها و وسایل سواری گوناگون دیگر می نشیند و سواره بسوی این خانه

می آید. ناداری که جز پاهای خود را نمی یابد پیاده بسوی آن روان می شود، هزاران نفر از اینان و از آنان از راه های فراخ و از جاده های دور سرزمینهای گوناگون بسوی این خانه سرازیر می شوند و دعوت خدا را پاسخ می گویند که توسط ابراهیم علیه السلام هزاران سال است اعلام و اعلان گردیده است» (فی ظلال القرآن، ج ۴ ص ۶۶۳)

دین اسلام دین وحدانیت خالص و یکتا پرستی است. دینی است که اعتقادی به وساطت در ارتباط بین بندگان با خدایشان ندارد. مومنان و مسلمانان، خدایی را عبادت می کنند که از دایره ادراک و ابصار بالاتر است. خدای یگانه مومنان نه تصویر است و نه بت، نه مجسمه است و نه جسم. تنها کسانی می توانند به این معبود یکتا برسند که دارای تفکر بلند، نیت و اراده ای قوی، اخلاص در عمل و انقطاع از اغیار باشند.

تربیت یافتگان دین اسلام به درجه ای از بلند نظری و عقیده شفاف و خالص می رسند که دیگر ادیان و نظریات فلسفی از تربیت چنین افرادی عاجز اند.

دین اسلام برای تربیت و اصلاح پیروان خویش، دارای یک سلسله احکام و قوانین است که برخی از این احکام به عنوان شعائر و مظاهر تجلی قدرت و عظمت اسلام این دین آسمانی

تلقی می شوند. به عنوان مثال حج بیت الله الحرام نمونه ای از شعائر اسلام است که خود دارای مناسک و افعال و ایامی است که هر کدام از آنها به نوع خود جزو شعائر الله محسوب می شوند، همان شعائری که تعظیم و بزرگداشت آنها نشانه تقوای قلب و مایه خیر معرفی شده است. چنانکه خداوند متعال می فرماید: ﴿وَمَنْ يُعْظِمِ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ الحج: ۳۲

و هر کس شعایر خدا را بزرگ دارد در حقیقت آن (حاکمی) از پاکی دل هاست " مرحوم استاد محمدعلی صابونی در تفسیر آیه فوق می نگارد: « آنانیکه امور دین را که یکی از آن انجام دادن اعمال حج، قربانی و هدایا است تعظیم میکنند و بزرگ می شمارند، این امر دال بر صفت و افعال متقیان است. یعنی آنانیکه خاص اعمال شان را از ترس خدا جل جلاله انجام میدهند، و همچنان به نقل از

تفسیر قرطبی نگاشته است: تقوا را از این جهت بر قلوب اضافه نموده است، زیرا که حقیقت تقوا در قلب است چنانچه در حدیث آمده است: (التقوى ههنا) (پیامبر) صلی الله علیه و آله بطرف صدر خویش اشاره نمودند» صفوة التفسیر، ج ۲ ص ۲۸۹

و نیز می فرماید:

﴿وَمَنْ يُعْظِمِ حُرْمَتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ﴾ الحج: ۳۰

" و هر کس مقررات خدا را

بزرگ دارد آن برای او نزد پروردگارش بهتر است"

آری! حج با تمام مناسک و افعال خود نمونه ای از ارتباط عمیق و بی تکلفی در میان بنده و مولایش است. خداوند متعال قسمتی از کره خاکی را مورد رحمت خاص خویش قرار داده است، این بخش از کره خاکی چنان با رحمت خدای یکتا احاطه شده و جلالت ذات قادر و مقتدر آن را پوشانده است که مظهري از مظاهر بارز الهی قرار گرفته و ارتباطی بسیار نزدیک با خالق لایزال دارد به طوری که انسانهای مومن با دیدن آن بلافاصله به یاد خداوند رحیم و مهربان می افتند و در عین حال به محض رویت آن بدنهایشان به لرزه افتاده و جلالت خداوند جل جلاله تمام وجودشان را فرا می گیرد.

براستی چرا چنین مکانی به این مقام و عظمت نرسد در حالیکه روزگاری امام المخلصین و اسوه موحدین به همراه خانواده کوچک و مبارکش که آنها نیز نماد کاملی از اخلاص، وفا، ایثار و جانفدائی بودند و نمونه بارزی از محبت و دوستی خالصانه و اخلاص شگفت انگیز را از خود به نمایش گذاشتند و انبیاء پیامبران موحّد و مخلص و نیز محبان و جانفدایان در هر عصر و زمانی همان اعمال و افعال را تکرار کرده و دقیقاً بر نقش قدم آنان قدم گذاشتند، از طواف بیت الله تا سعی بین صفا و مروه، از وقوف در عرفات گرفته تا میدان مزدلفه و از رمی جمرات گرفته تا قربانی در منی همه و همه بیانگر اخلاص، ایمان، جانفدائی و از خود گذشتگی بزرگترین موحّد تاریخ ابراهیم خلیل، هاجر و اسماعیل معصوم است.

به راستی آنان محبان و محبوبان واقعی پروردگار بودند و این حب و جانفدایی آنان

چنان تأثیری را در جهان بشری بر جای می گذارد که خداوند متعال علاوه از اجر و پاداش اخروی، تمام هجرتها و تحمل مشقتهای آنان را اثری جهانی بخشیده و ندای ابراهیم علیه السلام را از آن سرزمین بی آب و علف و لم یزرع به گوش تمام مسلمانان دنیا تا قیامت می رساند و اعمال و افعال هاجر - آن زن فدا کار و مخلص - را برای همیشه ماندگار می گرداند، چنانچه خداوند متعال می فرماید:

﴿وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ فِي شَيْءٍ وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا أَنَّمَا اللَّهُ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَيْمَاتِهِ الْأَنْفُسَ فَكَلَّمُوا مِنْهَا وَلَطَعُمُوا الْأَكْسِيسَ الْفَقِيرَ ثُمَّ لَيَقْسُمُوا نَفْسَهُمْ وَلَيُؤْفُوا نُدُورَهُمْ وَلَيَطُوفُوا بِالْبَيْتِ الْعَرَبِيِّ﴾^{الحج: ۲۶-۲۹}

و چون برای ابراهیم جای خانه را معین کردیم (بدو گفتیم) چیزی را با من شریک مگردان و خانه ام را برای طواف کنندگان و قیام کنندگان و رکوع کنندگان (و) سجده کنندگان پاکیزه دار، و در میان مردم برای (ادای) حج بانگ بر آور تا (زایران) پیاده (و سوار) بر هر شتر لاغری که از هر راه دوری می آیند بسوی تو روی آورند، تا شاهد منافع خویش باشند و نام خدا را در روزهای معلومی بر دامهای زبان بسته که روزی آنان کرده است ببرند پس از آنها بخورید و به درمانده مستمند بخورانید، سپس باید آلودگی خود را بزدايند و به نذرهای خود وفا کنند و بر گرد آن خانه کهن (کعبه) طواف بجای آورید"

حج با تمامی مناسک، ارکان و اعمال مربوط به خود، نمونه بارزی است از اطاعت مطلق و امتثال بدون چون و چرا از فرامین خداوند متعال. در مراسم حج، حاجی از خودش هیچ گونه اختیار و اراده ای ندارد، او همواره در بین مکه و منی و عرفات و مزدلفه در حال رفت و آمد است، جایی توقف می کند و جایی حرکت می کند.

زمانی که در منی قرار می گیرد بدون اینکه در مزدلفه توقفی داشته باشد بلافاصله به طرف عرفات به راه می افتد و در میدان عرفات به دعا و تضرع مشغول می شود و به همین ترتیب تمام مناسک را یکی بعد از دیگری انجام می دهد.

بارزترین نکته ای که بیانگر عبدیت محض می باشد ترک نمودن نماز مغرب در میدان عرفات و اقامه آن همراه با نماز عشاء در مزدلفه است زیرا خداوند حاکم و مقتدر این دستور را داده است و حاجی بنده و مطیع خدای خویش است نه مطیع نماز خودش.

یکی دیگر از مظاهر بسیار جذاب حج اجتماع باشکوه و میلیونی خیل عظیمی از مسلمانان و مؤمنان صادقی است که با قلبی صاف و نیاتی صادقانه و مخلصانه در مکانی با هم جمع می شوند که این اجتماع آنها نمونه کوچکی از روز رستاخیز را به نمایش می گذارد.

شاه ولی الله دهلوی رحمه الله در مورد اجتماع با شکوه حج می فرماید: «مصلحی که در حج به ملاحظه می رسند، برخی از آنها عبارت اند از: تعظیم بیت الله، زیرا آن از شعائر الله است، و بزرگداشت آن تعظیم خداوند جل جلاله پنداشته می شود.

تحقق معنای اجتماع مصلحت دیگر حج است، زیرا هر دین و دولتی یک اجتماعی دارند که از دور و نزدیک در آن شرکت می نمایند و با یکدیگر آشنا می شوند و احکام دین و آئین خویش را از یکدیگر می آموزند و از شعایر آن تعظیم بجا می آورند، و همچنان حج میدان اجتماع مسلمانان، ظهور شوکت شان، اجتماع و بزرگداشت دین آنهاست و همین است منظور از قول خداوند متعال که می فرماید:

﴿وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَأَمْنَا﴾^{البقرة: ۱۲۵}
یادکن وقتی راکه کعبه را مرجع مردم و باعث امن قرار دادیم " حجة الله الباقه، ج ۲ ص ۱۴۱

مناسک حج

مناسک حج طواف کعبه معظمه، سعی بین صفا و مروه، وقوف عرفات، توقف در

دین اسلام دین وحدانیت خالص و یکتا پرستی است. دینی است که اعتقادی به وساطت در ارتباط بین بندگان با خدایشان ندارد. مومنان و مسلمانان، خدایی را عبادت می کنند که از دایره ادراک و ابصار بالاتر است. خدای یگانه مومنان نه تصویر است و نه بت، نه مجسمه است و نه جسم. تنها کسانی می توانند به این معبود یکتا برسند که دارای تفکر بلند، نیت و اراده ای قوی، اخلاص در عمل و انقطاع از اغیار باشند.

موجود است، هر کس به هر میزان که از درجه ایمان و تقوای بالاتری برخوردار باشد به همان میزان بیشتر از حج و انجام مناسک آن لذت برده و به درجات بالاتری از عرفان و معرفت الهی دست می یابد. همه این علائم و خصوصیات بزرگترین فلسفه حج که همان روز قیامت است، را به تصویر می کشد. میدان عرفات و کیفیت دعا و تجمع در این روز و در این مکان که هر کس مشغول دعا و گریه و زاری است و با مشغول شدن به دعا و یادآوری گناهان و طلب عفو و بخشش از بارگاه ایزدی، متوجه اطراف نبوده و در

دنایای خودش بسر می برد، تصویری بسیار زنده و گویا از میدان محشر و ایستادن در مقابل محکمه عدل الهی است، در آن روز (میدان محشر) نیز هر کس فریاد «نفسی نفسی» سر داده و هیچ فکر و پریشانی ای به جز کیفیت حساب و کتاب و خاتمه ای که در انتظارش هست را در سر نمی پروراند. در روز رستاخیز قیامت نیز همه انسانها بدون لباس و بدون هیچ گونه دارایی و در اختیار داشتن اشیای دنیوی در مقابل پروردگار حاضر می شوند و در آن روز نیز تنها چیزی که باعث برتری و فضیلت محسوب می شود، قلب پاک و سالم از هر گونه شرک و گناه است و بس؛ طوری که خداوند متعال فرموده اند: ﴿يَوْمَ لَا يَفْعَلُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ﴾ الشعراء: ۸۸-۸۹

" روزی که هیچ مال و فرزندی سود نمی دهد، مگر کسی که دلی پاک بسوی خدا بیاورد "

هر کس از قلب پاکتر و سالمتری برخوردار باشد به همان اندازه مورد تکریم پروردگار قرار گرفته و به درجات بالاتری از بهشت برین نایل می گردد.

مفسرین کرام در رابطه نگاشته اند: « در حقیقت این دو سرمایه مهم زندگی دنیا، یعنی: اموال و نیروهای انسانی در آنجا کمترین نتیجه برای صاحبانش نخواهد

قصد تقرب هر چه بیشتر به بارگاه الهی. برخی از حکمتها و فلسفه های حج

مناسک حج با پوشیدن لباس احرام آغاز می گردد. « عن ابن عمر (رضی الله عنهما) عن النبی (صلی الله علیه وسلم) أن رجلاً سأله ما یلبس المحرم فقال لا یلبس القمیس و لا العمامة و لا السراویل و لا البرنس و لا ثوبا مسه الوریس أو الزعفران فإن لم یجد النعلین فلیبس الخفین ولیقطعهما حتی یکونا تحت الکعبین». نبل الأوطار، ج ۳ ص ۳۴۳

از ابن عمر رضی الله عنهما روایت است که مردی از رسول الله سوال نمود که محرم کدام لباس را بپوشد؟ ایشان فرمودند: محرم نباید پیراهن، دستار، کلاه و تنبان بپوشد و نیز جامه را که آلوده با خوشبویی و یا زعفران باشد و موزه ها را نپوشد، و اگر چیز دیگری غیر از موزه برای پوشیدن نیافت، آنرا پائین تر از شتالنگ ها قطع نموده و بپوشد "

لباس احرام خود بزرگترین درس و حکمت حج را برای همگان مشخص می نماید؛ تمام انسانها از شاه گرفته تا گدا، از حاکم گرفته تا رعیت، از باسواد و روشنفکر و سیاستمدار گرفته تا بیسواد و از عالم گرفته تا عامی، همه و همه در یک لباس ظاهر می شوند، اینجا دیگر هیچ کس نمی تواند با لباس فاخرانه خود در مقابل کسانی که لباس کهنه دارند فخر فروشی نماید، اینجا همه برابرند، هیچ نشانی از برتری و فضیلت ظاهری مشخص نیست، اینجا نمایشگاهی از درجه ایمان، تقوا و شور و عشق خدایی است که در قلب هر شخص

مزدلفه، رمی جمره، تراشیدن یا کوتاه نمودن موی سر، قربانی و شب سپری نمودن در منی که همه این امور از خود زمان معین، مکان معین، ترتیب معین و مقدار معینی دارند.

حج با تمام ارکان و افعال خود چنان عظمت و ابهتی را به نمایش می گذارد که بیان کیفیت آنها در قالب الفاظ و کلمات نمی گنجد بلکه برای درک واقعی آنها باید در آن مکانهای نورانی و عرفانی حاضر شد و پیشانی بندگی را در هر کدام از آن اماکن بر زمین نهاد و اشک دیدگان را نثار آن مکانهای مقدس نمود.

مراسم روحانی و عرفانی حج نمونه ای بسیار بارز از صحرای محشر و ایستادن در مقابل خداوند یکتا را به تصویر می کشد، در این مراسم پادشاه و گدا، حاکم و رعیت، پیر و جوان، سوار و پیاده، سیاه پوست و سفید پوست، عرب و عجم، با دو پارچه نخ، سرعریان و چشم گریان زیر یک آسمان در یک صحرا همه دست به سوی آسمان بلند کرده و در حال دعاء و گریه و زاری با خالق و مالک حقیقی خویش به نیایش پرداخته و از ذات مهربان و بخشنده اش طلب بخشش و آمرزش گناهان را می نمایند... یکی در سجده و یکی در رکوع و دیگری در حال قیام و قرائت سوره های طولانی در نماز. یکی با تلاوت قرآن سعی در زدودن زنگار گناه و غفلت از دل و جان خویش دارد و دیگری با نماز و کثرت سجده

داشت، و به طریق اولی سایر سرمایه های این جهان، که در رتبه های بعد از این دو قرار دارند، سودی نخواهد بخشید.

بدیهی است منظور از مال و فرزندان در اینجا، مال و فرزندی نیست که در طریق جلب رضای خدا بکار گرفته شده باشند، بلکه تکیه، روی جنبه های مادی مسئله است، منظور این است که: سرمایه های مادی در آن روز مشکلی را حل نمی کند، اما در صورتیکه در طریق اطاعت فرمان پروردگار قرار گیرند سرمایه مادی نخواهند بود، رنگ الهی و صبغة الله بخود می گیرند و باقیات الصالحات محسوب می شوند. آن گاه به عنوان استثناء بر این سخن می افزاید: مگر کسی که به حضور خدا بیاید در حالیکه قلب سلیم (سالم از هر گونه شرک، کفر و آلودگی به گناه داشته باشد) و به این ترتیب، تنها سرمایه نجات بخش در قیامت، قلب سلیم است، چه تعبیر جامع و جالبی! تعبیری که هم ایمان خالص و نیت پاک در آن وجود دارد، و هم هر گونه عمل صالح؛ چرا که چنین قلب پاکی، ثمره جز عمل پاک نخواهد داشت.

و به تعبیر دیگر، همانگونه که قلب و روح انسان، در اعمال انسان مؤثر است اعمال او نیز بازتاب وسیعی در قلب و جان دارد، و آن را به رنگ خود خواه رحمانی یا شیطانی، درمی آورند» (تفسیر نمونه، ج ۱۰ ص ۲۹۳)

یکی دیگر از درسهایی که حج برای مسلمانان در پی دارد، درس زندگی و استفاده از اوقات و لحظات زندگی است.

حج به طور خلاصه عبارت است از اعمالی مخصوص در ایامی مخصوص که هر عملی باید در وقت و محل خودش انجام گرفته و تا قبل از پایان یافتن ایام حج باید تمامی اعمال و مناسک آن انجام گیرد،

زندگی انسانها نیز به همین ترتیب است، خداوند متعال وقت محدود و مختصری را به انسانها ارزانی داشته و این وقت مختصر، فرصتی است که باید هر انسان از آن به نحو مطلوب و در جهت دست یافتن به خوشبختی و کامیابی زندگی جاودانی اخروی خویش بهره برداری نماید.

یکی از ظرافتها و لطایف مهم و قابل توجه در حج، این است که به طور خلاصه همه ارکان و عبادتهای اسلام را در خود جای داده است، حج نمادهای بارزی از توحید، نماز، روزه، زکات، جهاد، ذکر و تسبیح و... را در بر دارد؛ حرکات جسمانی و روحانی به عنوان نمادی از فریضه مهم "نماز"، خرج کردن مال به عنوان نمادی از "زکات"، تحمل گرسنگی و تشنگی و اجتناب از دیگر خواهشات نفسانی و شهوانی نمادی از "روزه" است، "هروله" و سعی و تلاش نمودن از علائم "جهاد" بشمار می روند. خلاصه اینکه هیچ عبادتی نیست که حج گوشه ای از آن را در بر نداشته باشد.

تمثیل همه عبادات در حج بذات خود یک درس است و همان طور که قبلاً ذکر شد حج مشابهت بسیار زیادی با زندگی دارد و همان طور که در حج باید تمام اوامر و مناسک حج بدون چون و چرا انجام گیرد، زندگی انسان نیز باید مطابق اوامر خداوند و رهنمودهای رسول اکرم ﷺ سپری گردد، همان گونه که در حج هر از گاهی ندای زیبا و ملکوتی «لیک اللهم لیکن...» ترنم می شود- که خود بیانگر توحید و فرمان برداری کامل از پروردگار جهانیان است- زندگی هر مسلمان نیز در طول عمر باید گویای عملی روشنی از ندای «لیک اللهم لیکن» باشد. «عن ابن عمر (رضی الله عنهما) قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یهل ملیداً یقول: لیک اللهم لیکن والملك لا شریک لک ان الحمد والنعمة لک وهؤلاء الکلمات» (فیض الباری، ج ۳ ص ۱۲۲)

ابن عمر رضی الله عنهما روایت نموده است که پیامبر ﷺ را در حالیکه احرام کهنه به تن

داشت شنیدم که چنین تلبیه می گفت: لیکن اللهم لیکن لا شریک لک لیکن ان الحمد والنعمة لک والملك لا شریک لک و چیزی بر این کلمات نمی افزود"

"رمی جمرات" یکی دیگر از احکام و مناسک حج است: «عن ابن عمر (رضی الله عنهما) ان رسول الله (صلی الله علیه وسلم) کان اذا رمی الجمرۃ التی تلی مسجد منی یرمیها بسبع حصیات یکبر کلما رمی بحصاة ثم تقدم أمامها فوقف مستقبل القبلة رافعاً یدیه یدعو و کان یطیل الوقوف ثم یأتی الجمرۃ الثانیة یرمیها بسبع حصیات یکبر کلما رمی بحصاة ثم ینحدر ذات الیسار مما یلی الوادی فیقف مستقبل القبلة رافعاً یدیه یدعو ثم یأتی الجمرۃ التی عند العقبة یرمیها بسبع حصیات یکبر عند کل حصاة ثم ینصرف ولا یقف عندها». صحیح البخاری، کتاب حج، باب دعاء عند الجمرتین

"از عبدالله ابن عمر رضی الله عنهما روایت است که رسول الله برای زدن جمرات رفت، آنرا که نزدیک قربانگاه و مسجد منی بود، با هفت سنگریزه زد، و با زدن هر سنگریزه تکبیر می گفت، بعد از آن کمی پیش رفته و رو بروی قبله ایستاده شد و دست های خود را بلند کرده و مدت زیادی به دعا مشغول شدند، بعد از آن به جمره دومی آمده و آنرا با هفت سنگریزه زدند، در هر زدن تکبیر می گفتند، بعد از آن بطرف چپ پائین شدند و در آنجا بازهم یک توقف طولانی و دعا نمودند، بعد از آن بطرف جمره آمد که نزدیک عقبه بود و آنرا با هفت سنگ زده و با زدن هر سنگ تکبیر می گفتند ولی در آنجا توقف نکردند"

در این قسمت از مناسک حج اگر چه هدف سنگریزه های پرتاب شده یک ستون سنگی بیش نیست، اما در این حکم نیز فلسفه و حکمتهای بسیار زیادی نهفته است؛ اولاً خود این عمل بیانگر اتباع بدون چون و چرای مسلمان از فرامین الهی و روش سیدالمرسلین است و ثانیاً این ستون و دیوار یادآور لحظاتی است که حضرت ابراهیم رضی الله عنهما برای انجام دستورات الهی عازم میعادگاه بود که شیطان بر سر راهش سبز شده و با ایجاد وسوسه قصد منصرف نمودن ایشان را داشته است، اما حضرت

ابراهیم با پرتاب سنگ و پناه بردن از شر او به خداوند قوی و مقتدر، او را از خود دفع نمود که این واقعه بیانگر این مطلب است که شیطان در طول زندگی سعی در اغوا و گمراه نمودن انسانها دارد که هر انسانی باید به هر طریق ممکن او را از خود دور کرده و فریب وسوسه هایش را نخورد، و نکته دیگر اینکه "رمی جمرات" بیشتر از دیگر اعمال و مناسک حج انجام می گیرد به طوری که حاجی تا سه روز متوالی این عمل را انجام می دهد که این نیز بیانگر اهمیت موضوع است که حفاظت از کید و مکرهای شیاطین (جنی و انسی) در طول زندگی بسیار مهم و حیاتی است که انسانها هرگز نباید از آن غافل باشند.

یقیناً که حج یکی از بناهای بزرگ پنجگانه اسلام بشمار می رود، این وجیبه الهی نقش مهمی را در ساختار سلامت فرد و جامعه انسانی ایفا می کند، این عبادت سیر تکاملی بسوی مکارم والای انسانی است.

سیری است بسوی خداوند ﷻ بسوی تاریخ انسانیت و مسلمانان، سیری بسوی شخصیت های ارزنده و تاریخ ساز، سیری است بسوی محبت حقیقی، بسوی اصل انسانیت بسوی تمدن، و سیری است بسوی ترقی و تعالی بشر.

حج مدرسه ایمانی بزرگی است که مسلمانان در آن در عرصه های مختلف و در تمامی بخش دین اعم از عقاید و عبادات و سلوک، درس های بزرگ و فوائد ارزشمند و اندرز های مفیدی می آموزند، که البته آنان در این آموزش از نظر کیفیت و حجم آموخته های شان باهم بسیار متفاوت اند سیری نمایند.

مسلمانان سالانه چشم به راه این موسم عظیم بوده با شوق و شور و علاقه بسیار آنرا پذیرائی می نمایند، تا بتوانند طاعت و عبادت خداوند ﷻ را در روزهای محدود و زود گذر این موسم جلیل القدر، با سائر مسلمانانیکه از سرزمین های دور و نزدیک حضور یافته اند، گرد کعبه

مشرفه، با شور و شوق فراوان به بیت عتیق، سپری نمایند، و بدینوسیله ارتباط مستقیم و بدون تخلل به ذات کبریائی او تعالی جل و مجده قایم کنند. شکی نیست که در این روزهای پر فیض، هر مسلمانی در هر جای دنیا با شوق فراوان آرزو می کند که ای کاش من هم مشغول ادای این فریضه بزرگ می بودم، و کاش اینک در این مراسم مقدس حضور می داشتم، زیرا رسول الله می فرماید: «

العمرة الى العمرة كفارة لما بينهما والحج المبرور ليس له جزاء الا الجنة» (صحیح البخاری/ ۱۷۷۳ ترمذی ۹۳۳ مسلم ۱۳۴۹)

یک عمره تا عمره دیگر سبب کفارة گناهانی است که بین این دو عمره صورت می گیرد و حج مبرور پاداشی بجز جنت ندارد" و می فرماید: «الحجاج والعمار وفد الله إن دعوه أجابهم و إن استغفروه غفر لهم». (سنن ابن ماجه، کتاب المناسک باب فضل الدعاء للحجاج)

حجاج و عمره کنندگان مهمانان پروردگار اند، و اگر دعا کنند، اجابت کرده می شود و اگر مغفرت بخواهد برایشان مغفرت کرده می شود" به راستی که فرصتی طلائی است که بنده مؤمن در آن برای آخرتش توشه برگیرد، از توبه آغاز کند و مخلصانه به بارگاه پروردگارش اعلان پشیمانی نماید، و باجدیت کامل به طاعت و عبادت روی آورد و برای حصول رضا و خوشنودی پروردگارش به شدت تلاش نماید.

در مراسم حج فرهنگ اسلامی که به اساس اخوت و وحدت ملت ها نهاده شده است، به گونه بسیار عالی آن تمثیل می گردد.

حج یادی از جاودانه ترین یادگار ربانی می باشد که بشر تا به امروز بیاد دارد، یادگاری از خانواده صبور و شکیبایست که بخاطر امتثال امر الهی هرگونه مشکلات را متحمل شده اند، خاطره از آن فرزند وفا شعار است که در محراب قربانی حاضر شده است تا به وعده خود وفا نموده و جان شیرین خود را به حکم خداوند ﷻ قربان نماید، خاطره آن پدری

است که حاضر است یگانه فرزند عزیزش را بفرمان پروردگارش قربان نماید، یادی از مادر است که بفضل و رعایت الهی کاملاً مطمئن و مطیع امر اوست، یادی از همسر است که دستور شوهرش را تا آخرین توان اطاعت می نماید، یادگاریست از یک توکل کامل، یادی است از یک فتح مبین، یادگاری از یک برگشت ظفر مندانه مستضعفانی که از بیت الله شریف اخراج شده بودند.

خلاصه اینکه هر حکم از احکام حج دنیایی از فلسفه و حکمت را در خود جای داده اند که بیان همه آنها کار بسیار مشکلی است. اما در مجموع می توان گفت که مراسم حج همراه با مناسک و احکام و اعمال خود، چکیده ای از زندگانی دنیا، عالم برزخ و یادآور حشرو نشرو حساب و کتاب و صحنه قیامت است.

فهرست مراجع:

- ۱- قرآن کریم
- ۲- قطب، سید. فی ظلال القرآن، ترجمه دکتر مصطفی خرم دل، نشر احسان، تهران، ۱۳۸۶
- ۳- صابونی، محمد علی، صفوة الفاسیر، دار القلم- بیروت- الطبع الخامسة ۱۴۰۶ ق.
- ۴- الشوکانی، محمد بن علی بن محمد، نیل الأوطار من اسرار متنی الأخبار، تحقیق الشیخ علی محمد معوض والشیخ عابد عبد الموجود، دار الكتاب الری - بیروت- لبنان، الطبعة الولی ۱۴۲۰ ق.
- ۵- شیرازی، مکارم، تفسیر نمونه، دار الکتب الاسلامیة تهران، ۱۳۸۷
- ۶- هروی، عبد الرحیم، فیروز، فیض الباری شرح مختصر صحیح البخاری، دار الندوة العالمیة، ریاض ۱۴۲۷
- ۷- بخاری، ابوعبدالله محمد بن اسماعیل بن ابراهیم بن مغیره بن بردزیه، صحیح البخاری.
- ۸- الترمذی، ابی عیسی محمد بن عیسی بن سوره، سنن الترمذی، المكتبة التجارية، مکه المكرمة السعودیة.
- ۹- القشیری النیشابوری، مسلم بن الحجاج، صحیح مسلم مع شرح النووی، الطبعة الولی ۱۴۱۴ ق.
- ۱۰- القزوی، ابی عبد الله محمد بن یزید، سنن ابن ماجه، دار الحدیث القاهره، مصر ۱۴۱۴ ق.
- ۱۱- محدث دهلوی، شاه ولی الله، حجة الله البالغه، ترجمه مولانا سید محمد یوسف حسین پور، اداره دار النشر افغانستان ۱۳۸۳ هجری شمسی.

طلب آزادی و گمراهی در شیون لی

قسمت اول:

ارسالی: عبدالوکیل "رونی"

نگاه اسلام به هستی و زندگی بر پایه دو حقیقت بنیادین زیر قرار گرفته است: حقیقت اول: توحید آفریدگار. حقیقت دوم: تعدد آفریده ها.

اسلام نگاه، باور و اندیشه اش را در ارتباط با هستی و زندگی بر پایه آن دو قاعده قرار داده است، خداوند واحد و یکتا و غیر او متعدد و متکثرند. تنها اوست که در ذات، صفات و افعالش یگانه است. آفریدگار تمامی آفریده ها و پدیده ها، دهنده و گیرنده زندگانی و معبود بی همتا تنها اوست و هیچکس بجز او شأن و شایستگی عبادت و استعانت را ندارد. ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّن دُونِهِ﴾ الفاتحه: «تنها ترا می پرستیم و فرمانبرداری می کنیم و تنها از تو یاری می طلبیم.» ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُن لَّهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾ الإخلاص: ۱-۴ «(ای پیامبر بگو) او یگانه

خداوند است، اوست مقصد و هدف، از کسی زاده نشده و کسی از او زاده نمی شود. و هیچکس هم شأن او نیست» به همین خاطر است که در اسلام «توحید» عصاره و پایه ی تمامی بینش، منش و روش و روح و حقیقت اندیشه و فرهنگ و تمدن اسلامی به شمار می آید.

﴿قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ وَلَا تَشْرِكْ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِن دُونِ اللَّهِ فَإِن تَوَلَّوْا فَعَرَّوْا أَشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ﴾ آل عمران: ۶۴

« بگو ای اهل کتاب بیایید بر سر سخنی که میان ما و شما یکسان است بایستیم که جز خدا را نپرستیم و چیزی را شریک او نگردانیم و بعضی از ما بعضی دیگر را به جای خدا به خدایی نگیرد! پس اگر از این پیشنهاد اعراض کردند، بگویید شاهد باشید که ما مسلمانیم [نه شما.]» تمامی پیامبران مخاطبان خویش را پیش از هر چیز به توحید در (عبودیت و استعانت) و رهایی از تمامی مظاهر بردگی و بندگی غیر الهی فراخوانده اند:

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ فَمِنْهُمْ مَّنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَّن حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَمَا لَهُمْ بِآيَاتِنَا إِلاَّ أَن يَرْجِعُوا وَرَاءَ أَظْهُرِهِمْ﴾ البقره: ۲۵۷

« و در حقیقت در میان هر امتی فرستاده ای برانگیختیم [تا بگوید] خدا را پرستید و از طاغوت [آفریدگار] بپرهیزید پس از ایشان کسی است که خدا او را هدایت کرده و از ایشان کسی است که گمراهی بر او سزاوار است ، بنابراین در زمین بگردید و ببینید فرجام تکذیب کنندگان چگونه بوده است.» به هر چیزی و کسی غیر از خداوند که عبادت و فرمانبرداری مطلق بشوند- انسان باشد یا غیر انسان- و جایگاهی فراتر از آنچه که دارد برایش قائل شوند، برای پیروان و اتباع طاغوت می شود. اسلام بشریت را از عبادت و بردگی غیر خداوند عبادت اشیاء، عبادت خود، عبادت اشخاص، عبادت آسمان، عبادت حیوان، عبادت انسان، و عبادت

هواهای نفسانی آزاد می سازد، و در یک جمله بشریت را از عبودیت غیر خداوند رهایی می بخشد. رسالت تمامی رسولان رهایی که در آخرین دین و رسالت الهی متمرکز شده - دینی که حضرت محمد ﷺ مأموریت ابلاغش را پیدا نمود، بر این اصل و پایه قرار گرفته اند که انسان ها در فضای آزادی زندگی کنند و از نسیم آزادی بهره مند شوند. زیرا که پیشتر عده ای عده ای دیگر را پرستش می کردند، و بعضی بعضی دیگر را خوار و درمانده گردانیده بودند. اینجا بود که اسلام به انسان ها فهمانید که جز در برابر خداوند سر فرود نیاورند و کمر خم نکنند و رکوع و سجده را تنها در برابر او روا شمارند. رسول گرامی اسلام در ابتدای نامه هایی که خطاب به قیصر روم و دیگر رهبران مسیحی می نوشت، ایشان را به این آزادی و آزادی بخشی فرا می خواند و این آیه قرآن را در آغاز نامه هایش به آنان یاد آور می شد که:

﴿قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ وَلَا تَشْرِكْ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِن دُونِ اللَّهِ فَإِن تَوَلَّوْا فَعَرَّوْا أَشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ﴾ آل عمران: ۶۴

حقیقت اول: « بگو ای اهل کتاب بیایید بر سر سخنی که میان ما و شما یکسان است بایستیم که جز خدا را نپرستیم و چیزی را شریک او نگردانیم و بعضی از ما بعضی دیگر را به جای خدا به خدایی نگیرد پس اگر از این پیشنهاد اعراض کردند بگویید شاهد باشید که ما مسلمانیم [نه شما] .»

حقیقت دوم: تعدد آفریده ها. محور سخن امروز من - پس از یاد آوری وحدانیت آفریدگار - موضوع تکثر و تعدد آفریده ها و (پدیده هاست) تکثر و تعدد نژادی، زبانی، دینی، فرهنگی و حزبی. اسلام بر روی تمامی این تعدد و تکثر ها مهر تأیید نهاده و می نهد، دین خالص خداوند به انسان می گوید: تو در میدان هستی تنها نیستی، تو نباید خود را آفریدگاری که شریک و همسانی و مثل و ماندنی ندارد، گمان ببری! زیرا دیگرانی هم هستند که در هستی و زندگی با تو شریک اند، انسان ها لازم است به این حقیقت معرفت پیدا کنند و بدانند که جهان هستی جهانی متکثر و متعدد است. در ارتباط با تعدد نژادی و قومی است که خداوند متعال می فرماید: ﴿يَكْفُرُ أَتَانَا خَلَقْتُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلَكُمْ شُعوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقْوَمُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾ ^{الحجرات: ۱۳}

«ای مردم ما شما را از مرد و زنی آفریدیم و شما را ملت ملت و قبیله قبیله گردانیدیم تا با یکدیگر شناسایی متقابل حاصل کنید. در حقیقت ارجمندترین شما نزد خدا پرهیزگارترین شماست بی تردید خداوند دانای آگاه است.» همه شما را از مرد و زنی آفریده ایم، همه فرزندان آدم و حوا هستید و شما را به صورت ملت ها و قومیت ها در آورده ایم، بخشی از مردم ترک، بخشی عرب، جمعی هندی و گروهی فارس و افغانی هستند، تا با یکدیگر از در تعارف و تفاهم و تعاون وارد شوید و از بیگانگی و درگیری و دشمنی دوری جوید. خداوند اینگونه - یعنی به صورت نژاد ها و قومیت ها - همه انسان ها را آفریده انسان هایی که همه از پدری بنام آدم و مادری بنام حوا پا به صحنه وجود نهاده اند. و خدای یکتا ایشان را به بهترین صورت آفریده است. رسول خدا در مراسم «حجۃ الوداع» این حقیقت را خطاب به هزاران نفر بیان فرمود که: «ایها الناس! ان ربکم واحد و ان اباکم واحد، کلکم لآدم و آدم من تراب»^۱ «ای مردم! پروردگارتان یکی و پدرتان نیز یکی است، همه ی شما از آدمید و آدم نیز از خاک آفریده شده بود.» انسان ها باید به وجود نژاد ها و جنسیت های گوناگون اعتراف نمایند، نژادی نباید به تنهایی بر دیگر نژاد

ها فرمانروایی کند، نه آنگونه که یهودیان ادعا می کنند که نژاد اسرائیلی نژاد برگزیده ی الهی است و باید بر تمامی جهانیان تسلط پیدا کند. نه بدان صورت که بعضی از فیلسوفان یونان اعتقاد داشتند که، انسان ها از نظر آفرینش با یکدیگر تفاوت دارند، بعضی برای اربابی و پیشوایی و فرمانروایی و بعضی دیگر برای دنباله روی و پیروی و بردگی آفریده شده اند، گروهی ارباب و دیگر مردم رعیت اند. نه آنگونه که در یک مقطع زمانی آریایی های اروپایی مانند هیتلر فکر می کردند که نژاد آریایی نژاد برتر است و باید بر جهان فرمان براند. و نه بدان شکل که برخی از فیلسوفان اخیر مانند (ارنست رنان) و دیگران بر این باور بودند که: برخی از نژادها و قوم ها بر دیگر نژاد و قوم ها برتری دارند. همه این باورها از نگاه اسلام محکوم، مردود و ناپذیرفتنی هستند، زیرا که اسلام تمامی انسان ها را بسان دانه های شانه در عبودیت خداوند و فرزند آدم بودن همسان به شمار می آورد. و بر این باور است که تفاوت و برتری آنان تنها از دانش و مسئولیت پذیری و درستکاری آنان سرچشمه می گیرد.

﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ﴾ ^{الزمر: ۹}

«ای پیامبر! بگو آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسان اند تنها خردمندان اند که پندپذیر اند.»

﴿لَا يَسْتَوِي الْقَائِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرَ أُولِي الْقَرْبِ وَاللَّجُنَّةُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ﴾ ^{النساء: ۹۵}

«مؤمنان خانه نشین که زبان دیده نیستند با آن مجاهدانی که با مال و جان خود در راه خدا جهاد می کنند یکسان نمی باشند.» ﴿قُلْ لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَكُلُّ أَعْجَبِكُمْ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ﴾ ^{المنافق: ۱۰۰}

«بگو که: ناپاک و پاک مثل هم نیستند، هر چند بسیاری ناپاک ترا شگفت زده کنند.» انسان ها از جهت دانش و مسئولیت پذیری و پرهیزگاری و ارزش های اخلاقی و میزان خدمتگذاری و درستکاری است که با یکدیگر تفاوت و تمایز پیدا می کنند. همه ای جنسیت ها و نژاد ها با هم برابر اند، و بایستی با یکدیگر زندگی مسالمت آمیزی داشته باشند، هیچ یک به دنبال سرکوبی دیگری نباشد و برای اربین سردن نژاد دیگر اندیشه نکند و اقدامی را صورت

ندهد. مثل اروپایی هایی که به قاره ی آمریکا رفتند و مردم بومی ساکن در آن را قتل عام کرده و از بین برونند، عمل نکنند. اروپاییان زمانی که وارد استرالیا گردیدند به نسل کشی ساکنین اصلی آن سرزمین اقدام کردند، وارد سرزمینی که شده اند برای از بین بردن ساکنین و نژاد های دیگر تلاش نموده و می نمایند. هیچ نژادی حق ندارد فرمان نابودی نژاد دیگری را صادر کند. زیرا آنان نیز مثل شما آفریده های الهی هستند و برای جانشینی و آباد سازی سرزمین خداوند دارای حق و مسئولیت هستند. پیامبر بزرگوار اسلام این حقیقت بزرگ را اینگونه بیان می فرماید که: «لولا الکلاب امة من الأمم لأمرت بقتلها» «اگر سگ ها نیز برای خود امت و جامعه ای نبودند، دستور کشتارشان را صادر می کردم.» حتی جامعه های حیوانی هر چند گاهی سبب اذیت و آزار انسان ها شوند - را نباید از بین برد! رسول گرامی اسلام در آن حدیث به این حقیقت قرآنی اشاره می فرماید که:

﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا ظَلْمٍ يَبْطِرُ بِضَاحِيهِ إِلَّا أُمَّةٌ أَمَّنَّاكُمْ مَا فَرَقْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ نَفْسٍ وَنَمْرُكٍ رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ﴾ ^{الأنعام: ۳۸}

«و هیچ جنبنده ای در زمین نیست و هیچ پرنده ای که با دو بال خود پرواز می کند مگر آنکه آنها نیز [گروه هایی مانند شما هستند، ما هیچ چیزی را در کتاب اقرآن] فروگذار نکرده ایم سپس [همه] به سوی پروردگارتان محشور خواهند گردید.»

- **تعدد زبانی و لغوی:** همانگونه که وجود نژاد ها و قومیت ها حقیقتی انکار ناپذیر است، وجود زبان ها و لغت های متعدد نیز حقیقتی غیر قابل انکار است، خداوند انسان ها را با زبان ها و لغت های گوناگون آفریده است. قرآن در این رابطه می

گویند: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَخْلَفَ لِسَانَكُمْ وَأَلْوَيْكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّعَالَمِينَ﴾ ^{الروم: ۲۲}

«و از نشانه های اقدردت او آفرینش آسمانها و زمین و اختلاف زبانهای شما و رنگهای شماست قطعا در این امر نیزاً برای دانشوران نشانه هایی است» یکی عربی، دیگری فارسی، هندی، انگلیسی و یا چینی سخن می گوید، صد ها و زبان وجود دارند و هر بخشی از

جامعه بشری با زبان خاصی سخن می گوید.

﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانٍ قَوْمِهِ ﴾^۴ (ابراہیم)

« و ما هیچ پیامبری را جز به زبان قومش نفرستادیم تا [حقایق را] برای آنان بیان کند.» ما رسالت قرآن و اسلام که رسالت راهنمای نهایی و جهانی است، با زبان عربی واضح و روشن نازل شده است را چگونه به جهانیان ابلاغ نماییم؟ باید آن را به زبان دیگران برگردانیم، تا با آن آشنایی پیدا نمایند. لازمه این مسئولیت اعتراف به وجود زبان ها و لغت های دیگر است، زبان هایی که بخشی از جامعه های جهانی با آن سخن می گویند. این آیه ای و نشانه ای از آیات الهی است. باید پذیرفت که در جهان زبان ها و لغت های متعددی موجودند، و هیچکس حق ندارد بر زبان و لغت دیگری سخت بگیرد و تعصب ورزد و به دنبال منزوی نمودن آن باشد.

– کثرت گرایی (و پلورالیسم) دینی

کثرت گرایی دینی نیز واقعیتی انکار ناپذیر است. زیرا که خداوند انسان ها را در دانش و خواست و اراده متفاوت آفریده است، هر یک را عقلی داده که با آن می اندیشد و اراده و خواستی را ارزانی داشته که اقدامی خاصی را صورت می دهد و چیزی را به چیزی دیگر ترجیح می دهد. و خصلت ها، توانایی ها و استعداد های مختلفی را عطا نموده که انسان ها بر اساس آن ها نوع بینش، روش زندگی خویش را انتخاب می کنند. اما اگر خداوند می خواست می توانست تمامی انسان ها را – همچون فرشتگان – فرمانبردار بیافریند و همه آنان را فطرتاً اهل توحید بنماید، تاجز او کسی و چیزی را عبادت ننمایند. فرشتگانی که در موردشان می فرماید: ﴿ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴾^۶ (التحریم: ۶)

« از آنچه خدا به آنان دستور داده سرپیچی نمی کنند و آنچه را که مامورند انجام میدهند. »
﴿ يَسْحَبُونَ آيَاتِ الْكِتَابِ لِيُقْتَلُوا ﴾^{۲۰} (الانبیاء: ۲۰)

« شبانه روز بی آنکه سستی و روزند فرمانبرداری و نیایش

می کنند.» فرشتگان اینگونه اند. اما خداوند انسان را به صورت دیگری آفریده و او را به وسیله «اراده و اختیار» ویژگی خاصی بخشیده است، اوست که خود سرنوشت و آینده خویش را ترسیم می کند. ﴿ قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ ﴿۱﴾ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ. وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهِ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ ﴿۲﴾ بونس: ۱۰۸

« بگو ای مردم حق از جانب پروردگارتان برای شما آمده است پس هر که هدایت یابد به سود خویش هدایت می یابد و هر کس گمراه گردد به زیان خود گمراه می شود و من بر شما نگهبان نیستم. » ﴿ مَن عَمِلْ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ. وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَالَمِينَ ﴾^{۴۶} (فصلت: ۴۶)

« هر کس کار شایسته کند به سود خود اوست و هر کس بدی کند به زیان خود اوست و پروردگار تو به بندگان [خود] ستمکار نیست. » ﴿ وَقُلِ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ ﴾^{۲۹} (الکاف: ۲۹) « و بگو حق از سوی پروردگارتان آمده است، پس هر کس بخواهد بگردد و هر که بخواهد انکار کند.» خداوند به انسان ها اراده و اختیار و توان داده تا نوع زندگی و سرانجام خویش را خود تعیین کنند و به هیچوجه آنانرا مجبور نموده تا دین معینی را بپذیرند و به آن ایمان بیاورند. آنها را آزاد گذاشته، اسباب و استعداد و اراده را به ایشان ارزانی داشته، پیامبرانی را فرستاده و کتاب هایی را نازل نموده تا آنان را برای حسن استفاده از آزادی و انتخاب درست یاری دهند. خداوند اینگونه آنها را آفریده است.

﴿ وَكُلُّ شَيْءٍ رَّبُّكَ لِعَمَلِ النَّاسِ لَمَّةٌ وَّجِدَةٌ وَلَا تَزَلُونَ خَلْقِيكَ إِلَّا مَنْ رَجِمَ رَبُّكَ وَلِذَلِكَ خَلَقَهُمْ ﴾^{۱۱۸} (سود: ۱۱۸)

« (ای پیامبر و ای انسان ها) اگر پروردگار تو می خواست قطعا همه مردم را امت واحدی قرار میداد، در حالی که پیوسته در اختلاف اند مگر کسانی که پروردگار تو به آنان رحم کرده و برای همین آنان را آفریده است.» بسیاری از مفسرین قرآن می گویند: یعنی خداوند حکمت را در وجود تعددها و تمایزها میان انسان ها دیده. زیرا که آنان را در اندیشه و اراده متفاوت آفریده است. در نتیجه در مورد دینی که هر یک برای خود انتخاب می کنند با یکدیگر تفاوت خواهند داشت. ﴿ وَكُلُّ شَيْءٍ رَّبُّكَ لَأَمِّنٌ مِّنْ فِي الْأَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيمًا فَاَن تَكْرَهُ النَّاسُ حَتَّىٰ يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴾^{۹۱} (چنانچه پروردگارت می خواست تمامی کسانی که بر روی زمین زندگی می کنند همه ایمان می آوردند، مگر تو می خواهی مردم را با زور و اکراه مجبور کنی

که ایمان بیاورند؟!» نه به هیچوجه نباید مردم را بر خلاف خواستشان به چیزی مجبور کرد. از همان گذشته های دور حضرت نوح به مردم زمان خویش فرمود: ﴿ قَالَ يَقَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِن كُنتُمْ عَلَيَّ مِن دُونِ رَبِّي لَوْلَا رِزْقُهُ مِنِّي لَكُم مَّا تَكْفُرُونَ ﴾^{۲۸} (هود: ۲۸) « گفت ای قوم من فکرمی کنید اگر از طرف پروردگارم حجتی روشن داشته باشم و مرا از جانب خود رحمتی بخشیده که بر شما پوشیده است مگر قرار است شمارا درحالی که از آن بدتان می آید به پذیرشش وادار کنیم؟.» مگر میخواهم شما را بازور در مسیر هدایت قرار بدهم؟ نه به هیچوجه! شما آزادید هر نوع زندگی را (مشروط به اینکه به آزادی و زندگی دیگران زیان نرسانید) برای خود انتخاب کنید.

خداوند مردم را بر ادیان گوناگون آفریده است. بر این اساس تفاهم و زندگی مسالمت آمیز پیروان ادیان با یکدیگر ضرورت حیاتی دارد، نباید هیچکس را به دست برداشتن از دین خود و گردن نهادن به دینی دیگر ناچار کرد. زیرا که خداوند می فرماید. ﴿ لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِرْ بِاللَّهِ فَكَذَلِكَ أَسْمَسَكَ بِالْمَعْرُوفِ أَلَمْ تَرَ أَنَّا أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ بِالْعَرَبِيَّةِ لَعَلَّكَ تَفْهَمُ وَيُقَرَّرُ بِهَا وَبَدَّلْنَا الْقُرْآنَ الْعَرَبِيَّ الْقُرْآنَ الْحَرَامَ لِيُبَيِّنَ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ الْكُرْآنِ وَالَّذِينَ خَلَقُوا أَلْسِنَتَكُمْ لِيَنبَيِّنُوا إِلَيْكَ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴾^{۲۰۶} (در قبول دین هیچ اجباری نیست، و راه از بیراهه بخوبی معلوم شده است، پس هر کس به طاغوت کفر ورزد و به خدا ایمان آورد به یقین به دستاویزی استوار که آن را گسستن نیست چنگ زده است و خداوند شنوای داناست» به همین خاطر باید با پیروان ادیان مخالف از در تسامح وارد گردید، اجبارشان به پیروی از دین اسلام به هیچوجه روا نیست، همچنین به هیچکس اجازه نمی دهیم ما را به دست برداشتن از دین خود ناچار نماید و از اطاعت و عبادت خداوند خویش بازدارد، و هیچکس را حق دخالت در دین دیگران نیست. این تعدد و تکررگرایی دینی از همان دوران وجود مسلمانان در مکه و پس از آن در مدینه مورد احترام بوده است. در یکی از سوره های قرآن بر روی ضرورت افتخار و التزام به دین خود و لزوم احترام کامل به دین دیگران هر دو تأکید شده است، گاهی عده ای گمان می برند که این دو باهم در تضادند. سوره

«کافرون» تنها سوره ای است که خداوند با عنوان (ای کافران!) غیر مسلمانان را مورد خطاب قرار می دهد، زیرا که غالباً آن ها را با عناوینی مانند: «ای مردم!» «ای بندگان!» «ای فرزندان آدم!» مورد خطاب قرار داده است. اما در سوره ی کافرون می فرماید: ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ وَلَا أَنْتُمْ عِبَادُونَ مَا أَعْبُدُ وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ وَلَا أَنْتُمْ عِبَادُونَ مَا أَعْبُدُ لَكُمْ دِينُكُمْ وَرَبِّي الْأَكْفَرُونَ: ۱-۶﴾ «بگو ای کافران! آنچه را که می پرستید من نمی پرستم * و آنچه را من می پرستم شما عبادت کننده اش نیستید * و من نیز عبادت کننده معبودهایتان نیستم * و آنچه را می پرستم شما نمی پرستید دین شما برای خودتان و دین من برای خودم» مشرکان با رسول خدا برای معامله با او پیشنهاد می دادند، آنان می خواستند رسول خدا یک سال خدای آنان را عبادت کند و آنان نیز یکسال خدای او را عبادت نمایند، یعنی هر یک دین دیگری را تجربه کند. اما خداوند متعال به صورتی قاطع این پیشنهاد و معامله گری را مردود و غیر قابل قبول شمرد. «... آنچه را که می پرستید من نمی پرستم و آنچه را من می پرستم شما عبادت کننده اش نیستید و من نیز عبادت کننده معبودهایتان نیستم و آنچه را می پرستم شما نمی پرستید.» این تکرار و تأکید هدفمند بوده و هست تا پیامبر و پیروانش را بر آئین خویش استوار و ثابت قدم بدارد، تا به دین خود افتخار کنند. در پایان سوره است که می فرماید: «دین شما از آن خودتان و دین من نیز برای خودم» یعنی هر چند هر طرف از دینی پیروی می نمایم، ولی میدان زندگی گنجایش من و شما را دارد، اما مشرکین متعصب و تمامیت خواه و انحصار طلب می گفتند: نه! ما دین خود را داریم، اما تو دارای دینی نیستی! این عین تعصب و خشک مغزی است. این که فقط خود را ببینی و تأیید کنی و دیگران را نادیده بگیری و نفی نمایی. انحصار طلبی و تمامیت خواهی دینی و مذهبی؟ بر این اساس، باور برخی از دوستان را که با استدلال به آیه: ﴿إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ﴾ آل عمران: ۱۹ می گویند: دینی غیر از اسلام وجود ندارد، نادرست می دانم. هیچ ایرادی وجود ندارد که دین خود را حق و درست بدانیم،

زیرا هر کسی که به دینی باور دارد، تنها دین خود را حق و صحیح به شمار می آورد و در این ارتباط مورد ملامت قرار نمی گیرد. با این وصف بر این باوریم که در جوامع بشری ادیان دیگری وجود دارند، حتی دین مشرکین و بت پرستان، که خداوند از زبان پیامبرش خطاب به ایشان می فرماید: ﴿لَكُمْ دِينُكُمْ وَرَبِّي دِينُكُمْ﴾ «دینتان از آن خودتان و من نیز دین خود را دارم» همچنین اهل کتاب نیز دارای دین خاص خود هستند.

﴿يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ﴾ النساء: ۱۷۱ «ای اهل کتاب در دین خود غلو مکنید و در باره خدا جز [سخن] درست مگویید!» ﴿قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا﴾ المائدة: ۷۷ «بگو ای اهل کتاب در دین خود بناحق گزافه گویی نکنید و از هوسهای گروهی که پیش از این گمراه گشتند، تبعیت ننمایید!» دین های دیگری وجود داشته اند. که قرن ها در آغوش و در پناه اسلام می زیسته اند، آیین های مسیحی، یهودی، مجوسی، هندو و ... ادیان در جوامع اسلامی دارای پیروان فراوانی بوده و در پناه نظام اسلامی و در اوج قدرت و سیادت آن می زیسته اند. مسلمانان می توانستند دین خود را با اجبار به آنان تحمیل کنند و احکام اسلام را با اکراه بر ایشان جاری سازند، اما هیچگاه چنین نکردند، زیرا اسلام ایمانی را که بویی از اکراه و اجبار در آن باشد نمی پذیرد. زیرا که ایمان باید بر اساس «اراده، اختیار و انتخاب کامل» قرار داشته باشد. بر همین اساس مسلمانان هیچگاه غیر مسلمانان را به مسلمان شدن مجبور ننموده اند، و خود مستشرقین غربی مانند «توماس آرنولد» در کتاب «فراخوانی به اسلام» می گویند: «در تاریخ اسلام به هیچوجه نمی یابیم که مسلمانان دیگران را به زور مسلمان کرده باشند.» پیروان دیگر ادیان در میان مسلمانان به عنوان «اهل ذمه» (شهروند مورد حمایت) زندگی می کرده اند، از تمامی حقوق مسلمانان بر خوردار بوده اند، دارای کلیساها، صلیب و ناقوس ها، لباس ها و عبادت های خاص به خود بوده اند، هیچکس آنان را مجبور ننمود که آن ها را کنار بگذارند. حتی گفته می شود، به ایشان توصیه می شد که لباس و فرهنگ خود را پاسداری نمایند. اگر چنین توصیه ای هم در کار نبوده باشد ما

دامی که حق داشته اند از دین و شعایر خود پیروی کنند، پاسداری از لباس و فرهنگ جزو همان آزادی ایشان بوده است. یکی از مسائل بااهمیت در میدان تسامح و تحمل پذیری مسلمانان نسبت به پیروان دیگر ادیان این است که، آنان به ترک امور مباح در دین خود بخاطر مجامله و دلخوشی مسلمانان ناچار نمی شوند. آنان به هیچوجه برای خودداری از خوردن گوشت خوک و نوشیدن شراب تحت فشار قرار نمی گرفته اند، زیرا که به مسیحیان در ممالک اسلامی اجازه ی نوشیدن شراب داده می شد. آنان اقدام به پرورش خوک می نمودند و از گوشت آن استفاده می کردند، زیرا آن ها را در دین خود روا و مباح به شمار می آوردند. تا جایی که امام ابو حنیفه رحمته الله علیه و شاگردانش بر این باور بودند که: اگر مسلمانی خمره شراب غیر مسلمانی را بشکند و شرابش را بریزد، تاوان آن را باید بپردازد! شرابی که نوشیدنش در باور مسلمانان «ام الخبائث» پلیدی و عمل شیطانی است!

تسامح واقعی یعنی همین. کثرت گرایی دینی به تسامح نیازمند است. اما در اینجا این پرسش مطرح می شود: انسانی که دین خود را عین حق و حقیقت می داند و دین دیگران را باطل به شمار می آورد و در قرآن می خواند که:

﴿إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ﴾ آل عمران: ۱۹ «دین مورد نظر خداوند همان اسلام است.» ﴿وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ﴾ آل عمران: ۸۵ «هر کسی غیر از اسلام

دین دیگری را پذیرا شود از او پذیرفته نمی شود» در این صورت چنان انسانی با چنین باورهایی چگونه می تواند با پیروان دیگر ادیان از در تسامح وارد شود؟ این موضوع نیازمند بیشتر شکافته شدن است، زیرا که بسیاری در ارتباط با آن دچار اشتباه شده اند. ادامه دارد

خطبه جمعه: دکتر یوسف قرضاوی
برگردان: عبدالعزیز سلیمی

سُنن و آداب انس با قرآن کریم

سید مسلم شاه اسدی

می سازد و هرکس از آن غفلت نماید، به عاقبت سوء سوقش می دهد. زیرا قرآن کریم روشن ترین راهنما به سوی بهترین راه است.»^[۳]

آداب انس با قرآن:

۱. رعایت حق تلاوت

یکی از مهمترین شیوه‌های انس با قرآن کریم رعایت حق تلاوت است که در خود قرآن ذکر است: کسانی که کتاب آسمانی به آنها داده ایم آن را چنانکه شایسته آن است می خوانند، آنها به پیامبر اسلام ایمان می آورند و کسانی که به او کافر شوند، زیانکارند.^[۴] بقره: ۱۲۱

۲. رعایت حرمت قرآن کریم

پیامبر اکرم ﷺ فرمود: «یا حملة القرآن! تحببوا إلى الله بتوفير كتابه، يزدكم حبا و يحببكم إلى خلقه»^[۵]

ای حاملان قرآن! با نگاه داشتن حرمت قرآن، خود را محبوب خدا سازید، که در این صورت، بیشتر شما را دوست خواهد داشت و محبوب مردمانتان خواهد ساخت.

۳. رعایت ترتیل

خداوند در قرآن کریم فرموده است: ﴿وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِیْلًا﴾^[۶] و قرآن را با دقت و تأمل بخوان! ترتیل در قرآن کریم، خارج کردن کلمه از دهان با سهولت و به شیوه درست است، که از آداب قرائت است.

۴. با صوت زیبا خواندن

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: «لِكُلِّ شَيْءٍ

بَعْدَ أَنْ يَكُونَ الْقُرْآنُ مَعِيَ»^[۷] «اگر همه مردم ما بین مشرق و مغرب بمیرند و هیچ موجودی بر روی زمین زنده نماند و من تنها باشم، وقتی قرآن با من باشد، هرگز از تنهایی وحشت نمی کنم.»

آری! قرآن کریم بهترین مونس انسان در تنهایی ها و نگرانی‌های زندگی است که جلوه‌ای از علم و حکمت پروردگار و بیانگر عظمت خداوند متعال است. انس با قرآن، همراه شدن با گنجینه بی پایان و در اختیار داشتن برنامه جامع و کامل یک زندگی سعادت‌مندانه است که همه در پی آنند، ولی نمی دانند که این گنجینه گرامی و گرانبسنگ کنارشان قرار دارد و به قول معروف: «یار در خانه و ما گرد جهان می گردیم.»

از جانبی هم اگر ما مسلمانان با قرآن مأنوس نشویم و به آن عمل نکنیم، به فرمایش قرآن، مورد شکایت و عتاب قرار خواهیم گرفت طوری که خداوند متعال از بیان پیامبر ﷺ می فرماید: «یا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا»^[۸] پروردگارا! قوم من قرآن را رها کرد.»

رسول گرامی اسلام ﷺ در میان همه مشکلات را در قرآن می داند و می فرماید: «هر گاه کارها چون شب ظلمانی برایتان مشتبه و تاریک گردید به قرآن پناه ببرید؛ چون او شفیع است که شفاعتش پذیرفته و شاهی است که تصدیق شده است. هرکس او را رهبر خویش گرداند، وی را به بهشت رهنمون

قرآن کریم بالاترین درجه عظمت را داراست، چون کلام خداوند متعال و حامل آن ملک مقرب جبرئیل امین و گزیده و مخاطب آن اشرف مخلوقات، خاتم پیامبران حضرت محمد ﷺ و حافظ و نگهبان آن خالق متعال است که در ماه و زمان خاصی ارسال گردید پس همه جهت هایی که در عظمت قرآن دخیل است، خود از بُعد عظمت بی نظیرند.

درک عظمت قرآن کریم، منوط به معرفت آن در تمامی ابعاد است یعنی شناخت و معارف غیبی، اسرار و حکم، شرایع و احکام، قصص و امثال، محکم و مشابه، تأویل و تنزیل و ظاهر و باطن آن، که هر کدام بُعدی از ابعاد و جلوه از جلوه های قرآن کریم است. چنانچه مبرهن است.

امروز انسان در معرض آماج حملات روحی و روانی قرار دارد و نگرانی‌های فراوانی او را احاطه کرده است که نگرانی شدید او از تنهایی و بی کسی، در همه حوادث دوران

زندگی، روح و روان او را می آزارد. بناءً او به شدت نیازمند انیس و مونس است که در کنار او آرامش یابد. قرآن کریم مونس است که در شرایط عادی و نیز در بحران ها و سختی های زندگی می تواند بهترین همدم انسان باشد؛ امام سجّاد می فرماید: «لَوْ مَاتَ مَنْ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ لَمَا اسْتَوْحِشْتُ

۴۶ سال ۱۳۹۸

۴۶

حَلِيَّةٌ وَ حَلِيَّةُ الْقُرْآنِ الصَّوْتُ الْحَسَنُ»^[۶]
هر چیزی زینت و آرایشی دارد و زینت
قرآن هم با صوت زیبا خواندن است.

• مهم ترین شرط انس با قرآن

گاهی ممکن است این سوال پیش
بیاید که چگونه برخی انسان ها که انس
با قرآن دارند، از آن بهره نمی برند و در
عمل، انس با قرآن را نشان نمی دهند
و...؟ از مضمون روایات اسلامی بر
می آید که: قاریان قرآن سه دسته اند:
۱. شخصی که تلاوت و انس با قرآن را
ابزاری برای کسب سرمایه مادی و یا
کسب موقعیت در نزد حاکمان و یا مایه
فخر و مباهات در میان مردم قرار دهد.
۲. شخصی که با تلاوت و انس با قرآن،
آداب ظاهری را رعایت کرده، ولی
حدود و شرایط و دستورهای واقعی آن
را اهمیت نداده و ضایع می کند (انس
صوری با قرآن دارد). ۳. کسی که قرآن
را بخواند و دوی آن را برای دردهای
روحی و روانی و اندوخته های دینی
خود قرار دهد. او با قرآن شب
زنده داری می کند، عطش معرفت و
معنوی اش را با قرآن فرو می نشاند. در
مساجد با قرآن قیام می کند، برای انس
با قرآن از بسترش جدا می شود. پس
دفع بلا، نابودی دشمنان، نزول باران
رحمت از آسمان و پیروزی بر مخالفان
همه را خداوند به خاطر عظمت و
جایگاه رفیع این گروه سوم انجام می
دهد. امام باقر در این رابطه با نهایت
تأسف فرمود: « به خدا سوگند، قاریان
از نوع سوم خیلی کمیاب است.»^[۷]

پیامبر اکرم ﷺ برخی از تلاوت
کنندگان قرآن کریم را به شدت نکوهش
می کند و می فرماید: رَبُّ تَالِ الْقُرْآنِ وَ
الْقُرْآنِ يَلْعَنُهُ؛^[۸] بسا قاریان قرآن که قرآن
آنان را لعن می کند.
همان طوری که برخی افراد با
پیامبر اکرم ﷺ بودند، ولی از محضر آن
حضرت بهره نبردند، عده ای هم ممکن
است در ظاهر با قرآن باشند، اما از

معارف بلند آن سودی نبرند و از قرآن به
عنوان ابزاری برای رسیدن به مطامع
دنوی خویش استفاده کنند!!

در این زمینه روایات هشدار دهنده
فراوانی موجود است که توجه قاریان،
عالمان و اصحاب قرائت را می طلبد که
چگونه از این سرمایه معنوی بهره ببرند و
این فرصت طلایی را به (ثمن بخش)
نفروشند...^[۹] البته انس حقیقی با قرآن
کریم هرگز پشیمانی ندارد؛ زیرا در آن
صورت تمام وجود انسان و حرکات و
سکناتش مأنوس با وحی الهی خواهد شد،
وگرنه قرائت صوری که قرائت و انس نیست.

مراحل انس با قرآن

در اینجا ما از مرحله پایین انس با
قرآن آغاز می کنیم و به سوی کامل ترین
مرحله انس پیش می رویم که ان شاء الله
به همه مراحل زیر توفیق یابیم:

۱. سکوت هنگام قرائت

خداوند متعال مراحل انس با قرآن کریم
را رعایت سکوت، هنگام قرائت آن بیان
می کند و دستور می دهد که: ﴿وَإِذَا
قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ
تُرْحَمُونَ﴾^[۱۰]؛ هنگامی که قرآن
خوانده شود، گوش فرا دهید و خاموش
باشید شاید مشمول رحمت خدا شوید!

۲. استماع تلاوت قرآن

از مراحل مهم انس با قرآن مجید گوش
دادن به تلاوت قاری است که برکات مادی
و معنوی فراوانی به همراه دارد که ما تنها
به نقل یک روایت بسنده می کنیم؛ حضرت
علی^(ک) فرمود: هر کس تنها یک حرف از
قرآن را گوش کند هر چند آن را قرائت
نکند، خداوند برای او یک حسنه می
نویسد و یک گناه از او محو می کند و یک
درجه بالایش می برد.^[۱۱]

آنحضرت فرمودند: «مَنْ قَرَأَ نَفَرًا مِنْ غَيْرِ
صَوْتِ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ حَسَنَةً وَ مَحَا عَنْهُ
سَيِّئَةً وَ رَفَعَ لَهُ دَرَجَةً»؛^[۱۲] هر کس با نگاه و
بدون صوت و تلفظ، قرآن بخواند،
خداوند برایش در برابر هر حرفی حسنه
ایی می نویسد و گناهی را از او محو

می کند و درجه او را بالا برد.

۳. قرائت از روی مصحف شریف

قرائت قرآن کریم مرحله ای از مراحل
انس با قرآن است، اما کامل نیست.
قرائت ممکن است از روی مصحف باشد
و ممکن است از حفظ خوانده شود.
رسول خدا ﷺ فرمود:

لَيْسَ شَيْءٌ أَشَدَّ عَلَى الشَّيْطَانِ مِنْ قِرَاءَةِ
الْمُصْحَفِ نَفَرًا؛^[۱۳] هیچ چیزی بر شیطان
دشوارتر از قرائت قرآن از روی آن نیست.

۴. تلاوت قرآن کریم

تلاوت قرآن، متابعت از قرآن در
قرائت و دنبال کردن معانی و پیروی در
عمل است؛ پس هر تلاوتی، قرائت
می باشد، اما هر قرائتی تلاوت نیست؛
اصولاً تلاوت در مواردی به کار می رود که
مطالب قرائت شده، وجوب پیروی را در
پی آورد. خداوند متعال می فرماید:

﴿الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَئِكَ
يُؤْمِنُونَ بِهِ﴾^[۱۴] کسانی که به آنان
کتاب دادیم آن را به حق تلاوت
می نمایند؛ زیرا که به آن ایمان دارند.

رسول اکرم ﷺ هم در معنای تلاوت در
این آیه فرمود: «حق تلاوت، یعنی پیروی
راستین در عمل و تبعیت راستین از
فرامین قرآن».

تلاوت قرآن کریم از آثار مادی و
معنوی برخوردار است که برخی از آنها
را آیه زیر یاد آور شده است: (کسانی
که کتاب الهی را تلاوت می کنند و نماز
را برپا می دارند و از آنچه به

آنان روزی داده ایم پنهان و
آشکار انفاق می کنند، تجارتی
(پرسود و) بی زیان و خالی از
کساد را امید دارند * آنها این
اعمال صالح را انجام می دهند
تا خداوند اجر و پاداش کامل به
آنها دهد و از فضلش بر آنها
بیفزاید که او آمرزنده و
شکرگزار است.)^[۱۵]

۵. تدبیر در آیات

از مراحل بالای انس با قرآن

تدبّر در آیات است، که قرآن کریم آن را از جمله وظایف انسان به‌شمار آورده است. (نساء/۸۲، ص/۱۹، محمد/۲۴) در تلاوت آیات قرآن مجید هرگز نباید بدون تدبّر و تأمل رد شد؛ زیرا با تدبّر در آیات قرآن، آنها خودشان را نمایان می‌کنند. تدبّر در آیات هرگز معطل شدن و توقّف بی حرکت و تفکر نیست؛ تدبّر در آیات قرآن کریم در واقع تفسیر آیات به آیات دیگر است، تطبیق آیات با یکدیگر و توأم با حرکت فکری است، در اثر تدبّر در آیات هم‌سویی و هماهنگی معانی و معارف آنها نمایان می‌شود؛ آنگاه انسان می‌تواند به معانی اصیل و ناب آیات قرآن مجید دست یابد، البته لازم است تدبّر در آیات قرآن با فکر خالص و ذهن خالی و دلی پاک و همراه با تعقل، انجام گیرد. چنانچه از خود آیات ظاهر می‌شود که تدبّر در آیات از طریق قلب پاک و عقل ناب به عمل می‌آید.^[۱۴]

۶. حفظ قرآن کریم

حفظ قرآن از مراحل انس با قرآن است. امام صادق فرمود: **الْحَافِظُ لِلْقُرْآنِ الْعَمَلُ بِهِ مَعَ السَّفَرَةِ الْكِرَامِ الْبَرَّةِ؛**^[۱۵] (کسی که قرآن را حفظ و از بر نماید و عامل به‌دستورهای آن باشد، در آخرت) با فرشتگان نیکوکار و ارجمندی که واسطه میان خداوند و پیامبران هستند محشور می‌گردد.) بر اساس این روایت قاریان، تالیان، حافظان و حاملان قرآن کریم توصیه به عمل شده‌اند و با حفظ قرآن کریم بدون عمل، انس با قرآن از درجه کمتری برخوردار است.

۷. عمل به آیات

این مرتبه، کامل‌ترین مرتبه انس با کلام خداست که در آیات و روایت بیشترین تأکید روی آن شده است. متون دینی ما در این زمینه روایات زیبا و قابل تأملی را به‌صورت انبوه

آورده است. ما این بخش را با روایتی از متون دینی مزین می‌کنیم و بحث مفصّل را به مجال دیگری وا می‌گذاریم؛ حضرت علی^(ک) در سخن گهرباری به لزوم عمل به آیات قرآن پرداخته و فرمود:

عَلَيْكُمْ بِالْقُرْآنِ فَمَا وَجَدْتُمْ آيَةً نَجَا بِهَا مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ فَاعْمَلُوا بِهِ وَ مَا وَجَدْتُمُوهُ مِمَّا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ فَاجْتَنِبُوهُ؛^[۱۶] (بر شما باد انس با قرآن، پس هنگام تلاوت هر آیه ای یافتید که کسانی پیش از شما با عمل به آن نجات یافته‌اند، شما هم به آن عمل کنید و هر آیه ای را مشاهده کردید که بیانگر عوامل هلاکت و نابودی پیشینیان است، شما هم از آن عوامل پرهیز کنید.)

• برخی از برکات انس با قرآن کریم

انس با کلام الهی آثار و برکات مادی و معنوی فراوانی به همراه دارد که در اینجا بخشی از آنها را با توجه به کلام وحی و روایات مرور می‌کنیم:

۱. افزایش ایمان

مؤمنانی که از تلاوت آیات وحی لذت می‌برند طبق وعده خداوند متعال نورانیت می‌یابند و ایمانشان کامل می‌شود: (مؤمنان، تنها کسانی هستند که هرگاه نام خدا برده شود، دل هاشان ترسان می‌گردد و هنگامی که آیات او بر آنها خوانده می‌شود، ایمانشان فزون‌تر می‌گردد و تنها بر پروردگارشان توکل دارند).^[۱۷]

۲. نورانیت فضای زندگی

رسول خدا فرمود: خانه‌های خود را با تلاوت قرآن، نورانی کنید و خانه‌هایتان را چون قبرستان قرار ندهید؛ همان‌طور که یهود و نصارا چنان کردند که در معابد و کنیسه‌ها نماز می‌گذارند و خانه‌های خویش را تعطیل نمودند؛ چون هرگاه در خانه ای قرآن زیاد تلاوت شود، خیرش زیاد می‌گردد و آن خانواده بهره‌مند می‌شود و برای اهل آسمان نور می‌دهند همچنان که ستارگان آسمان برای اهل زمین، نور افشانی می‌کنند.^[۱۸]

۳. بصیرت و آگاهی

شخصی که بصیر نباشد و راه و چاه را

در پیچ و خم حوادث تشخیص ندهد، هرگز نمی‌تواند به سر منزل مقصود برسد. برای همین، زندگی با آیات قرآن کریم برای همه انسان‌ها آگاهی بخش و بصیرت‌افزاست و مانند چراغ راه، روشنی بخش است. خداوند متعال می‌فرماید:

قُلْ إِنَّمَا أُنشِئُ مَا يُوْحَىٰ إِلَيَّ مِنْ رَبِّي هَذَا بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ؛^[۱۹] (بگو: من تنها از چیزی پیروی می‌کنم که بر من وحی می‌شود. این وسیله بینایی از طرف پروردگارتان و مایه هدایت و رحمت است برای جمعیتی که ایمان می‌آورند). همچنین در آیه ۲۰ سوره جاثیه، قرآن‌کریم، بهترین وسیله بصیرت معرفی شده است: (هذا بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَ هُدًى وَ رَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُوْفُونَ؛) این قرآن وسایل بینایی و بصیرت و مایه هدایت و رحمت است برای مردمی که به آن یقین دارند.

آشکار شدن طرح، نقشه و روش گنه‌کاران، تذکر و یادآوری وظایف اهل ایمان، زمینه‌ساز تزکیه و تعلیم انسان، تقویت تفکر و تعقل و اندیشه، آراستن انسان‌ها به لباس زیبای تقوا، شفا بخشیدن به امراض روحی و بیماری‌های نفسانی اهل ایمان، موعظه و عبرت برای پروا پیشگان، هدایت مردم از تاریکی‌ها به سوی نور، از دیگر برکات انس با قرآن کریم در عرصه زندگی است.

پی‌نوشت‌ها:

- [۱] کافی، ج ۲.
- [۲] حلی، عده الداعی، ص ۲۸۶.
- [۳] طبیب، أطیب البیان، ج ۱، ص ۳۹.
- [۴] کلینی، کافی، ج ۲.
- [۵] حلی، عده الداعی، ص ۲۹۱.
- [۶] جامع الأخبار، ص ۴۸.
- [۷] کلینی، کافی، ج ۲.
- [۸] صدوق، ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، ص ۱۰۳.
- [۹] صدوق، همان.
- [۱۰] صدوق، همان.
- [۱۱] آملی، تفسیر المحيط الأعظم و البحر الخضم، ج ۱، ص ۱۳۴.
- [۱۲] صدوق، امالی، ص ۵۹.

خلق طبع

ودلائش بر وجود خالق

نسرین سپهرزاده

طبیعت و جهان را خالق است که آنرا خلق نموده است.

از دیدگاه دین مقدس اسلام، طبیعت خالقی دارد که او را آفریده و اکنون هم تنظیم همه امور آن به دست همان خالق یکتاست، و همه عناصر طبیعت و نظم شگفت انگیز آن گواه بر وجود خالق اوست.

از این جاست که خداوند قادر متعال می فرماید:

﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ﴾
آل عمران: ۱۹۰

ترجمه: بی گمان در آفرینش آسمانها و زمین، و آمد شب و روز، نشانه های روشنی برای اصحاب خرد و اندیشمندان است.

طبیعت از دیدگاه اسلام:

از دیدگاه شریعت اسلامی طبیعت کتاب باز الهی ﷻ است به این مفهوم که الله ﷻ دو نوع کتاب برای رهنمایی و هدایت بشر فرستاده است!

نوع اول:

کتاب منزل: این کتاب که بنام کتاب مقروء (قرائت شده) یا کتاب متلو (تلاوت شده) یا کتاب منزل (کتاب نازل شده) یاد می‌گردد، قرآن عظیم الشان است که در لوح محفوظ ثبت بوده توسط جبرئیل امین ﷺ بالای محمد امین ﷺ در ظرف بیست و سه

سال نازل گردیده و آنحضرت ﷺ آنرا بدون کم و کاست و با امانت کامل برای جهانیان ارائه کرده است. چنانچه الله متعال می فرماید:

﴿وَإِنَّمَا نُنزِلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ﴾
الشعراء: ۱۹۲ - ۱۹۴

این (قرآن) از سوی پروردگار عالمیان نازل شده است. آن را روح الامین (از سوی خداوند) بر قلب تو نازل کرده است تا از هشدار دهنده گان باشی.

نوع دوم:

کتاب مفتوح (باز): منظور از کتاب مفتوح طبیعت و انسان است که به آن جهان بزرگ و جهان کوچک نیز گفته میشود. الله ﷻ میفرماید:

﴿سَرِّبْنَاهُمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنفُسِهِمْ حَقِّقَ بَيِّنَاتٍ لَّهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ أَوَّلَمْ يَكْفُرْ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾
فصلت: ۵۳

یعنی: ما به زودی نشانه های قدرت و حکمت خود را در آفاق جهان و نفوس بندگان نشان می‌دهیم تا برای آنها روشن شود که خدا، قرآن و رسالت همه حق اند آیا کافی نیست که پروردگارت به همه چیز شاهد و گواه است.

چه شهادت برتر و بالا تر از این که با خط تکوین، نشانه های قدرت خویش را بر پیشانی همه موجودات نوشته است بر صفحه برگ درختان در لابلای طبقات اسرار آمیز مغز جانداران بر قلب زمین و

صفحه پهناور آسمان، خلاصه بر همه چیز نشانه های توحید و یگانگی خود را نوشته و گواهی تکوینی داده است.

به اساس این آیه مبارکه نشانه های قدرت الهی ﷻ در دو بخش وجود دارد:

۱- جهان بزرگ (طبیعت): این جهان مانند کتاب باز الهی است که تمامی حقیقت ها و رمز شناخت حقایق در آن وجود دارد و هرگاه انسان به طبیعت دقت کند تمامی آثار الله ﷻ را در آن می بیند. و بگفته شاعری که چه زیبا و دقیق سروده است:

برگ درختان سبزه در نظر هوشیار هر ورقش دفترست معرفت کردگار
۲- جهان کوچک (انسان): اناتومی و

فیزیولوژی انسان نیز کتاب باز دیگری است که در هر قسمت آن از حجرات (سلولها) گرفته، تا انساج و اعضا، و

بالآخره سیستم ها و ساختمان کلی انسان، مانند کتاب باز الهی دلیلی اند بر حقانیت خالق آن. خداوند متعال میفرماید:

﴿وَفِي أَنفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ﴾
الذاریات: ۲۱

یعنی: آیات و نشانه های وجود خود شما است، آیا چشم نمی گشایید، و این همه آیات و نشانه های آشکار حق را " نمی بیند.

بدون شک انسان اعجوبه

جهان هستی است و آنچه در عالم کبیر است در این عالم صغیر نیز وجود دارد بلکه عجائبی در آن است که در هیچ جای دیگر جهان نیست مانند دستگاهی که در بدن انسان است و حواس مختلفی که در آن وجود دارد هر کدام آیت عظیمی از آیات خداوند است.

نگاه اسلام به دنیا:

موضع گیری اسلام در ارتباط با مال و ثروت، بخشی از دیدگاه آن در مورد ابعاد مختلف زندگی دنیاست.

دیدگاه اسلام در رابطه با دنیا موضع گیری و دیدگاهی میانه و متعادل می باشد. و با نظر آنهایی که به تمام معنی با مظاهر مادی زندگی مخالفت می نمایند و آن را بلا و مصیبتی می پندارند که از شرش خلاص باید شد و از ازدواج پشت می کنند و همه کار و بار و تلاشهای اقتصادی را کنار می نهند به هیچ وجه موافق نیست، زیرا این روش و منش متعلق بر باورهای برهمایی، هندی، بودایی، چینی، و مانوی ایرانی و رواقیان یونانی و رهبانیت مسیحی است و هیچ گونه ارتباطی با اسلام ندارد.

همچنین اسلام روش و منش کسانی را که به پرستش بت دنیا می پردازند و آن را خدای خویش قرار داده و همه تلاشها و فعالیت های خود را برای جمع آوری هر چه بیشتر مال و ثروت از هر راه روا و ناروایی به کار می گیرند و همانند گرگان گرسنه بر آن هجوم می برند و همچون پشه ها با حرص و ولع بر روی هر مرداری می افتند نمی پسندد و آن را درست نمی داند. زیرا چنان روشی عادت همه ما دیگرایان و دنیاپرستان در تمام ادوار تاریخ و در همه شرایط زمانی و مکانی بوده است.

آنهایی که اندیشه ایمان به آخرت در زوایای ذهنشان از

جایگاه و اعتباری برخوردار نیست و به این باور اند که: همه ماجرای زندگی انسان و آغاز و انجام آن به زنانی که می زایند و به زمینی که فرومی برد خاتمه پیدا می کند و پندارشان همان است که قرآن بیان می کند: ﴿وَقَالُوا إِن هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ﴾ (الأنعام: ۲۹) یعنی: می گفتند: زندگی همین زندگانی دنیای

ماست (و دنیای دیگری وجود ندارد) و ما به هیچ وجه دوباره بر انگیزته نمی شویم. و این درست دیدگاه کمونیسم در ارتباط با زندگی است و به وضوح در قانون اساسی آنان آمده است که (هیچ خدایی وجود ندارد و زندگی در همه ابعاد آن مادی و دنیوی است) آنها همانایی هستند که خداوند متعال در مورد شان می فرماید: ﴿إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاطْمَأَنَّنُوا بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آلِبَنَاتِنَا غَافِلُونَ أُولَئِكَ مَا لَهُمْ مِنَ النَّارِ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ (یونس: ۷-۸) یعنی: مسلماً کسانی که (به روز رستاخیز و زندگی بعد از مرگ ایمان ندارند) و دیدار ما را انتظار نمی کشند و به زندگی دنیا بسنده می کنند و تنها به این جهان دل می بندند و از آیات موجود ما (در قرآن و هستی) غافل و بی توجه اند چنین اشخاص جایگاهشان دوزخ است (آنها) تنها به سبب اعمال و کارهایی که انجام می دادند.

اسلام میان این دو نگرش و دو گروه (مخالفین با همه مظاهر زندگی و دنیا پرستان خدا ناپرست) راه اعتدال و میانه را در پیش گرفته و دنیا را کشتزار و راهی برای رسیدن به آخرت می داند که طبیعتاً راه هم باید راهی هموار زیبا و قابل عبور باشد تا در نهایت انسان را به سر منزل مقصود با امنیت و سعادت رهنمود شود. (نقش ارزشها و اخلاق در اقتصاد اسلامی ۱۲۱-۱۲۳).

۱- دنیا به حیث وسیله:

آنانیکه حقیقت را درست درک کرده اند و دنیا را منحیث یک وسیله خوب

استعمال می کنند از وقتیکه دنیا برای شان داده شده استفاده مطلوب می نمایند واز تمامی داشته های دنیوی منحیث وسیله استفاده می کنند دنیا برای آنان بهترین سرمایه است و روی همین علت گفته شده است که (الدنيا مزرعة الآخرة) دنیا مزرعه و کشتزار آخرت است.

۲- دنیا به حیث هدف:

اما هرگاه دنیا منحیث هدف قرار گیرد و تمامی سعی و تلاش انسان برای بدست آوردن دنیا باشد در این جاست که دنیا سبب فراموشی اهداف عالی انسان قرار میگیرد که بزرگترین آنها شناخت الله ﷻ و قرب بارگاه اوست.

در این صورت است که محبت دنیا مخالف محبت الله ﷻ قرار میگیرد که برای یک انسان مسلمان هرگز قابل قبول نبوده و آن را مخالف ارزش های اعتقادی خود می داند چه خداوند متعال می فرماید: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَخْذُ مِنَ دِينِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ﴾ (البقرة: ۱۶۵) بعضی از مردم معبودان غیر از خدا برای خود انتخاب می کنند. و به آنها آنچنان محبت می ورزند که گویی به خدا محبت می ورزند اما کسانیکه ایمان به خدا دارند محبت بیشتری به وی دارند.

روی همین علت است که نصوص اسلامی همیشه برای انسان گوشزد می کند که دنیا را داشته باشد اما حب و دوستی اش را نداشته باشد زیرا محبت دنیا، دنیا را هدف می سازد. در حالی که از دید قرآن و اسلام معبود انسان خالق انسان و هدف انسان خدا است و همه ای لذت انسان و سعادت انسان در ملاقات با خدا و در راه خداست نه در کثرت مال و منال دنیا را باید منحیث وسیله بسیار مهم و با ارزش در راه رضای الله ﷻ استعمال نمود که عین مطلوب است.

و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین

د پښتو مومنانو ځني صفتونه

مولوی کوکب امرخیل

لمانځه کی خشوع ونکره نو فاسد نه، بلکه قبلېږي نه یعنی اعاده ورباندې نشته او په استدلال کی د طبراني دا حدیث ذکر کوي.

د ابو درداء څخه روایت دی چی رسول الله وفرمایل: (اول ما یرفع عن امتي الخشوع فی الصلاة) (الطبراني فی معجم الکبیر) و کذا فی معجم الزوائد

ژباړه: رسول الله فرمایي اول هر هغه څه چی زما د امت څخه به پورته کېږي هغه په لمانځه کېږي خشوع ده.

دویم صفت د کامل مومن د لغوه څخه ځان ژغورنه ده. د لغوي مانا بې فایدې او عبث کارونه دي او کامل فرد يې گناهونه دي چی ځان ژغورنه ورڅخه فرض، او ارتکاب یی حرام دی. او ادنی درجه یی مباحات دي چی ځان ژغورنه ورڅخه اولی ده او ارتکاب یی خلاف اولی دی لکه د پیغمبر ﷺ په دی حدیث کې ورته اشاره شوی ده. من حسن اسلام المرء ترکه ما لا یعنی رواه البیهقي فی شعب الایمان.

ژباړه: د یو بنده غوروالی د اسلام، په پریخودلو د ما لا یعنی (عبثو) شیانو سره دی.

درېیم صفت د زکات ورکول دي: که څوک پوښتنه وکړي چی مومنون سوره خو مکي دی او زکات په مدینه کی فرض شوی دی. نو ځواب یی دا دی چی دلته د زکات څخه مال ورکول نه، بلکه د نفس تذکيه او پاکوالي مراد دی. او یا دا چې نفس فرضیت د زکات په مکه کی

ځنی یی چی تکرار شي د مانځه د فساد سبب گرځېږي. امام مجاهد وایي د خشوع مانا د آواز او نظر ښکته ساتلو ته ویل کېږي.

حضرت علي (کرم الله وجهه) فرمایي، خشوع په مانځه کې د سترگو په کونجونو کی د کتلو نه ځان ساتلو ته ویل کېږي. حضرت عطاء فرمایي د بدن د کوم غړي سره د لوبو نه ځان ساتنه د خشوع معنی ورکوي او په دلیل کی د ابو ذر

دا حدیث راوړي چی (ان الله يتوجه الى العبد فی الصلوه ما لم يتوجه العبد الى الغير الخ) (رواه البیهقي فی سنن الکبری)

ژباړه: الله ﷻ خپل لمونځ کوونکي بنده ته متوجه وي تر څو چی دغه بنده بل چاته متوجه نشي. کله چی دغه بنده د سترگو په کونجونو سره بل طرف ته گوري نو الله له دغه بنده څخه بیا مخ واړوي (تفسیر مظهری سوره مومنون)

او د ابوهریره څخه روایت دی وایي چی نبی کریم ﷺ یو کس ولیده چی په لمانځه کی یی د خپلی ږیرې سره لوبی کولې نو وی فرمایل: (لو خشع قلب هذا لخشعت جوارحه) (رواه الحاكم والترمذي)

ژباړه: که ددی سړي په زړه کی خشوع وی نو اندامونه به یی هم په سکون وو.

په لمانځه کی د خشوع اړینتوب:

امام غزالي، قرطبي او ځني نور حضرات خو په مانځه کې خشوع فرض بولي او فرمایي که چا ټول لمونځ پرته له خشوع ادا کړ نو لمونځ یی فاسد دي. البته حکیم الامت علامه تهانوي

په بیان القران کی لیکلي چې خشوع په لمانځه کې د قبولیت پوری تړاو لري، یعنی که چا په

د اسلام دین ټول دښو صفاتو څخه ډک دین دی لکه اخلاق، اداب، معاشره او د ژوند کړنلارې او داسی نور.

البته ځنی صفات او خوبونه داسی دي چی هغه د ایمان سره تړاو لري. هغه پدی معنی چی د دغی صفاتو لرونکی کامل او پوره مومن بلل کېږي او د دغی صفاتو نه لرونکی کامل نه، بلکه ایمان یی ناقص دی.

او همدغه صفات د مومن لپاره د معنوي ښکلا سبب او ذریعه ده. او کوم مومن چی په دغه صفتونو متصف وي دغه مومن د جهان

د وگړو لپاره د ایمان او اسلام په اړه د ترغیب په خاطر یوه بهرینه بیلگه او نمونه ده. او دین د اسلام لپاره یوه ژوندی مثال دی. لکه څنگه به چې صحابه ی کرامو اسلام دین ته د رابلنی په وخت کی خلکو ته ویل (کونو مثلي لعلکم تهندون)

ژباړه: زمونږ په څیر شئ سر لوري به شئ (مشکاه کتاب الایمان)

هر هغه صفات چې دایمان سره تړاو لري ځنی یی په لاندی ډول دي. چی د مومنون سوره په اولني آیت کې هم ذکر شوي دي.

۱- په لمانځه کی خشوع کول. خشوع په لغت کی سکون او آرام ته ویل کېږي او شرع کی چی زړه تر خپل استطاعت پوری د غیر الله د تصور نه خالي کول او د بدن غړي د بی ځایه خوښتونو

څخه ژغورل (بیان القران) دغه بی ځایه حرکتونه فقهاوو د لمونځ د مکروهاتواوحتی

شوی وو البته چی تعیین د مقداری چی په خورویو کی خومره ورکړي دا په مدینه کی نازل شو. نو که د زکات نه تذکیه د نفس مراد شي نو دا هم د ایمان د تقاضا له مخی فرض ده. چی دغه عبارت ده د خان ساتنی د ریا کاری، کبر، شهوت پرستی، حسد، بغض، او بخل څخه. او که د زکات څخه د مال یوه برخه ورکول مراد شي نو معلومه خبره چی داهم دایمان دکمال سره تړاو لري.

څلورم صفت، د بدو، ناوړه او فحشاو کارونو څخه د خپل مخصوص غړي ساتنه ده.

او دا ساتنه ځکه مهمه ده چی الله ﷻ پاک دی او پاکي خوښه وي او دغه فحشا نجاست دی او الله ﷻ په نجاست نه دی راضي ځکه یی پاکي د ایمان یوه برخه او یا نیم ایمان گرځولی دی لکه پدی حدیث کی ورته یادونه شوی چی الطهور شطرا لایمان (رواه البهقی)

ژباړه: پاکي دایمان یوه برخه ده. او بله دا چې دا ځمکه د الله فرش دی او هیڅ پاک نفس نه غواړي چی د هغه فرش دی ملوث او چتل شي نو الله خود پاکانو څخه هم ډیر پاک دی نو هغه هم نه غواړي چې فرش یی ملوث وي.

پنځم صفت، د امانتونو پوره مراعاتول:

د امانت کلمه هر هغه شې لره شامله ده چې یو شخص د هغه مسوولیت پر غاړه اخیستی وي او په دغه شخص د دغی کار اعتماد او تکیه شوې وي. او امانت یو پراخه

معنی او ډیری بیلگی لري چی ځنی یې حقوق الله لره شاملی دي لکه ټول فرائض واجبات په ځای کول. او د محرمانو او مکروهاتو څخه ځان ساتل. ځکه دغه احکام د دین یوه

برخه ده او دین د الله ﷻ امانت دی چی انسانانو او پیرانو لره یې ورکړی دی. لکه په دی آیات کی ورته اشاره شوی ده ﴿ إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى

السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴿

الأحزاب: ۷۲

ژباړه: پرته له شکه مونږ دغه امانت چی دین د اسلام دی آسمانونو، ځمکواو غرونو ته په اختیاري وړاندیز سره وړاندې کړ. دوی د دی د تحمل څخه انکار وکړ او ورڅخه او د تحمل څخه یې وویریدل.

انسان ورته غاړه کیښوده. بيشکه همدغه انسان د دغی دین سره ظلم کوونکی دی په عمل نه کولو سره په دین باندی جهل کوونکی دی په نه زده کولو دین سره.

او همدا راز امانت حقوق العبادو لره هم شامل دی چی په عربي ژبه کې ورڅخه تعبیر په ودیعه باندې هم شوی دی. او د راز او پتی خبری لره هم شامله ده چی افشاء کول ددی راز خیانت بلل کېږي. او دندی او مسوولیت ته هم امانت ویل کېږي کومه چی د دولت یا کومی بلی مرجع لخوا یو چاته سپارل شوې وي چی د هغی په صحتی توگه سر ته نه رسول، په امانت کی خیانت بلل کېږي.

شپږم صفت، په وعده وفا کول دي:

په وعده وفا کول د مومن د صفاتو څخه یو صفت بلل کېږي او پوره کول یې تر خپله توانه پوري فرض دي په دی شرط چی د شریعت محمدي لخوا کوم ممانعت ونه لري. او دغه د وعدې کلمه عهد لره هم شامله ده. فرق په منځ د وعدی او عهد کی دادی چی وعده له یو اړخه وي او په نه پوره کولو یې اخروي سزا شته البته دنیاوي سزا چی قاضی ته څوک عارض شي نلري.

او عهد دواړه جانبه تړون ته ویل کېږي چی په نه پوره کولو او تخلف کی یې هر اړخ پر بل د اخروي مواخذي سره سره یو په بل قاضي ته د عرض حق هم لري. لنډه داچی په دواړو وفا کول د مومن د واجباتو او لوازمو څخه ده.

اووم صفت، په لمونځ پابندی کول دي:

د لمونځ د حفاظت څخه موخه داده چی هر لمونځ باید پخپل مستحب وخت کی ادا شي. د فرائضو واجباتو او ټولو احکامو په پام کی نیولو سره.

دا چی ددې صفاتو شروع او اختتام دواړه په لمونځه سره شوی په دی کی فلسفه داده چی

کله چې څوک د لمونځ حفاظت او اهتمام کوي نو دغه نور صفات عملی کول ورته آسانه کېږي او د لمونځه په برکت پخپله دده په وجود کې دغه صفات راځي یعنی د دغه صفاتو تړاو د لمونځ سره دی (معارف القرآن سوره مومنون)

لنډه داچی څوک په دغه صفاتو متصف شي هغه کامل مومن دې او همدا عبارت له عقیدی څخه دی.

او همدغه کسانو سره د فلاح او کامیابی وعده شوی ده. او فلسفه په دغه صفاتو عملی کولو کې، اصلاح د نظام او معاشرې ده او د یو بل د حقوقو مراعات کول او په ملک کې د امنیت راتلل دي.

دغه خلک په مفلحون سره یاد شوي دي او د فلاح څخه یا دنیوي فلاح مراد دی چې دغه کس د دنیا په ټولو چارو کې بریالی او پیاوړې دي. ځکه دغه شخص سره دالله مرسته او تعاون ملتیا کوي او دا ښکاره خبره ده چی د الله مرسته چی چا سره وي هغه موفق او کامیاب وي.

او یا د فلاح څخه اخروي فلاح او کامیابی مراد ده. او د دغې صفاتو لرونکی کامیابی او موفقیت تر هیچا پت ندی.

او دغی خلکو سره د جنت الفردوس چې د جنت اوچته درجه ده د میراث په څیرد ورکړی وعده شوې.

او د میراث د کلمی په ذکر کولو کی دا فلسفه ده چې لکه څنگه د مورث میراث وارث ته لازمی ورکول کېږي او حق یې دی همدا راز جنت الفردوس ته تلل هم د دغو خلکو یقینی دي. (معارف القرآن ج ۸ سوره مومنون)

الله ﷻ دې مونږ په دغه صفاتو متصف کړي.

والله الموفق المعین

ماخذونه:

- القران الکریم
- تفسیر بیان القران
- مشکات المصیح
- طبرانی معجم الکبیر
- معارف القران
- الحاکم فی الحدیث
- تفسیر المظهری

زنان و اعمال صالحه

رحمت الله امینی

دین قشر ذکور نیست بلکه به همان مقدار که به مردان تعلق دارد به زنان نیز تعلق دارد. این هر دو جنس در صورتی که در مسیر اعمال صالح گام بردارند. گام مثبت و سازنده که از انگیزه‌های ایمانی مدد گیرد هر دو به یکسان دارای حیات (زندگی) طیبه خواهند بود و هر دو از اجر و پاداش مساوی نزد خداوند عز و جل بهره مند میشوند و موقعیت اجتماعی آنها نیز همانند خواهد بود مگر اینکه از نظر ایمان و اعمال صالحه بریکدیگر برتری یابند. عمل صالح که مخاطب و مکلف آن در قرآن عظیم الشان زنان و مردان هستند همان اعمال و کارهای مفید و مؤثر است که صبغه خدایی دارند. هر کسی که بتواند کار و پیکار و همه‌ی توانمندی‌ها و کلیه امکانات و طاقت‌های خود را برای خدا؛ در مسیر تأمین منافع خلق خدا و جهت تحصیل رضای الله عز و جل بکار اندازد این تلاش‌ها که صبغه حسنه و صالحه دارد ارزشمند می‌شود و نزد خداوند عز و جل برای ابد به انجام دهندگان زن و مرد پاداش‌ها حفظ خواهد بود.

و در خاتمه برای تمام زنان و مردان مسلمان از خداوند متعال خواهان توفیق کامل در انجام اعمال نیکو و صالح هستیم.

این مسئله هر دو بطور کامل برابر می‌باشند. و بر اساس همین اصل معیاری که به شخصیت و جایگاه معنوی آنها حکم فرماست فقط یک معیار است که همانا ایمان و انجام اعمال صالحه و تقوا می‌باشد. امکانات و دسترسی زن و مرد در این راستا همگون و یکسان است.

خداوند مردان و زنان را که به احکام شرع و کارهای نیکو عمل می‌کنند به ورود بهشت وعده داده و این امر بر برابری مردان و زنان در وجوب ایمان و کارهای نیکو و پاداش یکسان اشاره مینماید. چنانچه می‌فرماید:

﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾
النحل: ۹۷

ترجمه: هر کس چه زن و چه مرد کار شایسته انجام دهد و مومن باشد به او درین دنیا زندگی پاکیزه و خوشایندی می‌بخشیم و (در آن دنیا) پاداش (کارهای خوب، متوسط و عالی) آنان را برطبق بهترین کارهای‌شان خواهیم داد.

آیات مذکور با صراحت این حقیقت را بیان کرده و پندار غلط، بیهوده‌گویی را که در گذشته یا حال در شخصیت انسانی زن شک و تردید داشتند و یا برای او مقامی پایین‌تر از مقام انسانی مرد قایل بودند رد می‌نماید. ضمناً منطق اسلام در این مسئله مهم اجتماعی آشکار می‌سازد و ثابت می‌کند که برخلاف پندار کوتاه‌فکران؛ اسلام تنها

چنانچه بر همه معلوم است که الله متعال انسان و بشریت را از دو نیمه بزرگ تشکیل داده است که عبارتند از زنان و مردان. و مخاطبان حکم و دستور خداوند طوریکه به مردان جامعه دستور داده شده است تا بعد از ایمان آوردن به اعمال صالح بپردازند، عین شکل به زنان جامعه دستور داده شده تا بعد از ایمان و اسلام شان به اعمال نیکو و صالحه بپردازند. و در انجام دادن اعمال صالح زنان و مردان برابر می‌باشند. چنانچه قرآن عظیم الشان در جاهای متعدد این موضوع را مورد بحث قرار داده و به آن اشاره نموده است. الله عز و جل می‌فرماید:

﴿وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِثْرَ حَبَّةٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ قَلِيلًا يَدْخُلْهُ الْجَنَّةُ وَلَا يظَلَمُونَ نَفِيرًا﴾
النساء: ۱۲۴

ترجمه: کسی که اعمال شایسته انجام دهد و او مومن باشد خواه مرد و یا هم زن باشد چنین کسانی به بهشت رفته و کمترین ظلم بر ایشان کرده نمی‌شود.

بانگ‌رش دقیق به محتوای این آیه مبارکه برابری زن و مرد را در پاداش اعمال صالحه میتوان حاصل نمود. بدون شک زنان و مردان از نظر جسم و روح یک سلسله تفاوت‌هایی دارند و در احراز پُست‌های اجتماعی نیز متفاوت اند. و هر کدام بکاری آمادگی دارد ولی هیچ یک از اینها پنداری بر تفاوت شخصیت انسانی آنها و یا تفاوت مقامشان در نزد خداوند نیست. و در

کار کردها و گزارش ها

خبرنگار: حاجی نوکل بخشی

دشاه دو شمشیره^(۱) جامع جومات ديبا رغونې کار دپرانيسټې مراسم

دافغانستان د اسلامی جمهوریت جمهور رییس محمد اشرف غنی نن مازدیگر دشاه دو شمشیره^(۲) جامع جومات د بیارغاونې کار دپیل په مراسمو کې چې په چهار چنار مانی کې جوړ شوي وو، کډون او وینا وکړه.

په دغو مراسمو کې د غازی امان الله خان لورنېو شهزادګۍ هندیه او شهزادګۍ ناجیه، یو شمېر دیني عالمانو او کابل ښاریانو کډون درلود په پیل کې دښار جوړولو او ځمکو وزارت سرپرست جواد پیکار وویل، دشاه دو شمشیره^(۳) جامع جومات ديبا رغونې کار د جمهور رییس د حکم پر بنسټ دښار جوړولو او ځمکو وزارت د لرغونو آثارو او جوماتونو د ترمیم او بیا رغونې امریت له لورې پیلېږي.

هغه زیاته کړه، دتدارکاتي مرحلوه بشپړولو وروسته ددغې پروژه قرارداد د ۲۳ میلیونه او ۶۳۱ زره افغانیو په ارزښت له افغانی ساختمانی دستګاه سره شوی او دراتلونکي کال د میزان/ تلي تر ۱۵ نیټې پورې بشپړېږي.

وروسته دښار جوړولو او ځمکو وزارت د لرغونو آثارو او جوماتونو د ترمیم او بیا رغونې پروژې رییس علی فرهاد بیات د یادې پروژې له هغې ډلې دشاه دو شمشیره^(۴) جامع جومات دجوړولو او بیا رغونې دمختلفو مرحلو او دا چې په ۱۳۰۶ کال کې دغازی امیر امان الله خان مور بی بی له لورې دوه پوریز شو، په اړه تفصیلی معلومات وړاندې کړل.

نوموړي د یاد جومات د تاریخچې، آسیب شناسی، نقشی اوداسه ځایونو او مطالعاتو اودسیمې له خلکو سره دشاه دو شمشیره^(۵) جامع جومات د بیا رغونې په خاطر دترسره شویو مشورو په اړه خبرې وکړې.

وروسته د ارشاد، حج او اوقافو وزارت سرپرست مولوی عبدالحکیم منیب دجوماتونو دجوړولو په ځانګړي ډول د عیدګاه او پل خشتی جامع او په ټولو ولایتونو کې د نمونه یي جوماتونو د جوړولو په خاطر له جمهور رییس څخه مننه وکړه او هغه یي دخیرګام وباله.

مولوی منیب وویل، د ارشاد، حج او اوقافو وزارت دهیواد دخپلواکۍ دنمانځنې په مناسبت په ټول هیواد کې پرتمین دیني مجلسونه لري او له یوې میاشتي را په دېخوا هره ورځ په دارالحفاظونو کې دقرآن عظیم الشان ختمونه او دهیواد د خپلواکۍ دشهیدانو روح ته دعا کېږي.

جمهور رییس غنی د یادو ویناوالو دخبرو له اوریدو وروسته وویل، دویار ځای دی چې دشاه دو شمشیره^(۶) جامع جومات ديبارغاونې کار دپیل په مراسمو کې د غازی امان الله خان لورنې حضور لري. ددوی نیا بی بی دهیواد دتاریخ دهغو نوموتو ښځوله ډلې څخه ده چې دشاه دو شمشیره^(۷) جومات او دهیواد دنورو فضلاو آرامګاوې هم ترمیم او رغولې دي.

هغه زیاته کړه، جومات دخدای کور او دمسلمانانو د اجتماع مرکز دي او په دې کې شک مه لری د جمهور رییس او د دولت وظیفه دا ده چې جوماتونه جوړ او مرمت کړي.

جمهور رییس د ښار جوړولو او ځمکو او د اطلاعاتو او فرهنگ وزارتونو څخه مننه وکړه او وې ویل: کلکه اراده لرو چې د افغانستان ټول تاریخي آثار ترمیم او مرمت کړو او دجوماتونو له ترمیم وروسته به عمده خانقاوې ترمیمېږي چې له هغې ډلې د مولانا د پلار او چشتیه خانقاوې دي.

جمهور رییس غنی ددې ټکي په بیانولو سره چې زموږ جوماتون زموږ د اسلامی فرهنگ د بیلګې په توګه باقی پاتې شي وویل: د یو شمیر کاروان سړایونو نمونه یي بیارغاونه به هم پیل شي او د کابل ټول تاریخي جوماتونه او د کابل سیند دواړو لوریو ته ودانۍ به هم سروی شي.

ددغو مراسمو په پای کې د هیواد جمهور رییس په داسې حال کې چې دښار جوړولو او ځمکو، د ارشاد، حج او اوقافو او اطلاعاتو او فرهنگ سرپرست وزیرانو او ددغو مراسمو ټولو کډونوالو یي ملتیا کوله دشاه دو شمشیره^(۸) جامع جومات ته ولاړل او د جومات د

بیارغاونې کار له پرائیستي وروسته یې دهغې بیلابیلې برخې وکتلې او هلته یې دمازیکر لمونځ ادا کړ.

اشتراک محترم عبدالحکیم منیب سرپرست وزارت ارشاد، حج و اوقاف در کنفرانس بین المللی اسلامی

به اساس حکم شماره ۴۶۸ مورخ ۲۱/۰۲/۱۳۹۸ به مقام عالی ریاست جمهوری اسلامی افغانستان مکاتیب شماره ف- ۳۰۲۳ مورخ ۵/۱/۱۳۹۸، شماره ف- ۳۰۲۵ مورخ ۵/۱/۱۳۹۸، شماره ف- ۳۳۷۶ مورخ ۳/۰۲/۱۳۹۸ و شماره ف- ۳۵۴۳ مورخ ۳۰/۰۲/۱۳۹۸ ریاست محترم روابط فرهنگی وزارت محترم امور خارجه، محترم مولوی عبدالحکیم منیب سرپرست وزارت ارشاد، حج و اوقاف با معیتی محترم احمد گل دلاور ریس اعتدال این وزارت جهت اشتراک در کنفرانس بین المللی اسلامی که تحت عنوان قییم الوسطیة و الاعتدال فی نصوص الكتاب والسنة که در ماه مبارک رمضان سالجاری در شهر مکه مکرمه کشور شاهی عربستان سعودی برگزار گردیده بود، به آن کشور سفر نمود.

در این نشست نماینده گان اکثر کشورهای اسلامی جهان اشتراک نموده بود که در گوشه ای از این نشست محترم منیب به نماینده گی از دولت جمهوری اسلامی افغانستان در مورد اعتدال و میانه روی سخنرانی همه جانبه نمود.

دستاورد ها:

۱- تبادل افکار به هدف انتقال تجارب ، با نمایندگان کشور های جهان به خصوص با رهبران دینی جهان اسلام صورت گرفت.

۲- دید و بازدید با علماء و نمایندگان کشور های اسلامی و همچنان تبادل نظریات پیرامون اوضاع جهان اسلامی مخصوصاً برقراری صلح در منطقه و افغانستان.

پیشنهادات:

۱- بلند بردن و تقویت بخشیدن اذهان عامه از طریق رسانه ها در مورد اعتدال و میانه روی در کشور مبنی بر تحکیم روابط دینی و اجتماعی میان افراد جامعه ، کوشش اعظمی صورت گیرد، بهتر خواهد بود.

۲- تدویر همچنین کنفرانس در کشور عزیزمان افغانستان و دعوت علما از داخل و بیرون از کشور ، باعث تقویت اعتدال و میانه روی میان افراد مختلف جامعه می گردد.

سیمینار علمی یک روزه مظاهر اعتدال اسلام در نظام خانواده

محفلی که به ابتکار ریاست اعتدال در هوتل زمرد شاهی به اشتراک سرپرست وزارت ارشاد، حج و اوقاف محترم عبدالحکیم منیب، دوکتور امین الدین مظفری معین مسلکی و هیئت رهبری وزارت دایر گردیده بود.

در شروع محفل آیاتی از قرآن کریم توسط قاری ممتاز کشور استاد برکت الله سلیم تلاوت گردیده در نخست محترم مولوی احمد گل دلاور در باره موضوع برنامه (اسلام دین اعتدال است و افراط در آن جاندارد) صحبت نمودند.

سپس محترم عبدالحکیم منیب پیرامون مظاهر اعتدال در خانواده سخنرانی نمود.

بعدها دوکتور امین الدین مظفری معین مسلکی در باره نقش اعتدال در بهبود نظام خانواده، بعداً مهرباب الدین دانش مشاور وزارت، محمدشریف رباطی رییس تدقیق و مطالعات اسلامی، مولوی فضل الکریم سراجی رییس انسجام مساجد، مولوی ریاض الله صابر رییس تعلیم و تربیه و تدریب ائمه، محترمه خانم ستاره آمر دیپارتمنت ساینس ریاست تدقیق و

مطالعات اسلامی هریک به نوبه خویش در باره پیرامون اعتدال در خانواده صحبت های ارزشمند نمودند.

و در اخیر دعاییه توسط عنایت الله شریفی به پایان رسید.

کابل کې د یوه لوی اسلامي مرکز جوړیدل

پنج شنبه ، ۲۷ چنگاښ ۱۳۹۸

د ارشاد، حج او اوقافو وزارت سرپرست ښاغلی الحاج عبدالحکیم منیب، د مجمع علمي ریس دکتور سید حجت الله حج او د فرضي حج ریس قاضي فیض محمد مختار، د دوست هیواد سعودي عربستان د سفیر ښاغلی جاسم محمد الخالدي سره یوځای ، دهغه سیمې څخه لیدنه وکړه چې هلته به په نږدې راتلونکي کې یو ستر اسلامي مرکز جوړ شي.

دا ستر اسلامي مرکز به د کابل په مرزجان تپه کې چې، ۸۰ جریبه ځمکه مساحت لري، چې ډیر ژر به پیل شي.

دا ستر اسلامي مرکز به د سیمې په کچه یو د لویو اسلامي مرکزونو څخه وي چې مالي لگښت له به یې د سعودي عربستان هیواد

لخوا ورکول کېږي.

مؤرخ ۵/ ۵/ ۱۳۹۸ طی محفل رسمی از صدمین سالگرد استقلال کشور گرامی داشت به عمل آمد

در محفل بر علاوه هیئات رهبری وزارت محترم مولوی عبدالحکیم منیب سرپرست وزارت ارشاد، حج و اوقاف، نمایندگان مردم در مجلسین شورای ملی، نماینده شورای علمای سرتاسری کشور، امامان مساجد و حسینیه ها و شاگردان مدارس اعم از ذکور و اناث شرکت نموده بودند.

ابتدا آیات چند از کلام الله مجید قرائت گردید.

بعداً سرود ملی کشور توسط تیم تخنیکی ریاست اطلاعات و ارتباط عامه پخش گردید.

سپس محترم مولوی عبدالحکیم " منیب " سرپرست وزارت ارشاد، حج و اوقاف صحبت نموده ضمن تبریکی صدمین سالگرد استقلال کشور به حاضرین محفل و کافه ملت مسلمان و متدین کشور افزودند: به اساس توجه خاص رئیس محترم جمهور قرار است امسال از صدمین سالگرد استقلال طی محافل شاندار در سراسر کشور تجلیل و گرامیداشت به عمل آید. همچنان در نظر است به تعداد (۱۰۰) محراب مسجد در مرکز و ولایات جدیداً اعمار و تعداد هم ترمیم گردد، محترم مولوی عبدالحکیم " منیب " به ادامه سخنان شان گفت: وزارت ارشاد، حج و اوقاف به اساس پلان طرح شده غرض تجلیل بهتر از ۲۸ اسد روز استقلال کشور در نظر دارد تا بتعداد (۱۰۰) برنامه دینی (حسن قرائت، مقاله نویسی، سیرت نویسی و برنامه های نعت خوانی) را با همکاری علمای کرام از طریق، مدارس دینی، خانقاها مساجد و حسینیه های سراسر کشور راه اندازی نماید.

که اولین برنامه در تالار هتل انترکانیننتال و ولایت قندهار تدویر گردید و قرار است در ولایات هرات و بلخ نیز برنامه های مشابه راه اندازی گردد. و این برنامه ها الی ۲۸ اسد در مرکز و ولایات کشور ادامه دارد.

بعداً محترم مولوی عزیزالله " مفلح " خطیب مسجد کارته چهار، محترم حجت الاسلام اسدالله " یوسفی " استاد پوهنتون و محترم پیرمحمد روحانی عضو شورای علمای سرتاسری کشور به ترتیب پیرامون موضوع مفصلاً صحبت های عالمانه نمودند.

دراخیر محفل، با قرائت دعائیه توسط مولوی محمد اسحق " حسینی " به پایان رسید.

از صدمین سالروز استقلال کشور در ولایت هرات گرامیداشت بعمل آمد

ابتدا محفل با تلاوت آیات از کلام الله مجید توسط قاری غوث الدین سلجوقی آغاز و متعاقباً مولوی عبدالحکیم منیب سرپرست وزارت ارشاد، حج و اوقاف پیرامون اهمیت آزادی صحبت نموده، روز استقلال کشور را به تمام ملت مبارز کشور مبارک باد گفت و از عموم علمای کشور خواست تا در تجلیل از روز استقلال کشور در تمام نقاط کشور سهم فعال داشته باشند.

وی به ادامه گفت: ملت مسلمان افغانستان همه باهم برادر اند بادر نظر داشت اوضاع جاری کشور جادارد تا دست را به دست هم داده اتحاد و همدیگر پذیری را در شعار نه بلکه در عمل پیاده سازیم و از تجارب تلخ چهل سال گذشته باید درس بگیریم.

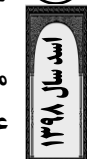
ایشان افزودند: در شرایط کنونی صلح، تامین امنیت، فراهم سازی زمینه کار برای هموطنان عزیز از موارد بسیار حیاتی و ضروری پنداشته می شود.

سپس شیخ الحدیث مولوی خدایداد صالح ریس شورای علمای زون غرب ضمن خوش آمدید به اشتراک کننده ها راجع به استقلال کشور مفصلاً صحبت نمود

به همین ترتیب کامران علی زایی و خلیفه صاحب نوین هر کدام به نوبه خویش پیرامون موضوع سخنرانی نمودند محفل با دعاییه مولانا محمد کبابیانی معاون شورای علمای زون غرب اختتام یافت و لوح تقدیر از طرف شورای علمای زون غرب به مولوی عبدالحکیم منیب وزیر ارشاد، حج و اوقاف اهدا گردید

تجلیل از صدمین سالگرد استقلال کشور در ولایت بلخ

سمینار تجلیل از صدمین سالگرد استقلال کشور مورخ ۶ اسد ۱۳۹۸ از طرف ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت بلخ با اشتراک تقریباً بیش از چهارصد تن از علما، متنفذین، دانشجویان مدارس، شورای علما، شورای علمای اهل تشیع،

شورای علمای اخوت اسلامی و سایر نهادها در مسجد بزرگ روضه مبارک به عمل آمد یک نفر نماینده ولایت و رئیس شورای ولایتی در محفل حضور یافته و رئیس شورای علمای اخوت، رئیس علمای اهل تشیع و سرپرست ریاست ارشاد، حج و اوقاف سخنرانی نمودند. متعاقباً غلام الدین کلانتری به نمایندگی از وزارت سخنرانی نموده و پیام محترم مولوی عبدالحکیم " منیب " سرپرست وزارت ارشاد، حج و اوقاف را به خوانش گرفت. در این همه نهادهای امنیتی و رسانه ها همکاری خوبی نمودند.

د ملي بيرغ ورځې په یاد غونډه ترسره شوه **د اسد میاشتی اتمه نیټه**

په دې مناسبت چې د وزارت مقام انگرې کې شانداره مراسم نیول شوي وو مولوی عبدالحکیم منیب د ارشاد، حج او اوقافو وزارت سرپرست، د مشرتابه پلاوي او د وزارت کارکوونکو کډون کړی وو.

په پیل کې د قاري ډکي نوري له لوري د قرآنکریم څو مبارک آیاتونه تلاوت شول او ورپسې د افغانستان د ارشاد، حج اوقافو وزارت سرپرست مولوی عبدالحکیم منیب د موضوع اړوند مفصل بحث وکړ، او د خپلو خبرو په یوه برخه کې یې داسې وویل: باید د خپلواکۍ او د بیرغ له ملي ورځې څخه په ښه توګه ستاینه او لمانځنه ترسره شي ځکه چې بیرغ زموږ د ملت د یوالي او وحدت سمبول دی. زموږ د هېواد بیرغ له دريو رنگونو، تور، سور زرغون څخه چې په منځ کې یې محراب ممبر او کلیمه طیبه درج شوې ده، زموږ د بیرغ تور رنگ د اشغالګرو د اشغال، سور رنگ یې د قربانۍ او سربښندونو او زرغون رنگ یې هم د هغه په لاس راغلو افتخاراتو ټولګه بیانوي چې زموږ ملت د آزادۍ په برخه کې په لاس راوړي.

محترم منیب د خپلو خبرو په دوام وویل غازي امان الله د هېواد د قهرمانانو له کتار څخه دی چې په مجاهدت سره یې د مسلمان ملت او دیني عالمانو په ملاتړ یې د هېواد خپلواکي ترلاسه کړې ده

د ارشاد حج اوقافو د وزارت سرپرست له دیني عالمانو څخه وغوښتل چې د ملي بیرغ په اړه دي د جمعې ورځې خطبېو کې څه ور اضافه کړي ورپسې مولوی فریدالله ازهری او عادل عادل د موضوع په هکله مکمل بحث وکړ او هر اړخیزې خبرې یې وکړې چې وروسته غونډه د دعا یې په لوستلو سره پای ته ورسیده.

به پیشواز از صدمین سالگرد استقلال کشور امروز محفل منقبت خوانی در زیارت حضرت ابوالفضل العباس واقع مراد **خانی شهر کابل تدویر گردید.**

درمحفل بر علاوه هیئات رهبری وزارت ارشاد، حج و اوقاف جمعی از مناقب خوانان و اهالی شریف منطقه، شرکت ورزیده بودند.

ابتدا آیات چند از کلام الله مجید قرائت گردید.

بعداً یک تن به نمایندگی از حاضرین درمجلس صحبت نموده ضمن تبریکی سالگرد استقلال کشور حاضرین را مخاطب قرار داده افزود: مامیخواهیم که امسال سالروز استقلال کشور را بصورت شاندار تجلیل نماییم زیرا یکی از میراث پرافتخار نیاکان ما که حس استقلال و آزادی طلبی و درس آزاد زیستن است ضمن تجلیل از آن برای نسل حال و آینده کشور انتقال گردد.

سپس تنی چند پیرامون موضوع مفصلاً صحبت به عمل آوردند.

بعداً برنامه منقبت خوانی الی ساعت ۱۲ ظهر ادامه یافت در اخیر تحایف که از طرف این ارگان دینی تهیه شده بود به منقبت خوانان توسط مسؤلین توزیع گردید.

آزادی و استقلال حاصل خون شهدا و مجاهدین

سربه گف قهرمان کشور ماست

مطلب فوق رامحترم استاد محمدشریف رباطی رئیس تدقیق و مطالعات علوم اسلامی حین سخنرانی درمحفل نعت خوانی که به مناسبت صدمین سالگرد استرداد استقلال کشور که در خانقای تمیم صاحب انصار به اشتراک جمع از شایقین تصوف تدویر گردیده بود، بیان داشته افزودند: استقلال و آزادی از جمله نعمت های الهی است، کشور ما صدسال پیش از امروز بارهبری غازي امان الله خان و یاری مجاهدین، علما و روحانیون متدین استقلال کشور را از اشغالگران گرفت که هرافغان به آن افتخار می کنند، محترم رباطی به ادامه سخنان شان گفتند: ملت ما افتخار دارد که هر زمان

در راه آزادی و تمامیت ارضی خویش به پاخواستار که رشادت مجاهدان راه آزادی و فرزندان صدیق کشوراستقلال میهن را در صفحات زرین تاریخ به جهان تسجیل نموده اند.

سپس محترم استاد حقیرست متولی و خطیب مسجدتمیم صاحب انصارمفصلاً پیرامون آزادی و استقلال و نقش آن در زندگی بشر صحبت نمود.

بعداً محفل نعت خوانی و حلقات ذکر با اشتراک نعت خوانان و شایقین تصوف الی ۱۲ ظهر ادامه یافت. محفل با قرائت دعائیه و صرف طعام چاشت به پایان رسید.

مسابقه سیرت النبی (ص) در مسجد قرئای چنداول

بتاریخ ۱۳۹۸/۵/۱۲ مسابقه سیرت النبی (ص) به مناسبت صدمین سالگرد استرداد استقلال کشور میان شاگردان مدارس جوانان و نوجوانان کشور غرض نهادینه ساختن فرهنگ سیرت النبی در بین جوانان کشور در مسجد قرئای چنداول راه اندازی گردید.

در محفل محترم استاد محمد شریف رباطی رئیس تدقیق و مطالعات علوم اسلامی، محترم سیدخلیل حجت خطیب تکیه خانه عمومی چنداول، محترم سیدتقی حجت امام مسجدشریف قرئای چنداول، محترم محمدامین حیدری امام مسجدشریف بی بی زینب و جمع از شاگردان مدارس و علاقمندان سیرت النبی شرکت ورزیده بودند. محفل با تلاوت آیات چنداز کلام الله مجید آغاز گردید.

بعداً محترم استاد محمدشریف رباطی رئیس تدقیق و مطالعات علوم اسلامی و رئیس کمیسیون برگزاری محافل صدمین سالگرد استقلال کشور ضمن خوش آمدید به مهمانان پیرامون موضوع مفصلاً صحبت نموده افزودند: آزادی و استقلال جز سیره پیامبرگرمی اسلام حضرت محمدمصطفی (ص) بود، رسالت پیامبرخدا مرزهای قوم پرستی و تبعیض نژادی و زبانی را درهم شکست و اسلام را منحیث دین نجاتبخش برای بشریت به ارمغان آورد. محترم رباطی به ادامه سخنان شان گفتند: استقلال و آزادی نعمت الهی است که بشر با استفاده از آن میتواند به قله های پیروزی برسد پس لازم است تا از این نعمت الهی با تدویر محافل و گردهمایی گرامیداشت به عمل آوریم.

سپس محترم حجت الاسلام سیدخلیل حجت خطیب تکیه خانه عمومی چنداول مفصلاً پیرامون استقلال و آزادی از دیدگاه اسلام صحبت نمودند.

در اخیر مسابقه سیرت نویسی بین اشتراک کنندگان محفل صورت گرفت که جریان مسابقه توسط علمای کرام ارزیابی گردید که در نتیجه محترم عبدالکریم عرفانی محترم سیدعبسی عالمی و محترم یحیی حسینی به ترتیب مقام اول الی سوم و محترم حسین حسینی محترم سیدمحمود هاشمی و محترم سیدکاظم مقام چهارم الی ششم را کسب نمودند. در اخیر یک مقدار تحایف که از طرف وزارت تهیه شده بود به برندگان و مستحقین مسابقه توزیع شد. محفل با دعائیه و صرف طعام پایان یافت.

مسابقه سیرت النبی (ص) میان شاگردان مدارس انائیه الفلاح، ارشادالقرآن و مدرسه ام سلمه برگزار گردید

مورخ ۱۳۹۸/۵/۱۴ مسابقه سیرت النبی (ص) میان شاگردان مدارس انائیه الفلاح، ارشادالقرآن و مدرسه ام سلمه تحت نظر استاد قاری مطیع الله صافی وحیده نوری و جمع از علمای کرام در مدرسه انائیه الفلاح واقع کارته نو برگزار شد. ابتدا آیات از کلام الله مجید توسط قاری صابره قرائت گردید.

بعداً سرود ملی کشور بطور زنده توسط شاگردان مدرسه انائیه الفلاح و ارشادالقرآن اجرا شد.

سپس محترم استاد قاری مطیع الله صافی مدیر مدرسه الفلاح صحبت نموده پیرامون تدویر برنامه روشنی انداخته افزودند: به اساس پلان طرح شده کمیسیون برگزاری محافل گرامیداشت از صدمین سالگرد استرداد استقلال قرار است دو برنامه سیرت النبی (ص) یکی به اشتراک طبقه انات و دیگری به اشتراک طبقه ذکور مدارس الفلاح، ام سلمه و ارشادالقرآن تدویر گردد که مسابقه امروز به اشتراک شاگردان انات مدرسه انائیه الفلاح و ام سلمه و ارشادالقرآن راه اندازی گردیده است که جریان مسابقه از طرف کمیسیون موظف ارزیابی شده.

سپس محترم استاد محمدشریف رباطی رئیس تدقیق و مطالعات علوم اسلامی و رئیس کمیسیون برگزاری محافل صدمین سالگرد استقلال صحبت نموده افزودند: اگر ما در تمام امور زندگی سیره آن حضرت را الگوی خویش قرار

دهیم به هیچ نوع مشکلی در زندگی روبرو نمی شویم محترم رباطی به ادامه سخنان شان گفتند پیامبر در میان قومش به رفتاری دلنشین و اخلاق عالی و شمایل نیکو معروف و ممتاز بود وی در میان قوم خویش اعم از خوردان، جوانان، کهن سالان، و بزرگان قوم از همه جوانمرد تر و خوش اخلاقت تر و در همنشینی از همه صبورتر و در سخن از همه راست گفتار و امانت دارترین مردم خود بود.

پس لازم است تا پیروزی از سیره پیامبرگرمی اسلام که آزادی و استقلال جزآن است از صدمین سالگرد استقلال کشور باتدویر محافل و گردهمایی های شاندار گرامیداشت به عمل آوریم.

در اخیر تحسین نامه ها و تحایف که از طرف وزارت آماده شده بود به برندگان مسابقه توزیع گردید.

قابل تذکراست که محترمه مژده، محترمه رخسار و محترمه فرشته به ترتیب مقام اول، دوم و سوم را کسب نمودند.

محفل نعت خوانی در خانقای پهلوان

مورخ ۱۶ / ۵ / ۱۳۹۸ محفل نعت خوانی در خانقای پهلوان واقع عاشقان عارفان^(ع) ناحیه اول شهر کابل تدویر گردید.

در این محفل جمعی از شایقین تصوف و خانقاها وعده یی از هیئت رهبری وزارت شرکت ورزیده بودند.

محفل با تلاوت آیات چند از کلام الله مجید آغاز گردید.

بعداً محترم قاری عارف به نمایندگی از اهل خانقا پهلوان صحبت نموده ضمن تبریکی صدمین سالگرد استرداد استقلال کشور پیرامون تصوف و عرفان صحبت نموده افزود: طریقت تکمیل کننده شریعت است زمانیکه شخص شامل اهل طریقت میشود باید ظاهر و باطن خود را آراسته با شریعت بسازد، اهل تصوف همیشه وقت میکوشند تا شریعت غرای محمدی را الگوی زندگی خویش قرار دهند .

سپس محترم استاد محمد شریف رباطی رئیس تدقیق و مطالعات علوم اسلامی و رئیس کمیسیون برگزاری محافل صدمین سالگرد استقلال کشور (۲۸) اسد را نقطه عطف در تاریخ کشور دانسته افزودند: تجلیل و گرامیداشت از صدمین سالگرد استرداد استقلال کشور یادی از جانبازی های نیکان و مجاهدین سربه کف کشور ماست پس وظیفه ایمانی و وجدانی ماست که از این رخ داد تاریخی حراست و نگهبانی نماییم. تا به نسل های آینده کشور الگو باشیم.

محفل نعت خوانی الی ساعت (۱) بجه بعد از ظهر ادامه یافت در اخیر یک مقدار تحایف که از طرف این وزارت آماده شده بود به حاضرین توزیع گردید.

محفل مسابقه قرائت قرآن کریم در معهد قراء

طی محفلی از طرف معهد عالی قراءات ریاست امور قرا که تحت نظر شیخ القرا استاد قاری برکت الله سلیم امور خویش را به پیش می برد، مسابقه برابر با اصول قرائت قرآن کریم را با شرکت جمع از قاریان و ععدیی از هیئت رهبری وزارت بمنظور گرامیداشت از صدمین سالگرد استرداد استقلال کشور در مقرر معهد عالی قرائت راه اندازی گردید.

ابتدا آیات چند از کلام الله مجید قرائت گردید.

بعداً محترم استاد محمد شریف "رباطی" رئیس کمیسیون برگزاری صدمین سالگرد استرداد استقلال کشور صحبت نموده ضمن تبریکی فرا رسیدن صدمین سالگرد استرداد استقلال کشور از دست اندرکاران تدویر برنامه قدردانی نموده افزود: قرآن کتاب انسان ساز است در صورتیکه به دستورات و هدایات آن عمل صورت گیرد، ما شاهد این همه مشکلات در جامعه خویش نمی باشیم، بناء کوشش گردد تا دستورات و هدایات قرآن را در امور روزمره خویش پیاده نمایم تا شاهد مشکلات در جامعه نباشیم.

قابل تذکراست که جریان مسابقه توسط استاد احمد جاوید :انوری : محترم استاد عبدالرقيب حسینی تحت نظراستاد ذکی نوری استاد معهد عالی قرائت ارزیابی گردید که در نتیجه محترم قاری محمد منصور مقام اول، محترم قاری شاهد الله مقام دوم، و محترم قاری محمد قسیم مقام سوم را کسب نمودند. که تقدیرنامه ها و جوایز نقدی توسط محترم استاد محمد شریف رباطی و محترم استاد قاری ذکی نوری استاد معهد عالی قرائت به برندگان مسابقه توزیع گردید.

آخرین پرواز حجاج از میدان هوایی بین المللی حامد کرزی به صوب حرمین شریفین انجام شد

دوشنبه مؤرخ ۱۶ / ۵ / ۱۳۹۸ آخرین پرواز حجاج از میدان هوایی بین المللی حامد کرزی به صوب حرمین شریفین

انجام شد. محترم مولوی عبدالحکیم منیب سرپرست وزارت ارشاد، حج و اوقاف در حالیکه عده ای از هیئت رهبری وزارت حاضر بودند در مجتمع حجاج زون مرکز با حجاج از نزدیک دیدن نموده، برای شان سفرخوش و حج مبرور از بارگاه ایزد متعال استدعا نمود. قابل تذکر است که طی (۸۸) پرواز بتعداد (۳۰۲۰۴) تن حاجی از چهار زون پروازی (کابل، بلخ، هرات و کندهار) توسط شرکت هوایی کام ایر به حرمین شریفین انتقال داده شده است.

گزارش ریاست ارشاد و انسجام مساجد

- ۱- تهیه، تحریر، چاپ و تکثیر خطبه های نماز جمعه، عیدین و سایر مناسبت ها بطور تحریری و تفصیلی توسط کمیته خطبه تهیه، تنظیم و بتمام مساجد مرکز و در بعضی حالات به تمام ولایات از طریق ایمیل توسط مدیریت ولایات که تا اکنون به تعداد (۲۵) عنوان خطبه توزیع گردیده است.
- ۲- ترتیب و تنظیم جدول اوقات سحر و افطار در ماه مبارک رمضان بتعداد (۵۰۰۰) قطعه از طریق ریاست محترم اطلاعات و ارتباط عامه چاپ و بدسترس تمام مساجد مرکز و ولایات قرار گرفته است.
- ۳- بتعداد (۴۰) محراب مساجد جدیدالاعمار توسط کمیته فنی و مسلکی تثبیت جهت قبله در قسمت تثبیت و تعیین جهت اصلی قبله در مرکز و ولسوالی.
- ۴- اشتراک فعال اعضای مسلکی در سمینارها و ورکشاپها راجع به موضوعات: صلح، امنیت، دفاع کشور و دفاع از علما
- ۵- همکاری همیشگی با اداره محترم محیط زیست؛ صحت عامه، کیمیسون مبارزه علیه فساد اداری لوی سارنوالی، وزارت معارف امور زنان، وزارت دفاع ملی و وزارت امور داخله.
- ۶- اشتراک اعضای مسلکی در اخذ امتحان ناظمین حجاج در مرکز ولایت.
- ۷- اشتراک اعضای مسلکی در پروسه نمره دهی ناظمین مرکز و ولایات.
- ۹- فورم ارزیابی تعداد (۳۹۶) نفر پرسونل مساجد نواحی کابل بعد از خانه پری از طریق مدیریت های مساجد مربوط به ریاست منابع بشری ارسال گردید.
- ۱۰- در مورد برق تعداد (۵۷) محراب مسجد نواحی مختلف شهر کابل اقدام صورت گرفته است.
- ۱۱- در مورد ترتیب و ارسال جدول در خواست های تعداد (۱۳۳) محراب مساجد که به ترمیم و باز سازی و فرش ضرورت دارند جهت اجراءات بعدی به ریاست اداری و مالی ارسال گردیده است.
- ۱۲- در مورد اعمار تعداد (۶) محراب مسجد که اغلباً از جانب اهالی صورت میگیرد اقدام و مراحل اداری آن ترتیب و به مراجع مربوط گسیل است.
- ۱۳- فورم های امتحان اصلاحات اداری تعداد (۹۹) نفر پرسونل مساجد بعد از خانه پری بریاست منابع بشری ارسال شده اجراءات صورت گرفت.
- ۱۴- ترتیب و ارسال لست تعداد (۸۵) امامان مساجد نواحی شهر کابل جهت اشتراک در یک برنامه آموزشی دو ماهه به کشور مصر بریاست محترم دفتر.

برگشت اولین پرواز حجاج به کابل توسط مولوی عبدالحکیم منیب سرپرست وزارت ارشاد، حج و اوقاف استقبال گردید

بتاریخ لیل ۲۸/۲۷ اسد محترم عبدالحکیم منیب سرپرست وزارت ارشاد، حج و اوقاف در حالیکه از طرف هیئت رهبری وزارت و مسؤولین میدان هوایی بین المللی حامد کززی همراهی می شدند با اهداء گل از حجاج کرام در میدان استقبال به عمل آوردند.

مولوی عبدالحکیم منیب از نزدیک با حجاج احوال پرسی نموده، ضمن تبریکی حج جویای احوال شان شده از بارگاه ایزد متعال برای شان صحت و سلامتی آرزو نمود.

متعاقباً حجاج توسط بس های (۳۰۴) به مجتمع حجاج زون مرکز انتقال گردید همچنان در مجتمع حجاج یک گروپ از کارمندان وزارت در خدمت حجاج کرام قرار دارند تا حین مواصلت شان به مجتمع در قسمت انتقال اموال شان با آنها همکاری نمایند.

قابل تذکر است که انتقال حجاج به کشور مطابق اسکيجول ترتیب شده شرکت هوایی کام ایر همه روزه ادامه دارد.

